www.gpa.kz

ISSN 2522-9648

НАУКА и БИЗНЕС

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЭЛЕКТРОННЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

№ 2, 2017

ИНСТИТУТ РАЗВИТИЯ
МЕЖРЕГИОНАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

ИНСТИТУТ РАЗВИТИЯ МЕЖРЕГИОНАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЭЛЕКТРОННЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «НАУКА И БИЗНЕС»

www.gpa.kz

№ 2 (2017)

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания
№16178-Ж

СБОРНИК НАУЧНЫХ ТРУДОВ

АСТАНА-2017

Главный редактор: Нурболатов Б.К.

Редакционная коллегия

Раздел гуманитарно-экономических наук:

А.А. Молдажанова
доктор педагогических наук,профессор, первый проректор ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, Казахстан
А.Н. Жолдасбекова
кандидат политических наук, профессор, декан факультета международных отношений, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Казахстан
Ж.Д. Бусурманов
доктор юридических наук, профессор, директор НИИ судебно-правовых и инновационных проектов Академии правосудия при Верховном Суде РК, Казахстан
A.A. Seyit
доктор Ph.D международные отношения / политология, Турция
А.А. Мукашева
доктор юридических наук, профессор, заведующая кафедрой гражданского и экологического права, ЕНУ, Казахстан
Sh. Gintaras
доктор юридических наук, профессор, Вильнюсский университет, Литва
С.Б. Айсин
кандидат юридических наук, ведущий научный сотрудник, Институт законодательства РК, Казахстан
Б.А. Жусипова
кандидат юридических наук, доцент кафедры гражданского и экологического права, ЕНУ им.Л.Н.Гумилева, Казахстан
Д. Нурболатов
магистр экономических наук, Центр судебных экспертиз МЮ РК, Казахстан
И. Шахзад
Редактор журнала «Policy Perspectives», Ph.D Заместитель директора Института политических исследований Исламабад. Ph.D по специальности «международные отношения и политология», Пакистан
М. Лапенко
Кандидат исторических наук, доцент кафедры международных отношений и внешней политики России, СГУ им. Н. Г. Чернышевского, Россия
М. Тишеяр
Acting director, Institute of Iran and Eurasia Studies (IRAS) & Faculty member, ECO Colleage, Allameh Tabataba'i Univerisity (ATU), Иран
П. Гаур
Assistant Professor, CRRID, CHANDIGARH, Индия
А. Гонзалес
MA Organizing Committee Chair Eurasia-Latin America Conference, Аргентина
П. Ботта
Chair, Eurasian Studies, la Plata University, Аргентина
И. Токсоз
President EUPRA, Турция
Х. Баллинс
Professor, member of Council, EUPRA, Нидерланды
В. Терехов
LLM, кафедра частного права, Вильнюсский университет, Литва
G. Christensen
ассоциированный профессор юридических наук, Университет Северной Дакоты, США

Раздел естественно-технических наук:

А.Ж. Жусипбеков
доктор технических наук, профессор,
заведующий кафедры "Строительство",
ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, Казахстан
А.К. Байдабеков
доктор технических наук, профессор,
заведующий кафедры
инженерной графики и дизайна,
ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, Казахстан
С.К. Баймуханов
кандидат технических наук, профессор,
декан архитектурно-строительного факультета,
ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, Казахстан
А.А. Акчурин
кандидат технических наук,
Управляющий директор АО "Байтерек девелопмент",
Казахстан
Д.Б. Каргин
кандидат физико-математических наук,
доцент, директор департамента
коммерциализации технологий, Казахстан

МАЗМҰНЫ **СОДЕРЖАНИЕ**

Терехов В.В. Европейская компетенция в области гражданского судопроизводства 5

Kozhirova S.B., Zholdasbekova A.N. Xinjiang in Economic Belt Silk Road Project. China's foreign policy concept 12

Жусипова Б.А., Ендібай М.Ә. Ауыл шаруашылығы жерлерін жалға беру саласында мемлекеттік басқаруды жетілдірудің негізі бағыттары 18

Косанов Ж.Х. Уголовная ответственность за экологические правонарушения в Республике Казахстан 26

Suleimenov N. Crisis in Syria: humanitarian intervention problems 29

Тұрсұнқан Б.Б. Қазақстан Республикасында мемлекеттік сатып алулардыңкөкейтесті мәселелері 34

Айсин С. Аналитический обзор Закона Республики Казахстан «О противодействии коррупции» 40

Жусипова Б.А., Акментаев А.Т. Қазақстан Республикасында экологиялық зиянды өтеудің құқықтық негіздері 65

УДК: **347.9**

Терехов В.В.

Европейская компетенция в области гражданского судопроизводства

(Вильнюсский университет, Литва)

В статье рассматриваются существующие механизмы, способы и источники, посредством которых в европейском регионе происходит сближение (унификация и гармонизация) гражданского процессуального права стран-участниц. Затрагивается также вопрос о целесообразности и глубине возможного воздействия международного и наднационального права на институты данной отрасли на внутригосударственном уровне. Автор приходит к выводу о желательности установления «общих минимальных стандартов» для повышения эффективности сотрудничества европейских стран по гражданским делам.

Ключевые слова: гармонизация гражданского процесса, единое пространство правосудия, принцип взаимного признания, европейский гражданский процесс, трансграничное судебное сотрудничество по гражданским делам, минимальные стандарты правосудия.

Введение

Гражданское судопроизводство в условиях современного мира приобретает особую значимость, поскольку именно в его рамках происходит восстановление и защита нарушенных прав как индивидуальных лиц, так и представителей крупного бизнеса. Одновременно с этим регулирующие его нормы становятся предметом сближения (унификации и гармонизации) в крупных региональных объединениях, заинтересованных в создании единых режимов как материального, так и процессуального права.

Наиболее значительный вклад в теорию и практику «процессуального сближения» по праву принадлежит Европейскому Союзу, который первым счел возможным законодательствовать в областях национального права, которые ранее считались запретными для внешнего влияния. Для исследователей и практиков практически любой страны мира представляет интерес то, за счет чего стала возможной данная деятельность, как осуществляется ее развитие и каким может быть будущее европейского пространства гражданского правосудия. На наш взгляд, очевидным ответом на эти вопросы будет указание на то, что в определенный момент времени институты ЕС получили некоторую компетенцию в сфере гражданского процесса, реализация которой и позволила добиться успеха в деле сближения. Гораздо важнее то, какими именно полномочиями по модификации национального процессуального права обладает Союз, откуда они проистекают и как именно на практике способствуют интеграции национального права стран-участниц в интересующей нас сфере. Постараемся привести ответы на эти вопросы ниже.

Судебная гармонизация

Суд ЕС всегда играл важную роль в регулировании процессов интеграции. Именно он сформулировал концепции непосредственного действия и верховенства права ЕС, а за самим объединением признал статус «правопорядка особого рода» (*sui generis*), возвысив его над прочими международными организациями. Следует отметить, что к компетенции Суда не относилось рассмотрение гражданских и коммерческих споров, поскольку он представлял собой скорее международный, конституционный и административный трибунал. Частные лица имели допуск к нему, но противоположной стороной в споре с их участием всегда являлся публичный субъект – институт Союза или государство-участник, но не другое физическое или юридическое лицо. В этой связи принудительная реализация всего материального права ЕС (в том числе частного) возлагалась на суды государств-участников, которые применяли в ходе судопроизводства внутренние нормы процессуального права.

Суд ЕС, осуществляющий толкование норм коммунитарного права по запросам национальных институтов, первым обратил внимание на то, что в такой децентрализованной системе неизбежно возникновение различий и противоречий в правовом регулировании. В этой связи им были сформулированы принципы «эквивалентности» и «эффективности», которым должно соответствовать судопроизводство в странах-участницах [1, p. 2043]. Первый из них требовал, чтобы условия для защиты прав ЕС во внутреннем правопорядке были не менее благоприятными, чем для защиты национальных прав. Второй же означал, что национальная

мера не может применяться, если она сделает невозможной или существенно затруднительной реализацию прав, которые предоставлены законодательством ЕС.

Данные принципы не предполагали создания новых или изменения существующих национальных стандартов и были необходимы лишь для обеспечения сходного регулирования национальных и трансграничных дел. Вместе с тем, оба они имеют существенное значение, поскольку препятствуют любой дискриминации зарубежных участников судопроизводства и установлению процессуального протекционизма на национальном уровне.

Таким образом, деятельность Суда по формулированию общеобязательных принципов и проверке национальных практик на соответствие им стала первым шагом на пути к построению в Евросоюзе единого процессуально-правового поля.

Трансграничное признание решений

Признание и приведение в исполнение решений одного государства на территории другого всегда было важнейшей частью международного гражданского процесса. Искать способы сделать акты юстиции одного государства обязательными на территории другого страны европейского региона стали задолго до образования ЕС. Уже в начале 1950-х годов некоторые из них (Скандинавские государства, Бенилюкс) связывали двусторонние и многосторонние соглашения о признании. В 1957 г. было создано Европейское экономическое сообщество (ЕЭС), в учредительном договоре которого содержалась декларативная норма (ст. 220), закрепившая намерение стран-участниц «упростить формальности», сопряженные со взаимным признанием и исполнением судебных решений [2, p. 373]. Немногим более 10 лет ушло на то, чтобы воплотить это стремление в юридически обязательном акте – Брюссельской конвенции 1968 г. о подсудности и признании решений. Данный акт установил единые для всех стран-участниц правила прохождения решением процедуры экзекватуры и приведения его в исполнение. Само исполнение, впрочем, оставалось предметом национального регулирования. В то же время удалось унифицировать другой крупный блок норм международного гражданского процесса – правила юрисдикции (международной подсудности), – которые определяли, суд какого государства будет компетентен рассмотреть соответствующий спор (возникающий из гражданских и коммерческих отношений). Включение подобных положений было призвано еще более сблизить страны-участницы и лишить их оснований отказывать в признании решений друг друга из-за противоречий в вопросах подсудности путем создания простых и прозрачных, но главное – общеобязательных – норм по этому предмету.

Конвенция действительно стала крайне популярным инструментом: присоединиться к ней стремились даже не входившие в ЕЭС страны. Для них был разработан отдельный акт (Луганская Конвенция), содержавший в значительной степени сходные положения. Страны же Сообщества работали над расширением предметной сферы действия норм о подсудности и признании, решив распространить его также на брачно-семейные и родительские споры. В этой связи была подготовлена очередная Конвенция (Брюссель II), принятая в 1998 г., но не успевшая вступить в силу и стать обязательной.

В результате реформы 1999 г. компетенция по принятию актов в процессуальной сфере перешла от стран-участниц к институтам Союза. Это означало смену международного договора как основного источника на акты вторичного права ЕС – Регламенты и Директивы (из которых первые обладали прямым действием). Брюссельские Конвенции стали одними из первых актов, сменивших свой «юридический формат»: они были преобразованы в Регламенты 44/2001 (Брюссель I) и 1347/2000 (Брюссель II) соответственно.

Значение трансграничного признания для сферы гражданского процесса в ЕС не исчерпывается, впрочем, названными выше актами. О признании и исполнении так или иначе говорят Регламенты 4/2009 об алиментах, 650/2012 о наследственных делах, 2015/848 о несостоятельности и т.д. Даже единые процедуры (европейский судебный приказ, производство по делам с небольшой ценой иска), практически полностью регулируемые европейским (а не национальным) правом, в итоге призваны служить упрощенному исполнению итоговых актов в трансграничных производствах. Тот факт, что все вращается вокруг этой центральной темы, подчеркивает и ныне действующий Договор о функционировании ЕС (ДФЕС), который в нескольких статьях прямо называет «взаимное признание» принципом

и основой всего пространства правосудия ЕС [3, с. 228]. Все остальные принимаемые нормы (о доказательствах, вручении документов, предоставлении правовой помощи) должны в идеале лишь служить реализации этого основополагающего принципа, а в крайнем случае – не вступать с ним в противоречие. Именно эта сфера отношений повлекла за собой широкомасштабное законотворчество ЕС в сфере гражданского судопроизводства, которое ныне так высоко ценится исследователями за рубежом и рассматривается в качестве примера для подражания.

Единое пространство правосудия

Концепция «единого пространства» сформировалась в конце 1990-х годов и была сопряжена с уже упомянутым переходом законотворческой компетенции к институтам ЕС. Сильно повлияли на нее и описанные в предыдущих параграфах обстоятельства – формирование прецедентной практики Суда ЕС по принципам эквивалентности и эффективности и развитие института трансграничного признания в существовавших на тот момент инструментах. Суть «единого пространства» заключалась в том, что резиденты ЕС должны иметь возможность обращаться в суды и другие учреждения в странах-участницах так же просто, как и у себя на родине. Они должны получать правосудие одинакового качества вне зависимости от того, в какой стране происходит рассмотрение дела или совершение процессуального действия [4, с. 3].

Именно в таких смелых задачах и кроется основная дилемма: во многих государствах доступ к правосудию был затруднен даже для местных жителей. Соответственно, методика действий ЕС должна была принципиально отличаться от того, что предлагалось ранее. Единому пространству правосудия требовались не только запрет дискриминации и установление позитивной обязанности по признанию зарубежных актов, но и формирование качественно новых стандартов отправления правосудия на всем его протяжении (от стадии досудебного урегулирования до фактического исполнения), а также распространение этих стандартов среди стран-участниц и их «внедрение» в массив национального права. Фактически, речь шла о необходимости широкомасштабной процессуальной гармонизации. Ее предметом должны были стать нормы, регулирующие порядок (и возможность) доступа к суду, получение квалифицированной юридической помощи, обращение за предварительными и обеспечительными мерами, получение доказательств и направление извещений. Именно в этих институтах наблюдались наибольшие расхождения во внутреннем праве стран-участниц, и именно они препятствовали развитию единых для всего Союза представлений о правосудии.

Несмотря на то, что каждый из указанных вопросов был в той или иной степени затронут европейским законодателем, сфера действия принятых актов ограничивалась трансграничными делами. На практике это означало оставление неизменным законодательства стран-участниц, применимого к сугубо внутренним делам. Между тем, данные дела также могли иметь трансграничные последствия (при необходимости признания решений или отдельных заключений суда за рубежом), а потому ощутимо влияли на облик «единого пространства правосудия» [5, p. 214].

Другим ограничением был сознательный отказ европейского законодателя от регламентации судоустройства, целей и задач судопроизводства, модели гражданского процесса (состязательной, инквизиционной, социальной и т.д.), право- и дееспособности участников процесса и их роли в судебном заседании, способов обжалования решения, а также исполнительного производства. Фактически, ЕС имел право принимать акты лишь по тем вопросам, которые прямо назывались в статье 81 ДФЕС (ранее – ст. 65 Договора ЕС), озаглавленной как «судебное сотрудничество по гражданским делам». Между тем, совершенно очевидна необходимость не замыкаться на отношениях, опосредующих сотрудничество стран-участниц между собой (например, в получении доказательств и направлении судебных документов), а модифицировать в том числе те сферы, в которых они действуют изолированно. Ограничение компетенции ЕС означало, что единства возможно было достичь лишь в отдельных группах правоотношений, но никак не на уровне всей отрасли гражданского процесса в целом.

Несистемная гармонизация

Упомянутая выше статья 81 ДФЕС не является единственной нормой, на основании которой ЕС может законодательствовать в сфере гражданского процесса. Другим «пригодным» для подобной цели положением стала статья 114 (ранее – ст. 95 Договора ЕС), наделяющая Союз правом осуществлять при необходимости сближение внутреннего права стран-участниц в той мере, в которой оно влияет на функционирование внутреннего рынка. Ярко выраженный «экономический характер» статьи позволяет использовать ее в том числе и для процессуальной гармонизации, поскольку качество правосудия напрямую затрагивает рынок и его субъектов. Более того, модифицировать данным способом можно как «трансграничные», так и сугубо внутренние процедуры (при условии, что последние имеют отношение к функционированию «внутреннего рынка»).

Впрочем, и здесь не обошлось без ограничений. Принимаемые в рамках ст. 114 акты должны четко обосновать свою значимость и необходимость. В этой связи приоритет остается за функциональными актами, посвященными отдельным злободневным вопросам, а не за инструментами с широкой предметной сферой. Более того, процессуальные нормы в таких актах нередко отходят на второй план, уступая место материально-правовым предписаниям. Так обстоит дело, в частности, с Директивой о несправедливых условиях в потребительских договорах и с Регламентом о защите персональных данных. Напротив, Директива о принудительном осуществлении прав интеллектуальной собственности преимущественно содержит положения процессуального характера (о доказательствах, получении информации, предварительных и обеспечительных мерах, судебных запретах и т.д.).

Такая ситуация порождает сразу несколько проблем. Во-первых, каждый из принятых на основании ст. 114 актов действует в относительно узкой сфере (антимонопольное регулирование, защита потребителей и др.), из-за чего их именуют отраслевыми, или секторальными. Это не позволяет использовать удачные решения того или иного акта вне соответствующей отрасли, для регулирования гражданского процесса в целом. Кроме того, акты из разных сфер могут противоречить друг другу. Во-вторых, несоответствия могут наблюдаться и между актами, принятыми на основании ст. 114 и ст. 81, поскольку первые из них готовятся без учета мнения рабочих групп, занятых построением «общего пространства правосудия».

Тем не менее, названная норма будет продолжать использоваться европейским законодателем хотя бы потому, что на практике не всегда легко (и целесообразно) отделить процессуальные вопросы от материальных. Однако это не должно означать невозможности координации принимаемых мер с тем массивом процессуального права, что уже был создан институтами Союза в рамках прочих правовых оснований.

Роль Европейской Конвенции и Хартии основных прав

Два указанных документа в европейском регионе признаются актами конституционного характера в том, что касается прав человека. Установленные ими принципы являются общими для всех стран-участниц и становятся неотъемлемой частью национального права. Оба акта содержат нормы с процессуальными гарантиями (статья 6 ЕКПЧ (справедливое судебное разбирательство) и статья 47 Хартии (право на эффективное средство судебной защиты и справедливый суд)). Однако Европейская Конвенция не имеет отношения к ЕС, поскольку принята и действует в рамках другого международного объединения – Совета Европы. Ее толкование осуществляет Европейский суд по правам человека (ЕСПЧ), который также никак формально не связан с институтами Евросоюза, в том числе с его Судом. В то же время все страны-участницы ЕС являются одновременно и сторонами Конвенции. На деле это может приводить к ситуациям, когда два различных наднациональных правопорядка предъявляют противоречащие друг другу требования к государствам. В области гражданского процесса это наиболее наглядно проявляется в случае с уже упомянутым признанием зарубежных решений. В праве ЕС взаимное признание – ключевой принцип и прямая обязанность для судебных органов каждой из стран-участниц. Исключения возможны, но их перечень небольшой и носит исчерпывающий характер. Конвенция же (в ее истолковании ЕСПЧ) предписывает своим сторонам проверять зарубежный судебный акт на соблюдение всех фундаментальных

гарантий статьи 6 и отказывать в его признании при существенном нарушении одной из них [6, p. 638].

На практике конфликтов между двумя правопорядками и их достаточно инициативными судебными органами удавалось избежать: Суды уважительно относятся к практике друг друга и периодически допускают взаимные отсылки. Более того, ЕСПЧ признал в целом за системой гарантий в праве ЕС статус, аналогичный Конвенции [7, с. 58]. ЕС же, в свою очередь, взял на себя обязательство стать членом Конвенции, что будет означать официальное встраивание его в предусмотренную ею систему защиты прав человека и подтверждение приверженности ее принципам (которые де-факто соблюдаются и сейчас).

Нынешнюю же ситуацию, при которой государства региона вынуждены ориентироваться сразу на два учреждения, устанавливающие собственные стандарты, не следует расценивать как проблему. Напротив, именно благодаря ей удается достичь баланса между интересами крупного бизнеса (которые зачастую выражает преимущественно экономически ориентированный ЕС) и простых граждан (права которых призвана защищать Конвенция).

Европейский гражданский процесс

Несмотря на громадные прикладываемые усилия, массив европейских процессуальных норм остается в значительной мере неупорядоченным. Из сказанного выше становится очевидным, что данные нормы содержатся в актах, имеющих различную природу и юридическую силу, принятых в разное время и разными субъектами (Советом Европы, Евросоюзом или самими странами-участницами). Зачастую акты действуют в собственной сфере, слабо связаны друг с другом и не формируют системы. Отсутствует единый кодифицированный акт, который воплотил бы в себе ключевые положения отрасли, включая ее цели и задачи, существующие источники и основополагающие принципы. Нет и консолидированных актов, которые бы досконально изложили хотя бы один институт (признание решений, вручение документов). Вместо этого мы имеем дело с весьма казуистичным регулированием, отказываться от которого ЕС не собирается.

Таким образом, термин «европейский гражданский процесс» не относится к самостоятельной отрасли права (ее попросту не существует). Вместе с тем он активно используется исследователями и может характеризовать тот комплекс знаний, который относится к порядку отправления правосудия в европейских странах, вне зависимости от формальных источников, регламентирующих его. Становление подлинно «европейского» правосознания является ничуть не менее важным, чем принятие новых прогрессивных норм. Свободное общение, обмен мнениями, обсуждения и критика, а также систематическое обучение способствуют формированию новой идентичности, в которой юрист (как теоретик, так и практик) будет рассматривать себя как представителя единой Европы, а не отдельного государства-участника. В этой связи споры о статусе европейского гражданского процесса [8, с. 106-107] лишены смысла, поскольку в реальности он представляет собой не нормативный комплекс, а находящуюся в процессе становления новую парадигму правого мышления, которая исходит из необходимости функционирования системы правосудия на единых началах, а не на сохранении препятствующих сотрудничеству различий.

Будущее: общие минимальные стандарты

В настоящее время желаемое расходится с действительным: европейский регион не демонстрирует того единства в подходах к гражданскому судопроизводству, о необходимости которого говорят и юристы, и политики. Обмен идеями, упомянутый в предыдущем параграфе, принесет свои плоды лишь спустя много лет, когда смену займет новое поколение правоведов, однако должное функционирование «единого пространства» требуется обеспечить уже сейчас.

В этой связи более заметными становятся призывы отдельных лиц по установлению в регионе «общих минимальных стандартов» гражданского процесса. Такие стандарты можно расценить и как принципиальный отказ от кодификации и унификации, и как первый шаг на пути к ним. Базовые стандарты предлагаются к введению в действие по всем ключевым областям гражданского судопроизводства. Национальное регулирование при этом должно не только не противоречить, но и подстраиваться под требования стандартов.

В то же время ничто (кроме нехватки финансов) не препятствует странам-участницам устанавливать более совершенные стандарты или вводить дополнительные. Стандарты следует отличать от принципов, поскольку они обладают большей «конкретикой» и посвящены не судопроизводству в целом, а его отдельным (зачастую достаточно приземленным) областям. Однако это и не нормы прямого действия, поскольку последние предстоит на основе стандартов создавать уже странам-участницам. Стандарты следует рассматривать как своего рода предписания уполномоченным лицам о том, как должен выглядеть европейский гражданский процесс в обозримом будущем и куда должны быть направлены реформы.

Безусловно, для успеха стандартов они должны быть утверждены в качестве юридически обязательного (а не рекомендательного или типового) акта. Кроме того, они должны обладать неоспоримым авторитетом, что может достигаться только при участии в работе над ними ведущих процессуалистов каждой из стран-участниц, привлечении общественности к обсуждению законопроекта, а также при опоре его на широкий перечень источников, позволяющих говорить о нем как о подлинно «общеевропейском» акте.

В настоящее время реализуется сразу два крупных проекта в этой области. Первый начался в 2013 г. под эгидой Европейского института права и УНИДРУА, которые взяли на себя подготовку «Европейских правил гражданского процесса». Другая инициатива исходит от институтов Евросоюза и в настоящий момент уже обрела форму (Директива) и содержание (28 статей), ожидая своего внесения на рассмотрение законодательных органов ЕС – Парламента и Совета. Разумеется, для достижения заявленных целей каждый из проектов нуждается в доработке и последующем внедрении (имплементации) на национальном уровне. Однако приятно осознавать, что страны-участницы смогли преодолеть первоначальное недоверие и сделать смелый шаг в сторону более тесной интеграции, используя для этого наименее радикальные и наиболее перспективные средства.

Заключение

Как мы могли заметить, европейская компетенция в области гражданского судопроизводства неоднородна, проистекает из различных источников, неодинаково влияет на национальное право. Однако в любом случае она оказывает модифицирующее воздействие: национальное право уже не является прежним (самобытным и замкнутым). Напротив, оно сталкивается с необходимостью учитывать многочисленные требования международного и наднационального правопорядков, для чего претерпевает существенные изменения. Справиться с ними страны могут только сообща, в связи с чем они и ищут разные пути и способы для этого. Европейская процессуальная интеграция является уникальным примером, когда экономическое по своей сути объединение со временем стало все больше интересоваться национальным правосудием, приобретя в итоге (прямо или косвенно) достаточно действенные механизмы воздействия на него. Лишь время покажет, сможет ли количество принятых мер перейти в качество, а до тех пор европейский регион продолжит находиться под пристальным вниманием исследователей из других стран.

Литература

1 Judgment of the European Court of Justice. *Comet BV v. Produktschap voor Siergewassen*, 16 December 1976, Case 45/76 // European Court Reports. – 1976. – P. 2043.

2 Pellis L. All Roads Lead to Brussels: towards a Uniform European Civil Procedure // Netherlands International Law Review. – 1990. – Vol. 37(3). – P. 372-396.

3 Заплатина Т.С. Некоторые особенности закрепления принципа взаимного признания в нормативных актах Европейского Союза // Актуальные проблемы российского права. – 2017. – № 2. – С. 227-233.

4 Ермакова Е.П., Ситкарева Е.В. Право Европейского Союза: порядок разрешения частноправовых споров (учебное пособие). М.: Юрлитинформ, 2016. – 224 с.

5 Storme M. Improving Access to Justice in Europe // Teka Komisji Prawniczej. – 2010. – Vol. 3. –P. 207-217.

6 Douglas-Scott S. A Tale of Two Courts: Luxembourg, Strasbourg and the Growing European Human Rights Aquis // Common Market Law Review. – 2006. – Vol. 43. – P. 629-665.

7 Шинкарецкая Г.Г. Европейский Союз и Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод // Международное право и международные организации. – 2012. – № 1. – С. 54-64.

8 Терехов В.В. О понятии европейского гражданского процесса // Вестник гражданского процесса. – 2015. – № 4. – С. 84-112.

References

1 Judgment of the European Court of Justice. *Comet BV v. Produktschap voor Siergewassen*, 16 December 1976, Case 45/76 // European Court Reports. – 1976. – P. 2043.
2 Pellis L. All Roads Lead to Brussels: towards a Uniform European Civil Procedure // Netherlands International Law Review. – 1990. – Vol. 37(3). – P. 372-396.
3 Zaplatina T.S. Nekotorye osobennosti zakreplenija principa vzaimnogo priznanija v normativnyh aktah Evropejskogo Sojuza // Aktual'nye problemy rossijskogo prava. – 2017. – N 2. – S. 227-233.
4 Ermakova E.P., Sitkareva E.V. Pravo Evropejskogo Sojuza: porjadok razreshenija chastnopravovyh sporov (uchebnoe posobie). M.: Jurlitinform, 2016. – 224 s.
5 Storme M. Improving Access to Justice in Europe // Teka Komisji Prawniczej. – 2010. – Vol. 3. –P. 207-217.
6 Douglas-Scott S. A Tale of Two Courts: Luxembourg, Strasbourg and the Growing European Human Rights Aquis // Common Market Law Review. – 2006. – Vol. 43. – P. 629-665.
7 Shinkareckaja G.G. Evropejskij Sojuz i Evropejskaja konvencija o zashhite prav cheloveka i osnovnyh svobod // Mezhdunarodnoe pravo i mezhdunarodnye organizacii. – 2012. – N 1. – S. 54-64.
8 Terekhov V.V. O ponjatii evropejskogo grazhdanskogo processa // Vestnik grazhdanskogo processa. – 2015. – N 4. – S. 84-112.

Terekhov V.V.

European Competence in the Field of Civil Litigation

The article examines currently existing mechanisms, methods and sources through which approximation (harmonization and unification) or civil procedural law of European states takes place. The problem of feasibility and depth of potential impact of international and supranational law on the institutions of the named area of law at the national level are also considered. The author concludes on the desirability of establishing "common minimum standards" to increase the effectiveness of cooperation between European states in civil matters.

Keywords: harmonization of civil procedure, common area of justice, principle of mutual recognition, European Civil Procedure, cross-border judicial cooperation in civil matters, minimal standards of justice

Поступила в редакцию 17.10.2017

UDC: **339.54(510)**

Kozhirova S.B., Zholdasbekova A.N.

Xinjiang in Economic Belt Silk Road Project. China's foreign policy concept

(Eurasian National University after L.N.Gumilyov, Astana, Kazakhstan)

В статье рассматриваются существующие механизмы, способы и источники, посредством которых в европейском регионе происходит сближение (унификация и гармонизация) гражданского процессуального права стран-участниц. Затрагивается также вопрос о целесообразности и глубине возможного воздействия международного и наднационального права на институты данной отрасли на внутригосударственном уровне. Автор приходит к выводу о желательности установления «общих минимальных стандартов» для повышения эффективности сотрудничества европейских стран по гражданским делам.

Ключевые слова: гармонизация гражданского процесса, единое пространство правосудия, принцип взаимного признания, европейский гражданский процесс, трансграничное судебное сотрудничество по гражданским делам, минимальные стандарты правосудия.

China has entered a new stage of its existence. There are global changes in all spheres of social, economic life, affecting the fundamentals of socio-political system. It has started an intensive process of national consolidation, which occurs simultaneously with the growing social differentiation. Rapid economic changes are taking place while maintaining political power in the hands of the CCP and the inviolability of the official Marxist-Maoist ideology [1, p.27].

In the early 2000s, China made an adjustment of its foreign policy. Since that time, we can talk about the formation of Beijing's foreign policy strategy as an integrated complex for the implementation of the strategy of global Neighborhood. At the end of the 1990s domestic and foreign policy aspects were leveled by value. Foreign policy was not just a "passive measure" to maintain a favorable external environment for China's reforms, but also "active measure" to resist the United States or other countries from an attempt to prevent the rise of China. Western researchers have called this policy as a policy of "prevention of global external threats" [2, p.839]. Its introduction to the current Chinese political lexicon is associated with the expected intensification of the international economic and political competitiveness of China and an increase of its activity in global and regional affairs [3, p.92].

The head of China noticed that China has always highly valued social harmony and will continue to fight with the attempts to "force to impose values and to build their own civilization to other states." The experts regarded this statement as the beginning of an open confrontation with the United States of "brutal force" to spread their values[4].

The coming of the new leadership of the CPC and China in the late 2012 - early 2013, the growing Chinese involvement in the global trading and financial system, increasing dependence on energy supplies, new challenges in the form of terrorist threat, which had picked the turbulence of the international situation, which is fraught with crises, with the possible introduction of sanctions and blockage of vital importance to China's trade routes and shipping routes of hydrocarbons - all this makes the Chinese leadership to seek new opportunities for external supply of the domestic development and deployment of new accents in the foreign policy.

The important meaning attached to regionalization in China's economy. It is obvious that the attention to the problems of regionalization is associated with the desire of China to dominate the Asia-Pacific regions, and also it can be connected as a Chinese twist to Eurasia.

In the XVIII Congress of the CPC (November 2012 year) a line to accelerate "go outside" was proclaimed. This strategy of the active release of Chinese producers on the foreign markets was launched in 1997. The final goal of the strategy is the transformation of China in 2020-2030 years in the most economically powerful state of the world and the increase in 2020 GDP is 4 times [5].

The investment strategy of China embodied in the project "One belt one way" (jointly developed by the State Committee for Development and Reform Commission, Ministry of Commerce and Ministry of Foreign Affairs of the PRC), includes economic belt of the Silk Road and the Maritime Silk Road of XXI century. Investment Strategy "Belt and Way" has become the main platform for China's economic diplomacy.

One Belt and One Way

To implement "One Belt and One Way" project China is expected to construct six corridors of economic cooperation with other countries, such as "New Euroasian continental bridge", economic corridors of "China-Mongolia-Russia", "China-Central Asia-Western Asia", "China-Indochina", "China-Pakistan", "Bangladesh-China-India-Myanmar". The New Euroasian continental bridge unites the Chinese port of Lianyungang and Rotterdam in the Netherlands. The bridge represents a continuous railway route which connects China, Kazakhstan, Russia, Poland and other countries.

The special focus of world public was drawn by the Chinese efforts in financing" One Belt and One Way" project and Beijing readiness for large investments in new international banks and funds of development [6].

In regard to Republic of Kazakhstan it concerns oil-and-gas sector as well as transport and logistic projects implementation. As for Uzbekistan it is gas projects and transportation of Central Asian gas to the People's Republic of China, and also creation of the high technology productions territory that profitable distinguishes Uzbekistan from other states of CAR. For Tajikistan and Kyrgyzstan – hydropower, transport and logistic cooperation with the prospect of these countries transformation into Chinese trade traffic terminals in Central Asia.

For Turkmenistan it is important China's participation in exploration and development of gas fields and the Turkmen gas supply to the People's Republic of China [7].

After initial announcement of the new idea Xi Jinping, speaking, about a way "concerning the bordering countries", emphasized that "strategic objective of the Chinese external policy is serving national revival goals"; at the same time "China will cooperate with its neighbors for Economic belt of Silk Road and Sea Silk Road of the 21st century forming acceleration, including "as the base creation of free trade areas", and also an investment cooperation, creation, thus a new model of regional economic integration" [8].

On the initiative of China the Economic Belt of the Silk Road (EPSHP) is now receiving more attention. T.Shaymergenov Kazakhstan expert notes that Xinjiang has chosen a very good time to start it: under the circumstances of the next wave of global economic crisis, the Chinese macro-high project is expected to restruct the existing system of trade and economic relations in Eurasia [9]. According to the Kazakh Sinologist K.Syroezhkin: "Analysis of the implementation of China's foreign policy in relation to the Central Asian region for the past two decades, has allowed us to make a conclusion that Beijing has been guiding by two main principles: first, evaluation of the emerging in the region problems forming the threats and challenges to China's national security; secondly, it presents opportunities for solution of the strategic issues being significant for the internal development of China [10]. From the perspective of Chinese national interests, development of cooperation with Central Asia is contributing to the creation of favorable conditions for economic development of the North-West of China. According to the director IWEP S.Akimbekov, the main motivation of China in 2013 was related to the economic challenges in conditions when the decline in economic growth, and the need to find new markets, and to provide the download of the industry with implementation of transport projects. The objective is to maintain China's demand. This issue for China appears to be crucial due to position China occupies in the global economy [11].

The concept of "one belt and one way" includes economic and geographic contours and a detailed guidance on the tasks of various regions of China in the realization of the project. The role of "the window and avant-garde" in the western onshore direction is given to Xinjiang Uigur Autonomous Region.

Xinjiang - energy base and the transport corridor of China, the central segment of the "the Silk Way Economic Belt". The Chinese government has decided to establish in the cooperation with leading Chinese commercial banks of a Fund of 40 billion dollars for the development of the infrastructure along the routes of SWEB. Investments will primarily be aimed at improving the Xinjiang Uigur Autonomous Region transport network, through which the SWEB route will pass, as well as the development of the infrastructure in Central Asia and a part of the European countries, where Pan-Asian and Eurasian transit routes will be laid in the future . The main center of concentration of the Eurasian transit routes of the PRC, passing through the territory of Central Asian countries, is the Xinjiang Uigur Autonomous Region. The autonomous Region has 29 checkpoints, including 17 checkpoints of the first category and 12 of the second one [12].

An important refinement that accompanied the idea of the Chinese leadership of the Economic Belt, was also a thesis about "the need to develop the western regions of P.R. China," but proclaimed four months later an official government document (28 March 2015), full-bodied "included" in the "One Belt - one way" has almost all the provinces and regions of the country, although in the relevant section in the beginning really says about the significance of Xingjiang Uigur Autonomous Region and other western areas [13].

Xingjiang Uigur Autonomous Region has always played a special role in China's relations with the Central Asian region. This is due not only to their geographical proximity and ethnic composition of the population. The great importance is realized in Xingjiang Uigur Autonomous Region socio-economic and national development model, as well as problems related to ethnic separatism. Despite to the positive dynamics of the Xingjiang Uigur Autonomous Region development, socio-economic, political, cultural and national development of Xingjiang Uigur Autonomous Region problem, and an understanding of these issues are extremely important. Developments in Xingjiang Uigur Autonomous Region processes will have an impact on the state of the Central Asian region.

Finally, one cannot ignore the fact that Xingjiang Uigur Autonomous Region is home to 1,5-million Kazakh ethnic community, the nature of relations with the representatives of a dominant in the Xingjiang Uigur Autonomous Region's Uigurs have a serious impact not only on the whole on the Kazakh-Chinese relations, but also relations between Kazakhs (especially those coming from China oralmans) and Uigurs living in Kazakhstan in particular [14].

On January 16, 2014 at the 2nd session of the 12th Congress of the PRC Xinjiang Uigur Autonomous Region it was requested to develop a "road map" of Xinjiang transformation in a key region while implementing the project of EPSHP.

According to Chinese experts, Xinjiang should take efforts in order to realize faster the construction of demonstrative zones of agricultural cooperation China - Kazakhstan, China - Turkmenistan and China - Tajikistan, as well as to enhance cooperation in the distribution of agricultural machinery [15].

According to Russian expert I.Denissov the Project of Economic Belt of the Silk Road aimed to play a dual role in solving the problem of Islamic extremism. First, it could let the Xingjiang Uigur Autonomous Region create industrial, logistic and other structures connected with the cooperation with neighboring countries of Central Asia, could give impetus to the economic development of the autonomous region, and contribute to the growth of employment and well-being, and, therefore, prevent conflicts between ethnic Uighurs and the Han Chinese. Secondly, the development and security issues could be realized on the borders through increasing interconnectedness and the overall economic growth in the Central Asia, which is considered an effective remedy against any manifestations of extremism and terrorism [16].

Kazakhstani-Xingjiang Relations

Nowadays, Kazakhstan is the main trade economic partner of Xingjiang among 8 countries which border this area. The share of Xingjiang Uigur Autonomous Region is over 75% of trade turnover between Kazakhstan and China. In 2015 the volume of cargo transportation between Kazakhstan and China amounted to 7,089 thousand tons. During seven months of 2016 through railway border crossing Dostyk - Alashankou and Altynkol - Khorgos 4495 thousand tons of cargo was transported, which were 127 thousand tons more than at the same period of 2015. By the end of last year it was planned to carry up to 9 million tons of cargo, which was more than the previous year by 23%. There was also positive dynamics of growth of container traffic. During seven months of 2016 between China - Europe - China 554 container trains were in transit through the territory of Kazakhstan , which was 2.5 times more in comparison with the same period of 2015. In 2017 through the railway border crossings volume will be 11.5 million tons [17].

Export and import volume of of Xingjiang Uigur Autonomous Region for the first five months of 2016 was 6 billions 134 million dollars, the increase was 6,8% in comparison with the same period of last year, main trade partner Xingjiang Uigur Autonomous Region is Kazahstan, according to the report of Xinhua news agency. ICBC Khorgos Joint Stock National Company "Kazakhstan Temir Zholy" "Khorgos"are the trade gates between the East and West. On the base of the data Urimqi

Customs data, exports of Xinjiang during the period amounted to 5 billion 315 million dollars, an increase of 8.2% in annual terms, imports amounted to 819 million dollars with a decrease of 1.3%. Kazakhstan remains the main trade partner of Xinjiang, the trade turnover between the autonomous region and Kazakhstan in January-May amounted to 1 billion 984 million dollars, or 37.4% of the total foreign trade of Xinjiang during this period" - Xinhua said. In second place among the trade partners of Xinjiang is Kyrgyzstan, the volume of trade which has reached 1 billion 252 million dollars, an increase of 15.7%. The leading role in the structure of foreign trade in Xinjiang plays a petty border trade, accounting for 56.8% of the total foreign trade turnover of Autonomous Region in the first five months of the year [18]. In 2015 there was a decrease of the traditional exports of labor-intensive industries, machinery and electronics. "It should be noted that significantly increased the volume of bilateral trade between Xinjiang and Russia, it was $ 116 million, an increase of 113.4%.

Kyrgyzstan is on the second place among the trade partners of Xinjiang Uigur Autonomous Region, the volume of trade which has reached 1 billion 252 million dollars, increasing on 15.7%. The leading role of the structure of foreign trade in Xinjiang plays as a cross border trade, accounted for 56.8% of the total foreign trade turnover Autonomous Region in the first five months of the year [18]. In 2015 there was a decrease of the traditional exports of labor-intensive industries, machinery and electronics. "It should be noted that significantly increased the volume of bilateral trade in Xinjiang to Russia, it was $ 116 million, increasing on 113.4%. Trade with Russia has become a new trend of foreign trade district [19].

On August 18, 2016, at China-Kazakhstan border officially began its work of Customs of International Border Cooperation Center "Khorgos". According to Xinhua, the opening of ICBC customs would increase the level of customs control and service in this center. Customs also play an important role in the transformation of the Xinjiang Uygur Autonomous Region in the key area of economic belt of the Silk Road. ICBC "Khorgos" - the first area of cross-border trade, established by China in cooperation with the neighboring countries. The center stretches along the Sino-Kazakh border, the area of the Chinese part ICBC is 3.43 sq.km, Kazakhstanis - 1.85 sq.km. ICBC was commissioned in April 2012. Since then, the number of visitors have been constantly growing. In 2015, 3.66 million people visited here. From January to June 2016, 2285000 people visited ICBC, increasing by 52% compared to the same period last year. [20].

Soft Power

Chinese project Silk Road started with the organization of centers of learning Chinese Language in Russia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan and Uzbekistan. North-West of China has identified the basis of preparation of specialists for the CIS in China, including Xinjiang Uygur Autonomous Region. Here, the Chinese create a "strategic reserve of talented people in different fields" for the economic belt of the Silk Road.

According to statistics, almost 90% of students in Xinjiang are the citizens of the Central Asian and other neighboring countries, reports "Xinhua". For the past seven years in Gansu province, at the Lanzhou University there have been studying more than 2,200 foreign students in total and more than 60% of them are the citizens of the countries of the former USSR. The Chinese point out that their integration plan has already included the South Caucasus countries, i.e. Armenia, Azerbaijan, Georgia. "Caucasian countries hope that China's strategy in Central Asia will be able to reach out to the Caucasus", - said the official publication of the "People's Daily". Universities of the north-western China are also the major sources of Chinese language spreading and Chinese culture in Central Asia. The Lanzhou University is one of the ten universities in China authorized to promote Chinese language teaching in neighboring countries. With its support to Uzbekistan in 2005 there was opened a Confucius Institute - the first in Central Asia. According to the Office of the State leadership group on spreading of the Chinese language abroad (Hanban) in 2013 in Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan and Uzbekistan, there were opened 10 Confucius Institutes and 12 Confucius classes. They are training about 23 thousand students. [21]

By practicing "soft" influence in South-eastern part of Asia for at least a decade, Beijing has achieved impressive results. In recognition of high-ranking officials from small and medium-sized countries - members of the Association of South-eastern Asian Nations, their governments always take in consideration the opinion of PRC while making decisions on the negotiations in the framework

of this Association. And it is - despite the fact that one of the major problems of ASEAN remains the "softening" of influence in the South-east Asian great powers, including China [22, p.224].

Conclusion

Experts and analysts agree that the Economic Belt of the Silk Road is a transit transport project and proposals for the economic development of a number of states, including the numerous infrastructure projects, production and trade. China becomes an active participant of large scale transport-logistic and infrastructure projects in the region, and the main creditor of the Economies of Central Asia. China is gradually replacing Russia from the standpoint of priority trade partner among the Central Asian states. This is not only due to the fact that China acquires goods and raw materials, traditionally export to the Russian Federation, but also because of increased competition with Russian companies for markets Implementation of the Chinese concept of PRC transformation into a global trading nation, along with production and investment opportunities of the country leads to a decrease in the importance of Russia as a trade and economic partner for the Central Asian countries. In turn, the economic consolidation of China in the region can reduce the impact and importance of Russia as a political partner, and partner in regional security. China actively participated in the affairs of the region, which has traditionally been a zone of influence of Russia, as well as increased presence of Chinese capital in strategic sectors of the economies of the Central Asian countries at some stage could lead to a clash of interests here, and exacerbate competition between China and Russia.

As the famous Chinese scholar of regional studies Wu Shenzhou, considered a problem for Beijing that "if China would strengthen its economic penetration into Central Asia, countries in the region in order to preserve the political and strategic autonomy will likely prefer to strengthen strategic cooperation with other forces as an attempt to insure against political risks caused by economic dependence. Chinese "invasion" in the Central Asian region could create another example of the separation of economic ties and political relations" [23].

References

1 Krypyanko M., Areshidze L. Novaya rasstanovka sil v Vostochnoi Azii: znachenie dlya interesov bezopasnosti Rossii // Vostok. - 2003. - № 6. - S.25-32.
2 Coldstein. The Diplomatic Face of China s Crand Strategy A Rising Power s Emerging Choice. The China Quarterly, No. 168 (Dec, 2001). - P.835-864.
3 Resheniya XYI sezda Kompartii Kitaya //Problemi Dalnego Vostoka. -2003.-№1. —S. 70-98.
4 Jenmin jibao. - 2006. - 26 aprelya.
5 Shi Ming. Wei qiye jingwai touzi «baojiahuhang» (Sodeistvie predpriyatiyam, investiryushim za rybej). Rejim dostypa:http://www.lntrade.com/Article/jmwto/200808/5034.html
6 Salickii A., Semenova N. Shelkovoe nastyplenie Kitaya. perspektivy.info
7 Siroejkin K. Nyjno li Kazahstany boyatsya Kitaya: mifi i fobii dvystoronnih otnoshenii (monografiya). – Astana-Almati: IMEP pri Fonde Pervogo Prezidenta, 2014. S.78.
8 URL: http://russian.people.com.cn/31521/8437415.html
9 Shaimergenov T. Ekonomicheskii poyas Shelkovogo pyti:Bolshoi proekt, bolshie voprosi. - Indeks Bezopasnosti, №3 (114), Osen 2015 g. http://www.pircenter.org/media/
10 Siroejkin K. Nyjno li Kazahstany boyatsya Kitaya: mifi i fobii dvystoronnih otnoshenii : Astana/Almati : IMEP pri Fonde Pervogo Prezidenta, 2014. S. 78.
11 Akimbekov S. Aktivizaciya Kitaya v Centralnoi Azii i novaya geopolitika regiona – Kazahstan v globalnih processah, № 2, 2016. S.14.
12 Bajenova E., Ostrovskii A. - Sinczyan – novii oblik drevnego Shelkovogo pyti. Almati: TOO «Dostik kopiri», 2012. S.320.
13 Proekt veka: novii Shelkovii pyt /Pod red. V.E. Petrovskogo (otv. red.), A.G. Larina (sost.), E.I.Safronovoi: RAN. In-t Daln. Vostoka, M., 2016, s.13
14 Siroejkin K. Problemi sovremennogo Kitaya i bezopasnost v Centralnoi Azii, Almati. 2006, s.110
15 Siroejkin K. Sinczyan: bolshoi vopros dlya Kitaya i Kazahstana. Astana/Almati : IMEP pri Fonde Pervogo Prezidenta, 2015. S. 202.
16 Denisov I. Shelkovaya bezopasnost: Novaya kitaiskaya koncepciya razvitiya i pravila igri v Evrazii. Indeks bezopasnosti. №3(114), Osen 2015. Tom 2
17 http: //www.kazpravda.kz: news/ekonomika
18 http://newskaz.ru/economy/20160704/12368369.html
19 www.kt.kz/.../tovarooborot_kazahstana_s_sinjczjanem_
20 https://www.zakon.kz/4812610-na-granice-kitaja-i-kazakhstana.html

21 ami-tass.ru.review/poleznye-stati/pekin-nachinaet
22 Joshua Kurlantzick. Charm Offensive: How China's Soft Power Is Transforming the World. New Haven and London: Yale University Press. - 2007.- 306 p.
23 http://www.eastrussia.ru/material/kitayskiy

Received 17.10.2017

ӘОЖ: **349.414**

Жусипова Б.А., Ендібай М.Ә.

Ауыл шаруашылығы жерлерін жалға беру саласында мемлекеттік басқаруды жетілдірудің негізі бағыттары

(Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлтық университеті, Астана, Қазақстан)

Қазіргі таңда мемлекетіміздің жаһандық бәсекеге қабілеттігін қамтамасыз ететін экономикалық өсімнің жаңа моделін құру міндеттелінді, оның ішінде адамдардың еңбек ету негізі ретінде жердің алып отырған маңыздылығы жоғары. Бұл жерде тек мемлекеттің ғана емес, азаматтардың да қызығушылықтарын ескеруіміз қажет.

Түйін сөздер: ауыл шаруашылығы, жалға беру, жер.

Ауылшаруашылығы мақсатына арналған жер туралы түсінікте сайып келгенде екі басты қағидат болуы мүмкін, оның біріншісі ауылшарушылығы өнімдерін алудың көзі, екіншісі жер жайылым, егістік алқабы ретінде танылады. «Қазақстан Республикасы Конституциясының 6-бабының 3-тармағында: Жер және оның қойнауы, су көздері, өсімдіктер мен жануарлар дүниесі, басқа да табиғи ресурстар мемлекет меншігінде болады. Жер, сондай-ақ заңда белгіленген негіздерде, шарттар мен шектерде жеке меншікте де болуы мүмкін» делінген[1].

«Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев заманауи мемлекет құруға бағытталған экономикалық өсу мен индустриализация бағытында шешім қабылдауды қарастыратын, бес институционалды реформаларды жүзеге асыруды міндеттеп берді. «100 нақты қадам» атты ұлттың дамыған мемлекеттердің отыздығына кіру жөніндегі ұлт жоспарын іске асыру мақсатында, ауылшаруашылық жерлерін тиімді пайдалану мақсатымен оларды нарықтық айналымға енгізу нақты екі қадамды жатқызды, яғни 35-36 қадам жер қатынастары саласында айтарлықтай өзгерістерді қамтиды, нарық айналымына ауылшаруашылық жерлерін тиімді пайдалану мақсатымен тағы бір жер реформасын енгізуді жобалайды»[2].

Елбасы 2016 жылы Шетел инвесторлары алқасы мәжілісінде, «Қазақстан – аумағының көлемі 9 орын алатынын, әрі бірегей ауылшаруашылық ресурстарын иеленеді. Географиялық тұспалдан республикамыз дәстүрлі аймақтық нарыққа, сонымен қоса Қытай, Үндістан және Таяу Шығыс нарығына қызмет көрсету үшін ыңғайлы орналасқан. Ауылшаруашылық ресурстарының көлемін есепке ала отырып, Қазақстанға деген отандық және шетел инвесторларының қызығушылығы әлі ашылмаған күш-қуатқа ие екенін атап өтті»[3].

«ҚР ауылшаруашылығы Министрлігінің БАҚ ұсынған статистикалық мәліметке сәйкес, «Қазақстанның ортақ аумағы 272 млн га, соның ішінде ауылшаруашылық мақсатқа 100,8 млн га аумақты құрайды, Шаруашылыққа жарамды 243мың га жер, бүгінгі күнге дейін қолданылмай жатыр. Олардың жеке меншігіндегілері 1,3 млн. га (1,3%), 49 жылға дейін жалдауда – 99,5 млн га (98,7%). 2016 жылғы 1 сәуір жағдайында ауылшаруашылық жерлері пайдаланылуының тексерістері және мониторингісінің нәтижелері бойынша мемлекеттік қорға 3,1 млн га пайдаланылмаған, олардың ішінде, 1,8 млн га айналымға енген жерлер тапсырылды»[4].

Қазіргі таңда еліміздің ауыл шаруашылығын оның ішінде ауылшаруашылығы өңдірістерін шығару және пайда табу мақсатында жерді пайдалану құқығына түбегейлі өзгерістерді енгізіп, әрі қарай жүйені жетілдіру бағытында теориялық және практикалық зерттеуді талап етуде. Қазір мемлекетімізде «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне жер қатынастарын реттеу мәселелері бойынша өзгеріс енгізу туралы» Заң жобасы Мәжілісте талқылануды. Онымен қатар мемлекеттік меншіктегі ауылшаруашылығына арналған жер учаскелерін ҚР азаматтарына және мемлекеттік емес заңды тұлғаларына жеке меншіке беру нормаларына 2021 жылғы 31 желтоқсанға дейін мараторий жарияланған болатын, Соның айғағы ретінде ҚР Президентінің 2016 жылғы 6 мамырдағы № 248 Жарлығы негізінде Жер реформасы жөніндегі комиссия құрылған болатын, өз кезегінде комиссия 2016 жылы тамыз айына дейін облыс жұртшылығымен кездесу жасап, 9 отырыс жүргізілді [5]. Комиссия отырысының қортындысында ҚР-ның жеке тұлға және заңды тұлғаларыналарына ауылшаруашылығына арналған жерлерді жалға беру институтын сақтауды, жерді ұтымды пайдалануды олардың құнарлығын сақтауды, жалға беру тәртібін оның ішінде сауда саттық арқылы конкурс өткізудің ашықтығы, жайылым алқаптарын реттейтін заңнамаларды

қалыптастыру, мемлекеттік бақылау жүйесі нормаларын жетілдіру бойынша ұсыныстар енгізілді.

«Біз жаңғыру жолында бабалардан мирас болып, қанымызға сіңген, бүгінде тамырымызда бүлкілдеп жатқан ізгі қасиеттерді қайта түлетуіміз керектігін аса назарға ала отырып, «Прагматизм - өзіңнің ұлттық және жеке байлығыңды нақты білу, оны үнемді пайдаланып, соған сәйкес болашағыңды жоспарлай алу ысырапшылдық пен астамшылыққа, даңғойлық пен кердеңдікке жол бермеу деген сөз» [6].

Демек, Елбасы «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында осы аталған ұғымдардан өркениетті ел болу үшін сананы сақтау мен өрістетудің нақты жолдары ысырашылдықты жою, табиғи ресурстарымызды оның ішінде жер ресурстарын ұтымды пайдаланудың алар орнын сипаттап берді.

Қазақстан Республикасының Жер кодексінің 97-бабында «Ауыл шаруашылығының қажеттері үшін берілген немесе осы мақсаттарға арналған жер ауыл шаруашылығы мақсатындағы жер деп танылады» деген ұғым берілген [7].

Демек, ауылшаруашылығы өнімдерін өндіру және оларды өңдеу, сату, өткізу тағы да басқа қажеттілігі үшін берілген немесе осы мақсатқа арналған жер жер қорының ауылшаруашылығыжерлерлер санатына жатады. Ал, алқаптарына егістіктер, тыңайған жер, көп жылдық екпелер егілген жер, шабындықтар мен жайылымдар жатқызылады.

ҚР ЖК-нің 97-бабы 6-тармағында Ауыл шаруашылығын жүргізуге арналған жерлерді пайдалану мақсатын нақтылап берген. Оларға: тауарлы ауыл шаруашылық өндірісті жүргізу соның ішінде, шаруа немесе фермер қожалықтары, орман өсіруді жүргізу жеке қосалқы шаруашылықты дамыту, бақшалық және саябақ құрылыс жүргізу, ғылыми-зерттеулер, оқу мақсатында бау-бақша, мал шаруашылдығын жүргізу жатады.

Меніңше, ауыл шаруашылық мақсатындағы жерлердің құқықтық режимнің негізгі мақсаты ауыл шаруашылық айналымынын осы жердің шығып кетуіне жол бермеу, оны анағұрлым тиімді түрде шаруашылық мақсатына нақты пайдалана отырып, оның өнімділігін арттыру және көлемін ұлғайтуды жүзеге асыру болып табылады.

Жерді жалға беру қарым-қатынасының мемлекеттік қадағалануы мемлекеттік басқару функциясының өкілдері мен атқарушы органдарының жердің иесінің құқықтары мен мемлекет аймағындағы аудандар құқығын сақтаудағы мақсатты іске асатын іс-шаралар.

Жерді жалға беру саласындағы мемлекеттік қадағалау жерлердің өнімділігі мен оларды тиімді пайдалануды қамтамасыз ету үшін қажетті ұйымдық талап. Жерді жалға беру саласындағы мемлекеттік қадағалауөзінің өзектілігімен негізгі мемлекеттік атқарым. Ол реттелген жалға беру қарым-қатынасында қажетті жетістіктерге жетуге, шаруашылықта жер ресурстарын мақсатты және тиімді пайдалануға, мемлекеттің әлеуметтік-эколого-экономикалық тұрақтылығы мен динамикалығын қамтамасыз етуге арналған.

Жерді жалға беру саласындағы қарым-қатынастың дамуы мен өзгеруіне қарай мемлекет тарапынан жалға беру қарым-қатынасын қадағалау жаңа мазмұнға, әдістер мен тәсілдерге өзгеріп отырады. Сондықтан да, мемлекет тарапынан жалға беру қарым-қатынасын қадғалау жаңа қырлары мен қасиеттері пайда болады. Құқықтық нормадағаы нарықтық қарым-қатынас талаптарында мемлекеттік басқарудың заңдық негізін құраушысы әкімшіл-әміршіл басқарудан басқа тәсілдерге өту ғана қарастырылды.

Құқықтық дайындау мен іс-жүзінде пайдалану жердің жалға беру қарым-қатынасының тиімділігі мен біркелкілігінде әлеуметтік-эколого-экономикалық тарапта өз маңызын тапты. Қойылған беталыс тоталитарлық мемлекетке сай басқарудан мемлекеттік жалға беру қарым-қатынасын қадағалауға өту керектігін аңғартты.

Сонымен қатар жер-құқықтық ғылымда бұған нақты негіздемелер жоқ. Біздің ойымызша, Б.Ф. Ерофеевтің мемлекеттің орталықтандырылған жер мәселелерін басқаруына берген нақты бағасын айта кету керек, мұнда әлеуметтік период туралы айтылады: «Ресейдің қайғылы әлеуметтік тәжірибесі». Бірақ, «мемлекеттік басқару» терминын негізделмеген дәлелсіз пайдаланбауға тырысады, ол онда тек мемлекет тарапынан жерді жалға беру қарым-қатынастарын басқару туралы айтады [8]. Мұнда «жер қарым-қатынастарын

мемлекеттік қадағалау мемлекеттік басқарудың айнымас бөлігі болып саналады» деген ой-пікірге аргументсіз қарсылығын білдіреді. Бұл жерде автордың ойы жүйелік принципке сай емес: бөлектің бүтінге сай болуы. Басқару жүйесінің бар болуын толықтай мойындайды, бірақ, оның жер саласына пайдаланылатынын жоққа шығарады.

Мемлекеттік басқару – жүйелік, толық, функционалды-құрамды қосылыс, сондықтан оның құрылымдық бөліктері жалпы сипаттамалар мен қарастырылып отырған күйдің маңызын көрсетеді. Жоғарыда келтірілген позицияны сынға ала отырып А.Х. Хаджиев «жер қарым-қатынастарын мемлекет тарапынан басқару мемлекеттік басқарудың бөлігі» немесе «жер саласын мемлекет тарапынан басқару мемлекеттік басқарудың бір бөлігі» деп айту керек дейді. Өзінің айтқанын нақтылай отырып, А.Х. Хаджиев Б.В. Ерофеевтің қойған позициясы тек «қадағалау» мен «басқару» сөздері мағынасы жағынан бір болған жағдайда ғана дұрыс болатынын айта кетеді. Бірақ бұл дұрыс емес. Осындай көзқарас басқа жұмыстарда да айырмашылықтар мен байқалады [9].

Тек бірқатар ғалымдардың жұмысында ғана көрсетілген түсініңтерді анықтау және бөлу бар.

Б.А. Жетпісбаев мемлекеттік басқарудың негізгі қасиеті ұйымдастырушылық қызметі деп пайымдайды. Автор басқару қосуға, адамдарың, мемлекеттік органдардың, кәсіпорындардың күшін үйлестіреді және экономикалық, ғылыми-техникалық, әлеуметтік-мәдениеттік және әкімшіл-саясаттық сипаттағы мәселелерді шешуге бағытталған деп жазады [10].

«Мемлекеттік әсер ету», «мемлекеттік әсер ету механизмі» терминдері бір мағынада ғылыми айналымға кірді, таралды, әсіресе экологиялық және табиғи ресурстық салаға пайдаланылады. Әдебиеттерде «басқарушы табиғатты қорғау жүйелері» деген сөздер де кездеседі.

А.К. Альжиков жерлерді басқару мен қорғау саласындағы екі түсінік пен мамұнын талдай отырып, «мемлекеттік басқару» термині екі түрлі сипаттамада пайдаланатынын айтады. Біріншіден, мемлекет жерлерді қорғалатын жерлерлің иесі ретінде басқарушысы ретінде, екіншіден, мемлекет жерлерді суверен ретінде басқарады [11].

Қ.Д. Шакишев болса, жер қорын мемлекеттік басқару мәселелерінің құқықтық механизміне аса мән бере отырып, мемлекеттік бақылау функциялары тікелей меншік иелері мен жер пайдаланушыларының құқықтарын қорғауға бағытталғандығын сипатап берді, яғни жергілікті атқарушы органдармен уақытша пайдалануға берілген жерлерді уақытында қайтаруды, бүлінген жерлердің рекультивациясы, жерді бүліндіретін жұмыстар жүргізілуімен байланысты жердің құнарлы қабатын сақтау, ауылшаруашылық мақсатындағы жерлерді пайдалануды қамтамасыз етудің атқарушы-басқарушы қызметі ретінде таныды [12].

Мемлекеттік реттеудің мақсаты қолданыстағы нормативтік құқықтық актілер арқылы кәсіпкерлерге меншіктің кез келген нысанын, өңдірістің ұйымның нысанын таңдауға, өз шаруашылық қызметін құруға тиімді жағдай жасауға, кепілдік беру болып табылады.

Қазақстан Республикасында агроөнеркәсіптік кешенді дамыту жөніндегі 2013-2020 жылдарға арналған «Агробизнес-2020» бағдарламасы қабылданды [13].

2014 жылы ҚР-ның Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты халқына кезекті Жолдауына да «Қазақстанның агроөнеркәсіп кешенін инновациялық бағытқа түсіру маңызды. Болашақ – аграрлық секторда, әсіресе, шағын және орта бизнес түріндегі жаңа өңдеу кәсіпорындары желісін құруда. Бұл тұста біз бизнесті несие арқылы қолдауға тиіспіз. Фермерлер ұзақ мерзімді қаржыландыру мен өткізу нарықтарына делдалсыз, тікелей шыға алатын болуы тиіс» - деп, ауыл өндірушілерінің қарыздарын кепілдендіру және сақтандырудың тиімді жүйесін құру өзекті мәселе екендігіне нақты тоқталды [14].

«Нұрлы жол» инфрақұрылымды дамытудың 2015-2019 жылдарға арналған осы мемлекеттік бағдарламасы Мемлекет басшысының 2014 жылғы 11 қарашадағы «Нұрлы жол - болашаққа бастар жол» атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру мақсатында АӨК субъектілерінің бәсекеге қабілеттілігін арттыру [15].

«Жасыл» экономикаға көшу жөніндегі қабылданған тұжырымдамаға сәйкес, 2030 жылға қарай егіс алқаптарының 15 пайызы суды үнемдеу технологияларына, яғни тамшылап суару, егін шаруашылығында суды көп қажет ететін тиімділігі төмен дақылдар көлемін қысқарту.

Мемлекет агрохимикаттарды тиімді тұтынудың, қуаң жерлерде топырақты нөлдік өңдеудің заманауи технологиялары мен өзге де инновацияларды қолдануды кеңейтудің кешенді шаралар оның ішінде аграрлық ғылымды дамытып, сынақтық аграрлық-инновациялық кластерлер құруды мақсат етеді.

Ауыл шаруашылығына қатысты мемлекет тарапынан икемділік таныту қандайда бір тауарлар немесе өнімдерге бағаны белгілеуде, дайын өнімді кіргізуге шектеу қою, кеденсалығынтарын арттыру және т.б. көрінеді. Сондықтан мемлекеттік реттеу дәрежесін бюджеттік қаражаттарды шаруашылықтың тиімді салаларына мақсатты бағыттай отырып, арнайы бағдарламалар шеңберінде қолдану мақсатымен тығыз байланыстыру қажет. Ауыл шаруашылығында нарықтық процестерді мемлекеттік реттеудің маңызы шарты – саланың тиімді даму стратегиясында негізгі түйін болып табылатын, нарықтың өзін өзі реттеу мәселеріне енетін, төмендейтін немесе өткізу кепілін бұзатын болса, нарықтық механизмге ықпал етуден бас тарту қажет. Бірақ, мемлекет аграрлық саланы қолдауды, әсіресе нарықтық қатынастардың қалыптасу кезеңінде, босаңсытуына да болмайды [16].

Л.Қ. Еркінбаеваның пікірінше: «Ауылшаруашылық кәсіпкерлік бұл ауылшаруашылық сала бойынша өнім өндіру мен ұқсатуда бастамашыл, әрекет етуші заңнамалар шегінде жүзеге асыратын, өзінің оқшауланған мүлкіне негізделген және барлық қатысушыларына өзара тиімді нәтижелер мен табыс алуға бағытталған шаруашылық немесе өзгеде қызмет түрі» [17].

Сондықтан да ауылшаруашылық кәсіпкерлігін ҚР АК 10-бабында көрсетілген кәсіпкерлік ұғымның бір тармағы ретінде көрсеткеніміз дұрыс. Себебі аталған бапта көрсетілген анықтамадағы белгілердің бәрі де ауылшаруашылық кәсіпкерлігіне тән, тек өзгешелігі ауышаруашылығы кәсіпкерлігінің субектілерінің қызметін құқық нормаларымен реттеу және оларды жүзеге асыру қызметі.

ҚР АК жалпы заңды тұлғалардың барлығы дерлік ауылшаруашылық кәсіпкерлігінің субъектісі бола алатындығына күмән туғызбайды, бірақ олардың құқықтық ерекшеліктері бар екендігіне Л.Қ.Еркінбаеваның пікіріше, ««ауылшаруашылық ұйым» мен «ауылшаруашылық тауар өндіруші» түсініктердің мәнін бөліп қарастырған жөн».

Біріншіден, ауылшаруашылық ұйым заңды тұлға мәртебесіне ие, ал ауылшаруашылық тауар өндіруші ретінде жеке тұлға ретінде қатыса алады. Екіншіден, кез келген ауылшаруашылық ұйымы тікелей өндіріспен және ауылшаруашылық өнімін бастапқы қайта өңдеумен тікелей айналыса алмайды. Үшіншіден, әртүрлі тектегі өткізу, қамту және басқа қызметтермен айналысатын ауылшаруашылық ұйым өндірісінде жер негізгі құрал ретінде әрдайым танылa бермейді. Төртіншіден, ауылшаруашылық ұйым аграрлық кәсіпкеліктің ұйымдастырушылық құқықтық нысаны ретінде танылуы керек, өйткені ол ауылшаруашылық қызметпен, аграрлық бизнеспен, оны жүзеге асырудан пайда табуды көздейтінімен байланысты.

Е.Ш. Дүсіповтің айтуынша: «Ауылшаруашылық кәсіпкерлігі аграрлық құқықтың ербес институты ретінде анықталады, Ауылшаруашылық кәсіпкерлігі қызметі жер учаскесін пайдаланумен тығыз байланысты азаматтар мен заңды тұлғалардың тәуекеліне, дербес мүліктік жауапкершілігіне негізделген, ауылшаруашылығы өнімін өндіру, өңдеу және ұқсатуға бағытталған ынталы қызмет» деген ұғымды берді» [18].

Ауылшаруашылық кәсіпкерлігігінің құқықтық мәртебесіне өзінің ғылыми еңбектерінде ауылшаруашылық кәсіпкер субъектілердің ұйымдастырушылық құқықтық нысанымен анықталады, шарттық қатынастары шеңбері өте үлкен, себебі экономикадағы нарықтық қатынастардың құқықтық реттеуге байланысты құқықтық институттар еніп отыр, еліміздегі азық түлік қауіпсіздігін сақтау толық негіз болып табылады.

бірлескен қызмет туралы шарт негізінде жай серіктестік нысанында ұйымдастырылған фермер қожалығының мүлкі оның мүшелеріне ортақ үлестік меншік құқығында тиесілі болады.

Өзіндік кәсіпкерлікке негізделген фермер қожалығының мүлкі оған жеке меншік құқығында тиесілі болады.

«Шаруалар және фермер қожалығы мүшелерінің меншігінде жер учаскелері, жер учаскесіндегі екпелер, оның ішінде жеке орман қорындағы екпелер, еріксіз және (немесе) жартылай ерікті жағдайларда өсіріліп, ұсталатын жабайы жануарлар, шаруашылыққа

арналған және өзге де қора-қопсылар, мелиорациялық және басқа да құрылыстар, өнім беретін және жегін мал, құс, ауыл шаруашылығына арналған және өзге де техника мен жабдықтар, көлік құралдары, құрал-саймандар және қожалық мүшелері берген және (немесе) қожалық үшін оның мүшелерінің ортақ қаражатына сатып алынған басқа да мүлік болуы мүмкін» [19].

Кәсіпкерліктің әрі қарай дамуы, өзара түсінісуге әкеліп соқтыратын, жеке мүддеге мемлекеттік бастаманың әсерінің жалпы үдеме кезеңін қамтиды. Мемлекеттің басқаруындағы экономика аралас сипатта болады, себебі жеке және қоғамдық ой ұштасып синтезделе бастайды.

А.К.Джангабулованың еңбегінде: «Ауылшаруашылығы кооперативінің шаруашылық және өзгеде қызметі оның заңды тұлға ретінде азаматтық құқықтарымен шектеліп қоймайды, оның құқықтық қабілеттігі азаматтық құқықтық қабілеттілігіне қарағанда кең. Жер және кәсіпкерлік құқықтық қабілеттіліктің ара қатынасын қарастырғанда, кәсіпкерлік қызметпен айналысуда нысаналы мақсатына сай жер учаскелерінің түрі және пайдалану аясы есепке алынады. Кәсіпкерлік құқықтық қабілеттілік азаматтық құқықтық қабілеттілікке қарағанда арнайы қабілеттілік болса, жер құқықтық қабілеттілік кәсіпкерлікпен айналысудың мүліктік негізі ретінде жер учаскесін пайдалану түріндегі кәсіпкерлік қабілеттіліктің құрамдас бөлігі болып табылады» - делінген [20, 15б.].

Ауыл шаруашылығы кооперативтері туралы ҚРның Заңы 2015 жылғы 29 қазандағы № 372-V ҚРЗ ауыл шаруашылығы кооперативтері мүшелерінің құқықтық жағдайын, құқықтары мен міндеттерін, сондай-ақ ауыл шаруашылығы кооперативтері мен олардың қауымдастықтарының (одақтарының) құқықтық жағдайын, олардың құрылуы, қызметі, қайта ұйымдастырылуы және таратылуы тәртібін айқындайды [21].

Ауылшаруашылығы кооперативтерінің ең басты ерекшелігі олар жерді негізгі өндіріс құралы ретінде пайдаланып кәсіпкерлік қызметті ауылшаруашылық өнімдерін өндіру, ұқсату және сатумен байланысты жүзеге асырады, демек жер құқықтық қабілеттілікке ие болып табылады.

Қазір мемлекетімізде ауылшаруашылығы жерлерін пайдалану саласында мемлекеттік бақылау жүйесін оның ішінде жерлердің құнарлығын сақтауды, жерлерді ұтымды пайдаланудың ұйымдастастыруды, жерге орналастыру, жер кадастры, жер маниторинг бойынша жер ресурстарының әлеуетін тиімді пайдаланудың экономикалық миханизмін жетілдіруді жүзеге асыруды талап етті.

ҚР Ұлттық экономика министрінің 2015 жылғы 31 наурыздағы № 290 бұйрығымен жер учаскесін немесе жер учаскесін жалдау құқығын сату жөніндегі сауда-саттықты (конкурстарды, аукциондарды), оның ішінде электрондық түрде ұйымдастыру және өткізу қағидаларына сәйкес, жергілікті атқарушы органдардың, конкурс комиссия мүшелерінің жауапкершілігін нақтылап беріп отыр,ауылшаруашылық жерлерін беру кезеңде ақпараттандыру процесінің ашықтығы, сыбайлас жемқорлыққа жол бермеу және бақылаудың қатаң шартары көзделінген [22].

ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаев Ұлт жоспары – бес институционалдық реформаны жүзеге асыру жөніндегі 100 нақты қадамды іске асыруды мақсат етіп қойды. Оның ішінде кәсіби мемлекеттік аппарат құруда мемлекеттік басқарудың механизмінің ашықтығын және мемлекет және халық мүддесі үшін заң алдында үлкен жауапкершілік маңыздылығының нақтылығын сипаттап, құқықтық нормаларды жетілдіруді көздеді. Соған сәйкес, 91-қадам: «Мониторингтің, бағалау мен бақылаудың стандартталған және азайтылған ресімдері аясында мемлекеттік басқарудан нақты нәтижелер бойынша мемлекеттік басқаруға көшу. Тәртіптік бақылау жүйесі тек қана мақсатты индикаторларға қол жеткізуді бақылауға негізделуі тиіс. Ресімдік сипаттағы барлық тапсырмалар мен аралық бақылау таратылатын болады. Мемлекеттік органдарға олардың алдына қойылған мақсаттық индикаторларға қол жеткізу жөніндегі қызметінде дербестік беріледі».

ҚР Жер ресурстарын басқару агенттігінің өңіраралық жер инспекциялары - мемлекеттік мекемелері болып қайта ұйымдастырылатын ҚР Жер ресурстарын басқару агенттігінің аумақтық органдары болып табылады. Агенттердің негізгі атқаратын функциясы ауыл шаруашылығы мақсатындағы жер учаскелері паспортының нысанын бекіту; жергілікті

атқарушы органдардың ҚР-ның жер заңнамасы саласында қабылдаған шешімдерінің заңдылығын бақылау т.б.

2016 жылдан бастап Жер ресурстарын басқару комитеті Ауыл шаруашылығы министрі қарамағана қайта енгізілді.

Жергілікті атқарушы органдар жер учаскелерін пайдалану кезінде меншік иелері мен жер пайдаланушылардыҥ, сондай ақ жер учаскелерін беру өтініштерін қарау кезінде лауазымды адамдардың жер заңнамасын бұзушылықтарын алдын алу, жерді пайдалану мен қорғауды бақылауды жүзеге асырады.

ҚР ЖК 145-бабының тармағынада: «Жердің пайдаланылуы мен қорғалуы жөніндегі мемлекеттік инспекторлар және аудандық маңызы бар қалалардың, кенттердің, ауылдардың, ауылдық округтердің әкімдері ҚРның жер заңнамасын бұзушылықтардың іс жүзінде жойылуын, сондай-ақ жердің пайдаланылуы мен қорғалуына мемлекеттік бақылауды жүзеге асыратын лауазымды адамдардың нұсқаулары мен ұйғарымдарын жер учаскелері меншік иелерінің және жер пайдаланушылардың орындауын бақылауды жүзеге асырады» - делінген.

Қазіргі таңда, өкінішке орай, елді мекен аумағында жергілікті атқарушы органдар жеке кәсіпкеркерлерге мемлекеттік жер учаскелерін нысаналы мақсатын өзгертіп, жерді заңсыз түрде рәсімдеу шешімдерін жасау нәтижесінен құқықбұзушылықтар орын алып отыр.

Осыған байланысты аудандық маңызы бар қалалар, кенттер, ауылдық, округтық әкімдердің құзыретіндегі нормаларды толықтыру қажет.

Жерді пайдалануын мемлекеттік бақылау шаралары ҚР ЖК 43-бабына сәйкес, «жергілікті атқарушы органдар құрайтын комиссияның оң қортындысының қолданыс мерзімін жерге орналастыру жобасын әзірлемей жол бермеу мақсатында белгілеу ұсынылады». Қолданыстағы нормада мерзім көзделінбеген. Демек мұндай жағдайлар комиссияның оң шешімін алғаннан кейін де өтініш беруші жерге орналастыру жобасын дайындау бойынша шаралар қабылданбайды, бұл жер учаскесін рәсімдеу кезінде мерзімнің ұзаруына нысаналы мақсатына сай пайдаланбауына әкеліп соғуы мүмкін.

Жер комиссиясының анықтамасын қолданыстағы жер кодексіне енгізуді, жер комиссия құқықтық мәртебесін, жергілікті атқарушы органдардың нормалары көзделінеді. Комиссия ережесі жер ресурстарын басқарудың орталық уәкілетті органдары бұйрығымен бекітілген жөн, онда комиссия құрамы, өкілеттілігі, мүшелерінің құқықтық жауапкершілігі, шығарған шешімдердің заңдық күші, оларға шағымдану тәртібі белгіленеді.

Комиссия жұмыс барысында ауылшаруашылық жерлерін жай күйін, сапасын, шынайы ақпараттық есепке алу, жердің сапасын тексеру, іздестіру жұмыстарын оның ішінде топырақ, геобатоникалық, агрохимиялық) жұмыстарын жүргізе отырып анықтауды көздейді

Аталған жер комиссиясы жұмыстарының оң нәтижесі ауылшаруашылығы мақсатына арналған жерлерді ұтымды, тиімді пайдаланудың құқықтық режимін, жер ресурстарының әлеуетін тиімді пайдаланудың бәсекеге қабілеттілігін артыра отырып экономикалық тетігі жерге орналастыру жер кадастрын, жерге мониторинг жүргізудің жаңа бағдарламалық әдістеме нұсқаулардың нормативтік құқықтық актілерінің базасын жетілдіру арқылы көрінеді.

«Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2003 жылғы 23 қазандағы N 1071 қаулысымен бекітілген Шаруа (фермер) қожалығын жүргізу үшін ҚРның азаматында, тауарлы ауыл шаруашылығы өндірісін жүргізу үшін ҚРның мемлекеттік емес заңды тұлғасында және оның үлестес тұлғасында жеке меншік құқығында, сондай-ақ тауарлы ауыл шаруашылығы өндірісін жүргізу үшін шетелдіктерде, азаматтығы жоқ адамдарда және шетелдік заңды тұлғаларда уақытша жер пайдалану құқығында болуы мүмкін ауыл шаруашылығы мақсатындағы жер учаскелерінің бір әкімшілік ауданның (қаланың) аумағындағы шекті (ең жоғарғы) мөлшері(гектарда)» [23].

Жоғарыдағы айтылған пікірлерден тұжырым шығара отырып, жер ресурстарын қорғау мен жер учаскелерін пайдалану саласындағы мемлекеттік басқару бұл- заң шығару арқылы жер ресурстарын қорғау саласындағы іс-шараларды әзірлеу кезінде жер ресурстарын қорғау бойынша (бағдарламалардың) атқарылуын бақылау нормаларын, жер ресурстарын ортаны қорғау саласындағы нормативтік-құқықтық актілердің барлық деңгейлерін басқару тәсіл қызметі болып табылады.

Қолданыстаға Жер кодексіне төмендегідей нормаларды енгізуді ұсынамыз:

Аудандық атқарушы органдарға және облыстық маңызы бар қаланың, жергілікті атқарушы органына ауылшаруашылығы мақсатына арналған жерлерін пайдалануына және қорғауды бақылауды жүзеге асыру функцияларын беру нормаларын енгізу;

«Жер комиссиясын» ұғымын қолданыстағы заңнамаға енгізу;

Жер инспекцияларының қызметі атқарушы органдарға берілген, олар тек бақылау қызметін атқарады, демек атқарушы органдар жер учаскелерін беру кезенде жер учаскелерінің меншік иелерінің жалға алушылардың жерді ұқыпты, жер құнарлығын сақтауды тұрақты мониторинг жыл сайын жүргізіп бақылауды күшейту қажет.

Сонымен, ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерді пайдалану тәртібін заңға сәйкес жүзеге асыру үшін оны құқықтық тұрғыда реттеу жеткіліксіз, ол үшін осы саладағы мемлекеттік органдардың да қызметін, өкілеттіктерін де тереңдеп зерттеу жүргузу қажет болып табылады. Сол себепті осы бөлімде біз мемлекеттік басқару саласындағы ерекшеліктерді де қарастырғанды жөн санадық.

Әдебиетер

1 Қазақстан Республикасының Конституциясы. 1995 жыл 30 тамыз.// (өзгертулер мен толықтырулар 10.03.2017)// http://adilet.zan.kz
2 100 нақты қадам ҚР Президентінің 2015 жылғы 20 мамырдағы бағдарламасы// http://adilet.zan.kz
3 Выступление Президента РК Нурсултан Назарбаев на заседании Совета иностранных инвесторов 2016 г. // htpp:www.akorda.kz.
4 ҚР ауылшаруашылығы Министрлігінің ресми брифинг хабарламасы // http://zanmedia.kz/2016/04/22
5 Қазақстан Республикасы Президентінің 2016 жылғы 6 мамырдағы № 248 Жарлығы. // http://adilet.zan.kz
6 Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру./ https://egemen.kz
7 Қазақстан Республикасының Жер кодексі 2003 жылғы 20 маусымдағы N 442. (өзгертулер мен толықтырулар 30.06.2016)// http://adilet.zan.kz
8 Земельное право России : учебник для вузов / Б. В. Ерофеев ; науч. ред. Л. Б. Братковская. — 13-е изд., перераб. и доп. — М. : Издательство Юрайт, 2014. — 667 с. — Серия : Бакалавр. Базовый курс.
9 Хаджиев А. Х. Земельное право Республики Казахстан: Общая часть [Текст] : учебное пособие / - Алматы : Данекер, 2001. - 300 с.
10 Жетпісбаев, Б. А. ҚРндағы әкімшілік жауаптылық [Электронный ресурс] : оқу құралы / Б. А. Жетпісбаев, С. Т. Тыныбеков. Электрон. текстовые дан. (7,18 Мб). Алматы : Қазақ университеті, 2014. 262 б.
11 Альжиков А.К. Правовой режим земель обороны в Республике Казахстан: автореф. . . . канд. юрид. Наук
12 Шакишев К.Д. Проблемы и пути совершенствования системы государственного управления земельным фондом Республики Казахстан: Дисс. . . . на соиск. уч. степ. канд. юрид. наук. - Алматы, 2009.-125с.
13 Қазақстан Республикасында агроөнеркәсіптік кешенді дамыту жөніндегі 2013 - 2020 жылдарға арналған «Агробизнес-2020» бағдарламасын бекіту туралы» ҚР Үкіметінің 2013 жылғы 18 ақпандағы № 151 қаулысы
14 Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан жолы – 2050:Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты ҚР Президентінің Жолдауы
15 2014 жылы ҚРның Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан жолы – 2050 Нұрлы жол - болашаққа бастар жол Жасыл» атты ҚР Президентінің Жолдауы
16 Джангабулова А.К. Аграрлық қатынастарды мемлекеттік реттеу әдістері.// Қаз ҰУ хабаршы.Заң сериясы.Арнайы баслым-2011
17 Еркінбаева Л.К.,Б. Қалымбек, А.Т. Өзенбаева ҚРның аграрлық құқығы.-Алматы, 2015-234б
18 Дүсіпов Е.Ш. ҚРнда ауылшаруашылық кәсіпкерлігін құқықтық қамтамасыз ету мәселелері: заң, ғ.док. дис.авторефераты120006/ Е.Ш.Дүсіпов.- Алматы,2009.-45б-10б
19 Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік Кодексі 2015 жылғы 29 қазандағы № 375-V ҚРЗ
20 Джангабулова А.К. ҚР-нда ауылшаруашылық кооперациясын құқықтық реттеу: з.ғ.к. дис.авторефераты/. А.К.Джангабулова-Алматы, 2009.-23б-15
21 Қазақстан РеспубликасыҰлттық экономика министрінің 2015 жылғы 31 наурыздағы№ 290 бұйрығымен жер учаскесін немесе жер учаскесін жалдау құқығын сатужөніндегі сауда-саттықты (конкурстарды, аукциондарды), оның ішінде электрондық түрде ұйымдастыру және өткізу қағидалары
22 Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2003 жылғы 23 қазандағы N 1071 қаулысы. http://adilet.zan.kz

References

1 Kazakstan Respyblikasinin Konstityciyasi. 1995 jil 30 tamiz.// (ozgertyler men toliktirylar 10.03.2017)// http://adilet.zan.kz
2 100 nakti kadam KR Prezidentinin 2015 jilgi 20 mamirdagi bagdarlamasi// http://adilet.zan.kz

3 Vistyplenie Prezidenta RK Nyrsyltan Nazarbaev na zasedanii Soveta inostrannih investorov 2016 g. // htpp:www.akorda.kz.
4 KR ayilsharyashiligi Ministrliginin resmi brifing habarlamasi // http://zanmedia.kz/2016/04/22
5 Kazakstan Respyblikasi Prezidentinin 2016 jilgi 6 mamirdagi № 248 Jarligi. // http://adilet.zan.kz
6 Nazarbaev N.A. Bolashakka bagdar: ryhani jangiry./ https://egemen.kz
7 Kazakstan Respyblikasinin Jer kodeksi 2003 jilgi 20 maysimdagi N 442. (ozgertyler men toliktirylar 30.06.2016)// http://adilet.zan.kz
8 Zemelnoe pravo Rossii : ychebnik dlya vyzov / B. V. Erofeev ; naych. red. L. B. Bratkovskaya. — 13-e izd., pererab. i dop. — M. : Izdatelstvo Urait, 2014. — 667 s. — Seriya : Bakalavr. Bazovii kyrs.
9 Hadjiev A. H. Zemelnoe pravo Respybliki Kazahstan: Obshaya chast [Tekst] : ychebnoe posobie / - Almati : Daneker, 2001. - 300 s.
10 Jetpisbaev, B. A. KRndagi akimshilik jayaptilik [Elektronnii resyrs] : oky kurali / B. A. Jetpisbaev, S. T. Tinibekov. Elektron. tekstovie dan. (7,18 Mb). Almati : Kazak yniversiteti, 2014. 262 b.
11 Aljikov A.K. Pravovoi rejim zemel oboroni v Respyblike Kazahstan: avtoref. . . . kand. urid. Nayk
12 Shakishev K.D. Problemi i pyti sovershenstvovaniya sistemi gosydarstvennogo ypravleniya zemelnim fondom Respybliki Kazahstan: Diss. . . . na soisk. ych. step. kand. urid. nayk. - Almati, 2009.-125s.
13 Kazakstan Respyblikasinda agroonerkasiptik keshendi damity jonindegi 2013 - 2020 jildarga arnalgan «Agrobiznes-2020» bagdarlamasin bekity tyrali» KR Ukimetinin 2013 jilgi 18 akpandagi № 151 kaylisi
14 Kazakstan Respyblikasinin Prezidenti N.A.Nazarbaevtin «Kazakstan joli – 2050:Bir maksat, bir mudde, bir bolashak» atti KR Prezidentinin Joldayi
15 2014 jili KRnin Prezidenti N.A.Nazarbaevtin «Kazakstan joli – 2050 Nurli jol - bolashakka bastar jol Jasil» atti KR Prezidentinin Joldayi
16 Djangabylova A.K. Agrarlik katinastardi memlekettik rettey adisteri.// Kaz UY habarshi.Zan seriyasi.Arnaii baslim-2011
17 Erkinbaeva L.K.,B. Kalimbek, A.T. Ozenbaeva KRnin agrarlik kukigi.-Almati, 2015-234b
18 Dusipov E.Sh. KRnda ayilsharyashilik kasipkerligin kukiktik kamtamasiz ety maseleleri: zan, g.dok. dis.avtoreferati120006/ E.Sh.Dusipov.- Almati,2009.-45b-10b
19 Kazakstan Respyblikasinin Kasipkerlik Kodeksi 2015 jilgi 29 kazandagi № 375-V KRZ
20 Djangabylova A.K. KR-nda ayilsharyashilik kooperaciyasin kukiktik rettey: z.g.k. dis.avtoreferati/. A.K.Djangabylova-Almati, 2009.-23b-15
21 Kazakstan RespyblikasiUlttik ekonomika ministrinin 2015 jilgi 31 nayrizdagi№ 290 buirigimen jer ychaskesin nemese jer ychaskesin jalday kukigin satyjonindegi sayda-sattikti (konkyrstardi, aykciondardi), onin ishinde elektrondik turde uiimdastiry jane otkizy kagidalari
22 Kazakstan Respyblikasi Ukimetinin 2003 jilgi 23 kazandagi N 1071 kaylisi. http://adilet.zan.kz

Жусипова Б.А., Ендібай М.Ә.

Области совершенствования государственного управления в области аренды сельскохозяйственных земель

В настоящее время мы привержены созданию новой модели экономического роста, которая обеспечивает глобальную конкурентоспособность нашего государства, в том числе важность приобретения земли в качестве основы занятости. Здесь мы должны учитывать не только интересы государства, но и граждан.

Ключевые слова: сельское хозяйство, аренда, земля.

Zhusipova B.A., Endybay M.A.

Areas for improvement of public administration in the field of leasing agricultural land

At present, we are committed to creating a new model of economic growth that ensures the global competitiveness of our state, including the importance of acquiring land as the basis of employment. Here we must take into account not only the interests of the state, but also citizens.

Keywords: agriculture, lease, land.

Редакцияға 17.10.2017 қабылданды

УДК: **349.6**

Косанов Ж.Х.

Уголовная ответственность за экологические правонарушения в Республике Казахстан

(Академия правосудия при Верховном суде Республики Казахстан, Астана, Казахстан)

Уголовные экологические правонарушения отличаются от других видов правонарушений по трем основным признакам – объекту, предмету и наличию вреда окружающей среде. Экологические уголовные правонарушения посягают на экологическую безопасность как окружающей среды в целом, так и населения. Непосредственным предметом экологического уголовного правонарушения является компонент природной среды, органически связанный с окружающим естественным природным миром.

Ключевые слова: правонарушение, экология, уголовная ответственность.

Уголовным кодексом Республики Казахстан введена двухзвенная система уголовно-наказуемых деяний, состоящей из преступлений и уголовных проступков.

Проступок – не представляющие большой общественной опасности, незначительный вред, предусматривающий мягкие виды наказаний; общественные и исправительные работы, штраф и арест, а также минимальные сроки давности и отсутствие судимости.

Преступлением признается совершенное виновно общественно опасное деяние (действие или бездействие), запрещенное Кодексом под угрозой наказания в виде штрафа, исправительных работ, ограничения свободы, лишения свободы или смертной казни.

Уголовные экологические правонарушения отличаются от других видов правонарушений по трем основным признакам – объекту, предмету и наличию вреда окружающей среде. Экологические уголовные правонарушения посягают на экологическую безопасность как окружающей среды в целом, так и населения. Непосредственным предметом экологического уголовного правонарушения является компонент природной среды, органически связанный с окружающим естественным природным миром. Для природных объектов в экологических уголовных правонарушениях характерно то, что эти объекты соединяют в себе три титула – объектов природы, выполняющих жизнеобеспечительную функцию, объектов собственности и хозяйствования, представляющих экономический интерес. Важной особенностью экологических уголовных правонарушений является причинение или реальность угрозы причинения вреда природной среде и здоровью человека. Поэтому деяния, которые квалифицируются как преступные, но не причиняющие вреда природе, не могут рассматриваться как экологические уголовные правонарушения. Уголовный кодекс РК предусматривает 19 составов экологических правонарушений.

В юридической литературе предлагается следующая классификация экологических уголовных правонарушений:

1) Уголовные правонарушения, посягающие на общие правила экологической безопасности в сфере экономически значимой деятельности (ст.324-326,334,343);

2) Уголовные правонарушения, посягающие на экологическую безопасность в сфере отдельных компонентов окружающей среды (ст.328-333);

3) Уголовные правонарушения, посягающие на экологическую безопасность флоры и фауны как составной части окружающей среды, условие биологического разнообразия и сохранения биосферы земли (ст.327, 335-342). [1, с.181]

Первая группа уголовных правонарушений, связаны с нарушением экологических требований в отраслях экономики и социальной жизни: Нарушение экологических требований к хозяйственной или иной деятельности (ст. 324); Нарушение экологических требований при обращении с экологически потенциально опасными химическими или биологическими веществами (ст. 325); Нарушение экологических требований при обращении с микробиологическими или другими биологическими агентами или токсинами (ст. 326); Нарушение ветеринарных правил или правил, установленных для борьбы с болезнями и вредителями растений (ст. 327).

Составы экологических уголовных правонарушений, посягающих на отдельные объекты и ресурсы природы сконструированы с учетом природных закономерностей их функционирования, экологических и экономических функции.

В учебниках по уголовному праву традиционно отмечается отсылочный характер норм об уголовной ответственности за экологические правонарушения, что правильно указывает на отличительную их особенность, но не раскрывает в полной мере диалектику взаимодействия уголовного и экологического законодательства. Тем более, зачастую авторы ограничиваются констатацией того, что содержание экологических требований, за которые уставлена ответственность, раскрываются в экологическом законодательстве.

Диалектика взаимосвязи экологического и уголовного законодательства определяется тем, что нормы уголовного права, устанавливающие ответственность за экологические правонарушения, должны обеспечивать выполнение требований экологического законодательства опираясь на его ключевые понятия, требования

Уже в советский период, исследования природы, ключевых понятий, отличительных особенностей, критериев разграничения административной и уголовной ответственности за экологические правонарушения сыграли важную роль в систематизации норм об экологических преступлениях, разбросанных по главам о собственности, о хозяйственных преступлениях, о посягательствах на общественный порядок, в самостоятельной главе уголовного кодекса об экологических преступлениях, введению в нее новых экологических составов путем уточнения, изменения формулы отдельных смежных составов преступления, установлению квалифицированных составов посредством ужесточения санкции за посягательства на природные объекты, в отношении которых природоохранительным законодательством установлен повышенный охранительный режим.

В современных условиях ключевое понятие экологического права экологический ущерб, его размеры стали главными критериями разграничения уголовных протупков от преступлении в сфере охраны окружающей среды. Размеры экологического ущерба в качестве критерия разграничения непосредественно закреплены в уголовном кодексе республики .Связь экологического и уголовного законодательства проявляется, можно сказать на генетическом уровне т.е. на уровне норм и институтов.

Уголовная ответственность за экологические правонарушения нацелена на обеспечение строгого соблюдения экологических требований во всех сферах социальной и экономической жизни страны, установление которых является прерогативой экологического законодательства.

При унификации общих и смежных понятии уголовного и экологического законодательства речь должна идти не о внешних связях и простой состыковке норм этих отраслей, а об общности целей, задач и условий их эффективности, об их максимально возможной субординации. Существенные, качественные изменения, которым подверглись традиционные виды экологических правонарушений объективно требует разработки проблемы уголовной ответственности за экологические правонарушения на междисциплинарном уровне опираясь на достижения как уголовного так и экологического права. Отдельные виды экологических преступлений приобретает транснациональный характер, преступные группы разных стран налаживают международные каналы сбыта природных объектов, происходит их сращивание с коррумпированными должностными лицами своих стран. Они создают соответствующие службы, обеспечивающие их безопасность за счет криминального промысла, который приносит большие доходы. Так, нелегальная мировая торговля редкими животными приносит организованным сообществам в год в среднем 6 млрд.долларов. Браконьерство 4 млрд.долларов, в т.ч. добыча икры 3 млрд.долларов [2].

Транснациональный характер отдельных составов экологических преступлений требует их квалификации опираясь на нормы уголовного кодекса о транснациональных преступлениях.[3]

Поэтому не вызывает сомнения, что системный, конкретный анализ экологических правонарушений в органической увязке с принципиальными положениями как уголовного так и экологического законодательства имеет существенное значение для повышения эффективности применения уголовной ответственности с учетом видового многообразия уголовных правонарушений.

Литература

1 Наумов А.В. Российское уголовное право. Курс лекции: в 3т. Т.3.,М.,2007.-579с.

2 Бекишева С.Д. Правовые проблемы обеспечения экологической безопасности Республики Казахстан. Дисс. . . доктора юридических наук: 12.00.06, Алматы, 2010. - 336с.
3 Ахмадеева Л.М. Понятие и особенности транснациональной организованной преступности в сфере экологии\\Аграрное и земельное право.2008, № 5.

References

1 Naumov A.V. Rossijskoe ugolovnoe pravo. Kurs lekcii: v 3t. T.3.,M.,2007.-579s.
2 Bekisheva S.D. Pravovye problemy obespecheniya ekologicheskoj bezopasnosti Respubliki Kazakhstan. Diss. . . doktora yuridicheskikh nauk: 12.00.06, Almaty, 2010. - 336s.
3 Akhmadeeva L.M. Ponyatie i osobennosti transnacional'noj organizovannoj prestupnosti v sfere ekologii\\Agrarnoe i zemel'noe pravo.2008, № 5.

Косанов Ж.Х.

Қазақстан Республикасында экологиялық қылмыстар үшін қылмыстық жауапкершілік

Қылмыстық экологиялық құқық бұзушылық басқа да құқық бұзушылық түрлерімен ерекшеленеді, ол үш негізгі негізде - объектіге, субъектіге және қоршаған ортаға келтірілген залалға байланысты болады. Экологиялық қылмыстық құқық бұзушылық қоршаған ортаны және тұтастай алғанда халықтың экологиялық қауіпсіздігіне нұқсан келтіреді. Экологиялық қылмыстық құқық бұзушылықтың тікелей тақырыбы табиғат ортасының қоршаған ортаның табиғи әлемімен байланысты құрамдас бөлігі болып табылады.

Түйін сөздер: құқық бұзушылық, экология, қылмыстық жауапкершілік.

Kosanov Zh.Kh.

Criminal liability for environmental offenses in the Republic of Kazakhstan

Criminal environmental offenses differ from other types of offenses on three main grounds - the object, the subject and the presence of harm to the environment. Environmental criminal offenses infringe upon the environmental security of both the environment in general and the population. The immediate subject of an environmental criminal offense is a component of the natural environment organically associated with the surrounding natural world.

Keywords: offense, ecology, criminal responsibility.

Поступила в редакцию 17.10.2017

UDC: 327.8(569.1)

Suleimenov N.

Crisis in Syria: humanitarian intervention problems

(Eurasian National University after L.N.Gumilyov, Astana, Kazakhstan)

Humanitarian crisis and humanitarian intervention are some of the main issues in the light of the Syrian civil war. There are no universal definitions of the terms, and there is no highly powerful body to enforce them. The United Nations is ineffective in many crises. Therefore, these absences create problems in helping suffering people around the world. To solve it, I analyzed different definitions and chose specific ones. Moreover, I analyzed the Syrian civil war to provide suggestions about the role of the United Nations. My finding were that there will be no improvement of crises, unless the United Nations allows all member countries to jointly decide whether to intervene or not, thereby oversteping the UNSC permanent member's veto power. Moreover, the United Nations should adopt universal meanings of the intervention and the crisis. If it is reformed properly, we will see less abuse of the veto power and attacks of countries with unclear intentions. It will save millions of lives.

Keywords: humanitarian crisis, humanitarian intervention, conflict, legality, legitimacy, threshold, timing, authorized, military, reform, outcome.

Our world witnessed increasing number of humanitarian crises in the post Cold War period and one can state with great confidence that Syrian case is one of the most devastating ones. The situation, which had started as anti-government protests, grew into a foreign countries involved armed conflict among government forces, rebels and by various terrorist groups, including ISIS. Moreover, numbers of casualties, internally displaced people and refugees have increased up to millions. Thus, involvement of external actor and very larges number of victims make this issue very important to analyze from humanitarian intervetion perspective. In this work I am going to choose specific definitions of humanitarian crisis and humanitarian intervention. Especially, I will focus on the problems of the term humanitarian intervention. Then I am going to provide general information on the Syrian case - numbers of casualties, internally displaced people, conflicting sides and involved foreign countries. After considering the above mentioned things, I state that all actors involved in this conflict, states and the United Nations, were not effective enough to solve the devastating humanitarian crisis. Moreover, I state that the United Nations should be only actor which allows humanitarian intervention and there should be reforms in the United Nations in order to effectively provide humanitarian intervention in future.

As stated in the definition provided by the Humanitarian Coalition[1], humanitarian crisis is one or several combined events which create considerable threat to safety, security and well-being of large group or groups of people in particular territories. The same source provides several types of humanitarian crises - natural disasters, armed conflicts, industrial accidents and combination of them as complex crises. Nevertheless, I want to choose only the armed conflicts option, as it is suitable for the issue of humanitarian intervention and the Syrian case.

After defining the exact type and definition of humanitarian crisis, we now can turn to define the humanitarian intervention. Unlike the humanitarian crisis, this term is very compicated. According to Scheffer's broad definition[2], humanitarian intervention is any measure to fight humanitarian crisis within target state's border. The term assumes that the target state is unable or unwilling to solve the crisis, therefore, there is no state consent required. Moreover, measures may or may not include use of military, and it differs from those who believe that humanitarian intevention should only mean use of military force. Nevertheless, I prefer the definition provided by Scheffer. Those, who narrow the role of humanitarian intervention to the level of use of force only, deny the fact that threat of use of force, international shaming, economic sanctions or other activities, or combination of them will sometimes be enough to solve humanitarian crisis.

In addition, according to Heraclides and Dialla[3], this term, especially, use of military force within the framework of humanitarian intervention, is more complicated by continuos heavy debates concerning its details. If other tools, shaming or economic sanctions, do not require certain level of consent of the international community or some strict rationale, use of military need them. The debates include legality, legitimacy, intention, threshold, timing and outcome issues of the UN authorized or non-authorized military interventions, and types of conflicts required to use those interventions. Starting with legality and legitimacy, some groups might argue that the United Nations is the only body which have rights to allow or deny military intervention, because it has more member states and influential nonstate actors than any other organization. Moreover, considering

the intentions of unauthorized interventions, they also question the intentions the intervening states. For instance, one of the rationale for the invasion of Iraq was to prevent humanitarian crisis - several hundreds of killed and much more injured. In fact, most of the rationales of the US government were proven wrong or deception. Some argued that the United States only wanted regime change. Nevertheless, others in turn may claim that it is very slow and ineffective, and the fact that there are only 5 countries which have real decisive role because of their veto power is too unfair. Additionally, sometimes the UNSC permanent members' economic, political and other interests in the areas of humanitarian crises may affect their decision to intervene or deny the others' effort to intervene.

Therefore, I choose the UN authorized interventions as only legal ones, because there is no more authoritative body encompassing the whole world except the UN, and the UN Charter[4] prohibits unauthorized use of force by any state against any state. Nevertheless, for the legitimacy purposes, I suggest reforming the United Nations, because when there are large amounts of people suffering in some area, it is illegitimate that only 5 countries may allow you to end the conflict. In other words, problem is about the veto power - any UNSC permanent member's denial can prevent solution of crises[5].

Threshold problem also pave the way for debates, because there is no exact limit of casualties, internally displaced people or refugeees in any document[6]. The definition of humanitarian crisis which I chose earlier or any other definition does not give any number. Even a very close term to humanitarian crisis based on armed conflict, "civil war", also cannot clarify the exact number of casualties. Some political scientists, Edward Wong[7] for instance, believe that 1000 dead people are required to sound an alarm. Others have different thresholds. However, no important influential international organization, especially the United Nations, has never chosen any precise number. Therefore, any state or groups of states who wants intervention because of some amounts of casualties may face challenges from other groups, because the former's threshold on dead or injured may not be similar to the latter's. Nevertheless, when analyzing any humanitarian crisis, especially the Syrian case, I will choose the option with 1000 deaths. Situations when there are less than 1000 casualties can appear in a short period of time and it is hard to blame any government for being unable or unwilling to prevent them.

Another problem making the issue of humanitarian intervention complicated is the types of conflicts[8]. There is no clear statement which of the followings can expect external military involvment: internal conflicts between government and rebels of a target state to rule over the country, or on some government policies, "one-sided onslaughts" or ethnic cleansing cases, or separatist wars, etc. One might assume that ethnic cleansing cases can easily attract military interventions, but it is hard to justify use of force in the other types of conclicts. We saw in the case of Libya and Iraq that regime change can create more problems and destabilize the target country for several years by creating vacum of power and opportunities for terroristic groups. The issue becomes worse when we consider separatism - noone is allowed to use military to dispute state territorial integrity according to the UN Charter[9]. I assume the same is true when someone gives military support to separatists.

Timing is another important issue in the debate[10]. There is no clear consent when there should be military intervention. There is a spectrum of ideas - starting from preventive strike and ending with intervention when no other peaceful options left. It is somehow intertwined with the threshold issue - in both there are no generally accepted limits on the level of violence, casualties, etc. Nevertheless, I totally deny the preemptive intervention, because noone is ever sure whether specific tensions can grow up to humanitarian crises or not. If international community expects escalation of tensions in some areas, it can use peace talks, shaming, economic or other types of sanctions, or even threaten to use military if there will be no positive changes, but it should not use force preemptively.

Moreover, the last issue, outcome, is also related to the timing and threshold isues[11]. Sometimes outcomes of intervention create more problems to the target country than absence of intervention. As it was mentioned above, Libya and Iraq are good examples of that. Before any intervention starts, responsible people and bodies should estimate the best existing outcomes. They should evaluate all measures and tools, unlike those who bombed Serbia[12] and killed more than thousand innocent people and damaged social facilities, thereby increasing the existing humanitarian crisis.

After considering all problems related to the issue of humanitarian intervention and specifying which definitions I prefer to solve the Syrian or other humanitarian crises, we can turn our attention to the Syrian case. The crisis started in the framework of the Arab Spring in 2011 and at first there were peaceful protests[13]. For the last more than 6 years Syria has experienced unimaginable devastation - almost half a million deaths, more than a million unjured, about 10 million internally displaced population, 5 million refugees, destroyed infrastructure and economy. Many of the refugees fled to the European Union, creating the European migrant crisis[14]. For instance, Germany alone accepted more than a million migrants, most of whom came from Syria.

Moreover, there have been 3 major sides in this conflict: government forces backed by Russia and Iran; rebels, supported by the United States and its allies; and terroristic group called Islamic State of Iraq and Syria (ISIS) with no open support from any state. 3 sided conflict brough many casualties and almost created international crisis - Russian military air plane was shot down by the Turkish interceptor[15]. Nevertheless, the latter issue was solved later.

Most importantly, Syria has several times been threatened of military intervention. For instance, Turkish foreign minister[16] and other rebel supporting officials called for intervention, and the US president even launched missiles against the Syrian government forces[17]. However, the situation did not change much. One of the reason could be the fact that Assad is supported by the country with nuclear arsenal and veto power, and Russia stated that any threat to its military would be destroyed[18].

From the above mentioned definitions, this case is a humanitarian crisis. Timing and threshold issues perfectly match for the humanitarian intervention, because the conflist started in 2011 and there were several hundred thousands of deaths. However, the other issues do not allow to intervene the crisis. For instance, legality and legitimacy issues prohibits use non-authorized intervention and within the framework of the United Nations Russia has been blocking any resolution which could harm the existing regime. Intention of the states willing to intervene is not clear too, and arguably that is the reason why Russia is supporting Assad against the will of the United States and its allies. Russia believes that the West is seeking regime change and denies its efforts.

Additionally, potential outcome did not outweigh the previous intervention failure of Iraq and Libya cases[19], so the US and its allies back the rebels only by providing weapon, traning and public support. Lastly, there is one missing variable few people consider. That is the power of the Syrian government. For almost all humanitarian crises, there is a need for intervention if the target country is weak. That means both things - the country is unable to help its population and cannot properly respond if there is an intervention. That is not the case here. Because of the Russian military forces in Syria, the Syrian government increased its power by several times, and noone wants to have an armed conflict with Russia over Syria.

After considering the debates of humanitarian intervention, and the Syrian crisis I state that none of the parties were effective to alleviate human suffering in this area. Moreover, each sides use different definitions and acted accordingly. The only body which is able to solve the problem here is the United Nations. However, it should be reformed. The fact that the United States could attack Syria without the authorization of the UN makes it weak. The US did not intervene because of other reasons. Russia also abused the United Nations by using veto on different attempts to solve the conflict. Therefore, the United Nations should create a mechanism for properly meeting similar challenges in future. What we need a kind of global voting system. There are already UN troops, which are believed to be neutral. It would be the best option, if there was also the voting system. All countries would vote either to intervene or look for other options. In that case the real international community would decide to solve crises in a proper manner.

In conclusion humanitarian crises are devastating by their nature and the Syrian crisis one of the noticable examples. There were millions of people suffering in this crisis, yet, no international actor was able to solve it. There were several reasons for that, but there were 2 major problems only: vague and undocumented definitions of the humanitarian intervention and weak and ineffective role of the United Nations. We will have better results in similar situations, if international community accepts one common definition of the intervention, makes the UN more democratic and superior to all states in very urgent issues.

References

1 "What Is A Humanitarian Emergency". 2017. Humanitariancoalition.Ca. http://humanitariancoalition.ca/info-portal/factsheets/what-is-a-humanitarian-crisis.
2 Scheffer, David J. “Towards a Modern Doctrine of Humanitarian Intervention.” University of Toledo Law Review Vol 23. (1992): 253-274.
3 Heraclides, Alexis, and Ada Dialla. "Humanitarian Intervention Today." In Humanitarian Intervention in the Long Nineteenth Century: Setting the Precedent, 1-8. Manchester: Manchester University Press, 2015. doi:10.2307/j.ctt1mf71b8.4.
4 United Nations, *Charter of the United Nations*, 24 October 1945, 1 UNTS XVI, available at: http://legal.un.org/repertory/art2.shtml. [accessed 10 December 2017].
5 Borger, Julian, and Bastien Inzaurralde. 2015. "Russian Vetoes Are Putting UN Security Council's Legitimacy At Risk, Says US". The Guardian, 2015. https://www.theguardian.com/world/2015/sep/23/russian-vetoes-putting-un-security-council-legitimacy-at-risk-says-us.
6 Heraclides, Alexis, and Ada Dialla. Ibid.
7 Wong, Edward. 2006. "A Matter Of Definition: What Makes A Civil War, And Who Declares It So?". The New York Times, 2006. http://www.nytimes.com/2006/11/26/world/middleeast/26war.html?_r=1&oref=slogin.
8 Heraclides, Alexis, and Ada Dialla. Ibid.
9 United Nations. Ibid.
10 Heraclides, Alexis, and Ada Dialla. Ibid.
11 Ibid.
12 Coady, Cecil. 2002. "The Ethics Of Armed Humanitarian Intervention". Peaceworks No. 45. Washington, DC: United States Institute of Peace. http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=158041061351E1F9F82B1D09D09394FA?doi=10.1.1.197.8523&rep=r
13 Al Jazeera English. 2017. "Syria's Civil War Explained From The Beginning", 2017. http://www.aljazeera.com/news/2016/05/syria-civil-war-explained-160505084119966.html.
14 BBC News. 2016. "Migrant Crisis: Migration To Europe Explained In Seven Charts", 2016. http://www.bbc.com/news/world-europe-34131911.
15 BBC News. 2015. "Turkey's Downing Of Russian Warplane - What We Know", 2015. http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34912581.
16 Tisdall, Simon. 2012. "Turkey Calls On Major Powers To Intervene In Syria". *The Guardian*, , 2012. https://www.theguardian.com/world/2012/oct/19/turkey-britain-us-intervene-syria.
17 Agerholm, Harriet. 2017. "Donald Trump Threatens Syrian President Bashar Al-Assad Over 'Plan For New Chemical Attack'". *The Independent*, 2017. http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/syria-latest-bashar-al-assad-chemical-attack-donald-trump-white-house-claim-a7809641.html.
18 Black, Ian. 2015. "Putin Vows To 'Immediately Destroy' Any Threat To Russian Forces In Syria". *The Guardian*, , 2015. https://www.theguardian.com/world/2015/dec/11/putin-immediately-destroy-target-threatening-russia-syria.
19 Heydemann, Steven. 2016. "Why The United States Hasn'T Intervened In Syria". *The Washington Post*, , 2016. https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2016/03/14/why-the-united-states-hasnt-intervened-in-syria/?utm_term=.d93b88ac447e.

Сулейменов Н.

Сириядағы дағдарыс: гуманитарлық араласу мәселелері

Гуманитарлық дағдарыс және гуманитарлық интервенция Сириядағы азаматтық соғыс аясында басты проблемалардың бірі болып табылады. Бұл терминдердің әмбебап анықтамалары да, олардың орындалуын қамтамассыз ететін күшті ұйым да жоқ. Біріккен Ұлттар Ұйымы көптеген дағдарыстық жағдайларда тиімсіз. Сол себепті аталған кемшіліктер әлемдегі көптеген азап шеккен адамдарға көмек көрсетуге қиындықтар туғызады. Осы проблемаларды шешу үшін әртүрлі анықтамаларды талдап, олардың белгілі біреулерін таңдадым. Сонымен қатар, мен Біріккен Ұлттар Ұйымының осы мәселелерді шешуде атқаратын рөлін түсіну үшін Сириядағы азаматтық соғысқа талдау жасадым. Менің қорытатыным, Біріккен Ұлттар Ұйымы барлық мүше мемлекеттеріне араласуға немесе араласпауға бірігіп шешім қабылдауға мүмкіндік бермейінше, яғни БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің тұрақты мүшесінің вето құқығын аттап өтуге мүмкіндік тудырмайынша, дағдарыс оқиғалары ешқашан жақсара алмайды. Бұдан басқа, Біріккен Ұлттар Ұйымы интервенция мен дағдарыстың әмбебап терминдерін қабылдауы тиіс. Егер Ұйым дұрыс реформаланса, біз вето құқығын теріс пайдалануды және мақсаты түсініксіз елдердің шабуылдарын аз байқайтын боламыз. Бұл реформа миллиондаған адамдардың өмірін сақтап қалады.

Түйін сөздер: гуманитарлық дағдарыс, гуманитарлық интервенция, қақтығыс, легитимділік, заңдылық, шек, уақыт, санкцияланған, әскери, реформа, нәтиже.

Сулейменов Н.

Кризис в Сирии: проблемы гуманитарного вмешательства

Гуманитарный кризис и гуманитарная интервенция являются одними из основных проблем в свете гражданской войны в Сирии. Нигде нет универсальных определений этих терминов, и нет сильного органа для их принудительного применения. Организация Объединенных Наций неэффективна во многих кризисных ситуациях. Поэтому эти недостатки создают проблемы в оказании помощи многим страдающим людям в мире. Чтобы решить эти проблемы, я проанализировал разные определения и выбрал для себя определенные из них. Более того, я проанализировал

гражданскую войну в Сирии, чтобы предложить свое видение роли Организации Объединенных Наций в решении этих проблем. Мои находки заключалось в том, что не будет никаких улучшений кризисных ситуаций, пока Организация Объединенных Наций не разрешит всем странам-членам совместно решать, вмешиваться или нет, тем самым давая возможность перешагнуть право вето постоянного члена СБ ООН. Кроме того, Организация Объединенных Наций должна принять универсальные значения вмешательства и кризиса. Если она будет реформирована должным образом, мы увидим меньше злоупотреблений правом вето и нападений стран с неясными намерениями. Это спасет миллионы жизней.

Ключевые слова: гуманитарный кризис, гуманитарная интервенция, конфликт, законность, легитимность, порог, сроки, санкционированный, военный, реформа, результат.

Поступила в редакцию 17.10.2017

ӘОЖ: **347.133.5(574)**

Тұрсұнқан Б.Б.

Қазақстан Республикасында мемлекеттік сатып алулардың көкейтесті мәселелері

(Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті, Астана, Қазақстан)

Қазақстан Республикасында мемлекеттік сатып алуларды жүзеге асыру барысында пайда болатын қатынастарды құқықтық реттеу экономикалық қатынастардың заманауи даму сатысында өзекті әрі көкейтесті мәселелерінің бір болып табылады. Мемлекеттік сатып алулар мемлекеттің әлеуметтік дамуының басты элементтерінің бірі болып табылады, ал мемлекеттік сатып алулар жүйесі мемлекеттің экономикалық басқару институтының қарқынды дамып келе жатқан негіз қалаушысы ретінде, экономиканың динамикасына және құрылымына зор ықпалын тигізуде. Көрсетілген мәселелерді зерттеу, мемлекеттік сатып алулардың зани регламенттеу рәсімін жақсарту бойынша нақты ұсыныстарды әзірлеу, процестің ашықтық деңгейін жоғарылатуға және де әкімшілік кедергілерді азайтуға мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: мемлекеттік сатып алу, мемлекеттік сатып алу веб-порталы, мемлекеттік сатып алу туралы шарт, өнім беруші, тапсырыс берушілер, аукцион адымы, әлеуетті өнім, беруші әлеуетті өнім берушінің үлестес тұлғасы, бастапқы баға, біртекті тауарлар, жұмыстар, көрсетілетін қызметтер, жұмыстар, конкурстық баға ұсынысы.

Мемлекеттік сатып алу – жеке тұлғалардан еңбек шарттары бойынша не кәсіпкерлік қызмет субъектілері болып табылмайтын жеке тұлғалардан өтемді қызмет көрсету шарттары бойынша, мемлекеттік тапсырманы орындау шеңберінде сатып алынатын, көрсетілетін қызметтерді, сондай – ақ жарналар (салымдар) енгізуді, оның ішінде жаңадан құрылатын заңды тұлғалардың жарғылық капиталына жарналар (салымдар) енгізуді қоспағанда, тапсырыс берушінің жұмыс істеуін, сондай – ақ мемлекеттің заңнамасында белгіленген тәртіппен жүзеге асыратын жарғылық қызметін орындауын қамтамасыз ету үшін қажетті тауарларды, жұмыстарды, көрсетілетін қызметтерді тапсырыс берушілердің ақылы негізде сатып алуы.

Тиімді мемлекеттік сатып алу жүйесін құру мемлекеттің бизнесті реттеуде мүмкіншілігін жоғарылатады. Мемлекеттік тапсырмалардың арнайы формаларын құру арқылы экономикаға ықпал ете отырып, экономиканың дамуына ықпалдандыру әсеріне мүмкіншілік береді. Осы тәсіл тараптар үшін тиімділігімен ерекшеленеді. Бір жағынан мемлекеттің мемлекеттік қажеттіліктеріңн қанағаттандырудың ең тиімді тәсілін тандап алуға, ал екінші жағынан өнім берушілер тапсырма алу арқылы өздерін барынша тиімді жақтан көрсетуге мүмкіншілік алады.

Қазақстан Республикасында мемлекеттік сатып алуларды жүзеге асыру барысында пайда болатын қатынастарды құқықтық реттеу экономикалық қатынастардың заманауи даму сатысында өзекті әрі көкейтесті мәселелерінің бір болып табылады. Мемлекеттік сатып алулар мемлекеттің әлеуметтік дамуының басты элементтерінің бірі болып табылады, ал мемлекеттік сатып алулар жүйесі мемлекеттің экономикалық басқару институтының қарқынды дамып келе жатқан негіз қалаушысы ретінде, экономиканың динамикасына және құрылымына зор ықпалын тигізуде.

Халықаралық озық тәжірибе негізінде 1994 жылы әзірленген. Жарияланымдарында, осы үлгіні қабылдаған елдердің арасында, атап айтқанда, Албания, Хорватия, Польша, Словакия, Эстония, Әзірбайжан, Қырғызстан, Қазақстан, Моңғолия, Танзания, Уганда көрсетілген. «Мемлекеттік сатып алу туралы» үлгі заң мақсатында сатып алуды келесі мақсаттарда реттеуді жөн көреді:

– сатып алудың барынша өнімділігі мен тиімділігін арттыру;

– шетел өнім берушілерінің мемлекеттік тиістілігіне қарамастан халықаралық саудада қатысуларын кеңейту және ынталандыру;

– мемлекеттік сатып алуда өнім берушілер мен мердігерлер арасында бәсекелестікті дамыту;

– барлық өнім берушілер мен мердігерлер арасында теңдікті қамтамасыз ету;

– объективті және бейтарап сатып алу процесін және оған жұртшылықтың сенімін арттыру;

– сатып алу рәсімдерінің ашықтығы [1].

Осы мақсатта, мемлекеттік сатып алулар аясында ұйымдастырылатын бәсекелестік келесі факторларды дамытуға бағытталған:

– мемлекеттік тапсырманы алуда қатысу мүмкіншіліктерінің теңдігі;

– жеке бизнеспен жеке меншіктің мемлекеттің маңыздылығының өсімі;

– әлеуметтік мәселелерді шешуде мемлекеттік ұжымдық идеяларды үйлесімді ұштастыру арқылы экономикалық даму.

«Мемлекеттік сатып алу туралы» ҚР Заңына сәйкес мемлекеттік сатып алу жүйесі мемлекеттік сатып алу саласында субъектілердің жиынтығы мен олардың қарым-қатынастарын құрайды және мемлекеттік сатып алу қызметін жүзеге асыру үдерісіндегі қарым-қатынастары ашықтығымен айқындалады.

Бұл заң мемлекеттік органдардың, мемлекеттік мекемелердің, қоғамдық кәсіпорындардың, акциялардың мажоритарлық бөлігі мемлекетке тиесілі акционерлік қоғамдардың және аффилирленген заңды тұлғалардың қызметтерін, жұмыстарын, тауарларын өнім берушілермен қаражаттарды тиімді қолдануын реттейді.

Мемлекеттік сатып алу туралы Қазақстан Республикасының Заңы келесі қағидаларға негізделеді:

– мемлекеттік сатып алу үшін пайдаланылатын ақшаны оңтайлы және тиімді жұмсау;

– осы Заңда көзделген жағдайларды қоспағанда, мемлекеттік сатып алу рәсіміне қатысуға тең мүмкіндіктер беру;

– әлеуетті жеткізушілер арасында адал бәсекелестік;

– ашықтық пен транспаренттік мемлекеттік сатып алу процесінің, сондай-ақ жергілікті кәсіпкерлер үшін қолдау.

Осылайша,мемлекеттік сатып алулар мемлекеттің, мемлекеттік тапсырыс берушілердің Қазақстан Республикасының функциялары мен өкілеттіктерін жүзеге асыру үшін (оның ішінде мемлекеттік бағдарламаларды жүзеге асыру) тауарларын, жұмыстарын және қызметтерін көрсету арқылы мемлекеттің қажеттіліктерін қамтамасыз етеді.

Қазақстан Республикасының мемлекеттік сатып алу мынадай бағыттар бойынша жүзеге асырылуы мүмкін:

1) конкурс (ашық конкурс, біліктілікті алдын ала іріктеумен жүргізілетін конкурс, екі кезеңдік рәсімдер пайдаланылатын конкурс);

2) аукциондарда;

3) баға ұсыныстарын сұрату;

4) бір көзден алу;

5) тауар биржалары арқылы жүзеге асырылады [2].

Конкурс екі кезеңдік рәсімдерді пайдалана отырып, жүзеге асырылуы мүмкін. Биыл Қазақстанда көпшілік мемлекеттік сатып алулар электрондық форматта жасалады. Электрондық мемлекеттік сатып алу форматқа көшу тауарларды, жұмыстар мен қызметтерді мемлекеттік органдардың қамтамасыз етуде жүйелі амалдарды белгілеуге мүмкіндік береді. Мемлекеттік сатып алу жүйесін автоматтандыру негізгі себептері ретінде сыбайлас жемқорлық дәрежесін азайту, бюджеттік қор деңгейінің төмендеуіне әкелетін процестердің алдын алу, сатып алулардың ашықтық деңгейін жоғарылату.

Мемлекеттік сатып алу веб-порталы келесідей көпвекторлы функцияны қамтамасыз етеді: мемлекеттік сатып алуды тіркеу және жоспарлау, жүргізілген және жүргізіліп жатқан мемлекеттік сатып алулар туралы ақпаратты жинау, соның ішінде тапсырыс беруші мен әлеуетті өнім берушінің арасында құжаттармен алмасу, мемлекеттік сатып алулар аясында жүргізілген мемлекеттік сатып алу туралы есеп және статистика, сондай-ақ қалыптасқан мемлекеттік сатып алулар саласында түсіндірмелер мен анықтамалар ақпараттарын жариялау.

Қызмет көрсетушілер арасында бәсекелестікте тең жағдай жасау, айтарлықтай қағаз жұмысын қысқарту, сатып алу процесінің ашықтығын арттыру, сондай-ақ өнім берушілер арасында бәсекелестікке тең жағдай жасау жоғарыда аталғандардың барлығы бюджет шығыстарын қысқартуы тиіс.

Жылдың басынан, электрондық мемлекеттік сатып алу жүйесінің арқасында мемлекет 14 млрд бюджеттік қаржыларын үнемдеді. Жалпы электрондық аланының үш жарым жылдық жұмысының арқасында үнемделген қаржылардың мөлшері 52 млрд құрады.Баға ұсыныстарын сұрату арқылы жүргізілген мемлекеттік сатып алулардағы үнем мөлшері 22% -дан 25% -ға дейін құрады. Мысал үшін Ресей Федерациясында бұл көрсеткіш 15 % құрайды [3].

Әр елде электрондық сатып алу жүйесі бірегей емес екенін атап өту керек, себебі, әр елде өзінің институционалдық сипаттамалары бар болғандықтан нақты жүйелер тек берілген елде ғана қолдана алады, сондықтан әрбір жүйе өзінің ерекшеліктерімен сипатталады.

Қазақстан Республикасының мемлекеттік сатып алулар артықшылығы келесі факторлар бойынша айқындалады:

– біріншіден, сатып алулар бір вед-порталда жүзеге асырылуында, яғни барлық информация бір жерде жиналады;

– екіншіден, бірынғай жіктемелер қолданады;

– үшіншіден, жүзеге асырылатын сауда-саттық рәсімдерінің ашықтығы.

Мемлекеттік сатып алу барлық негізгі әдістері: баға ұсыныстары, тендерлер мен аукциондар әдістері электрондық форматта 2012 жылғы 1 шілдеден бастап өткізіле бастады.

Электрондық аукцион әлемдік тәжірибесі бар электрондық сатып алудың негізгі әдісі. Аукцион кезінде өнім берушілер тікелей уақытта жұмыс не қызмет үшін бағасын ұсынады. Бұл әдісті іске асыру тұрғысынан қарасақ ең күрделі болып табылады, іске асыру тұрғысынан, ол нақты сауда саттықты қарастырады. Өнім берушілер бір-бірімен қатаң режимде бәсекелеседі, яғни лезде бір-бірінің бағаларына жауап қайтарады.

Алайда, мемлекеттік сатып алу электрондық нысанда ұсынған артықшылықтармен бірге, осы саладағы кемшіліктер бар.

Қазіргі уақытта, мемлекеттік сатып алу көпшілігі баға ұсыныстарын мемлекеттік сатып алу әдісін веб-порталы арқылы жүзеге асырылады. Баға ұсыныстарын ұсынудың қарапайым рәсімін қарамастан, көбінесе мемлекеттік сатып алу рәсімдерін өткізу сатушылары мен тұтынушыларының арасындағы түсінбеушілік жағдайы бар. Жеңісті қамтамасыз ету үшін және келісім-шарттың шарттарын орындау мен мемлекеттік сатып алудың жосықсыз қатысушыларының тізіліміне енгізуді болдырмау үшін, өнім берушілер сатып алу туралы шарттың қорытындысы бойынша баға ұсыныстарын берудегі тәртібін біліп ұстану қажет.

Тапсырыс беруші мен өнім беруші мәселелері де бар. Баға ұсыныстарын сұрату тәсілімен мемлекеттік сатып алу кезінде тапсырыс берушінің негізгі келесі бұзушылықтары бар:

– мемлекеттік сатып алу туралы ақпаратты орналастыру мерзімін орындамау;

– тапсырыс беруші келісім-шарт жобасын орналастырмау;

– хабарландыру мәтінімен келісімнің жобасын әзірлеу мәтінінде көрсетілген ақпараттың сәйкес келмеуі.

– мемлекеттік сатып алу қорытындыларын шығару кезінде өнім берушілердің бағаларын негізсіз қайтару [4].

Мемлекеттік сатып алу үшін ең негізгі көрсеткіш баға болғандықтан, тапсырыс беруші ең төмен баға ұсынған өнім берушіні тандай отырып қызметтің не тауардың ең нашар сапасына тап болатыны ең негізгі мәселе болып табылады.

Тапсырыс берушілер өнім берушілерді білмегендіктен, өздерін қорғау мақсатында, келісім-шарттың барлық қырларын қарастырып тарауларын толық жазу арқылы кең көлемді келісім-шартты құруға тура келеді.

Сондай-ақ, жеңімпаз деп атанған өнім беруші мемлекеттік сатып алу туралы келісім-шартқа қол қоядан бас тарту және тапсырыс берушілердің өз өнім берушілерін таба алмау сияқты мәселелері.

Мемлекеттік сатып алулар мемлекеттік заңмен қатаң реттеледі [2]. Мемлекеттік сатып алу жүзеге асыру кезінде теріс салдары бар көптеген тәуекелдер пайда болады. Бұл тәуекелдер әдетте, мемлекеттік сатып алулардың үлкен көлемін қамтиды. Жобалау құжаттамасын қабылдау, орындалған келісім-шарт жұмыстарын орындау, қызмет көрсету, тауарларды жеткізу кезінде тәуекелдер мемлекеттік сатып алуды жүзеге асырған кезде әрбір кезеңінде байқауға болады.

Мемлекеттік сатып алу жүйесінде ең көп кездесетін ақаулықтарды (тәуекелдерді) қарастырайық. Мысалы, тапсырыстарды орналастыру саласындағы қолданыстағы заңдар мен нормативтік жиынтықтар мүлтіксіздіктен алыс. Мемлекет мұқтажы үшін сатып алуларды басқару жүйесін толықтай қамтамасыз ету ұтымды қарастырыла алмайды.

Соңғы жылдары мемлекеттік сатып алу жүйесінде ауқымды теріс пайдаланушылықтар Қазақстан Республикасының Президентінің хабарламасында хабарланған [5].

Сонымен қатар мемлекет мұқтажы үшін тауарлар, жұмыстар мен қызметтер үшін тапсырыстарды үдемелі орналастыру бірқатар теріс салдарын алып келді:

– сатып алу жүйесінде сыбайлас жемқорлықтың өсуі;

– бесәкелестік ортасының тоқыраулық күйі;

– жеткізілетін тауарлардың және қызметтердің сапасын жақсарту үшін резервтерді толық пайдаланбау, т.б.

Атап айтқанда, жеткізілімдердің мерзімдерін реттегенде конкурс рәсімдерінің тиімділігі үшін қағидалары мен шарттарын арасында объеективті қайшылықтардың туындауы. Осы деректі толығырақ түсіндірейік. Келісім-шарт бойынша қызмет көрсету мерзімі ұзарған сайын, сатып алуды өткізу кезіндегі мерзімдік шығындары азайады. Ұзақ мерзімді экономикалық байланыстар кезінде келісім-шартта көзделген міндеттерді орындамау қаупі жойылады және бағаны төмендету мүмкіндігі пайда болады.

Жағымды жақтарды есептегенмен ұзақ мерзімді келісім-шарттардың жағымсыз жақтары да бар. Біріншіден, ұзақ мерзімді келісім-шарттар кезінде лауазымды тұлғалар арасында бейресми қарыми-қатынастарының туындауынан келесі сатып-алуды өткізу кезінде объективті емес қорытынды шығару. Тапсырыс берушінің арнайы қорытынды шығаруға қызығушылығы болмаса да, субъективті себептер бойынша қорытындыны шығару, жеңімпаздарды шығару қорытындысына елеулі өзгерістерді әкелуі мүмкін. Осылайша, ұзақ мерзімді келісім-шарттар тиісті нарықта монополияландыру нәтижесіне айналуы ықтимал.

Екіншіден, ұзақ мерзімді келісім-шарттарды орындау аралығында, сапалы қызмет көрсете алатын өнім берушілердің пайда болуы жылдан жылға өсуде. Алайда, осы аралықта сатып алу өткізілмейтіндіктен жаңа өнім берушілерде сатып-алуларға қатысу мүмкіндіктері жоқ.

Үшіншіден, ұзак мерзімді келісім-шарттар кезінде инфляция сияқты жалпыэкономикалық жағдайларды ескеру мүмкіндігі ескерілмейді.

Сондықтан, келісім-шартты орындау кезінде (бағаларды қоса алғанда) өзгерістерді еңгізу шарасыз нәтиже болып табылады.

Ұзақ мерзімді келісім-шарттарына түзетулерді еңгізу тәртібі әлі реттелмеген. Келісім-шартты орындаудың соңғы сатысында осындай түзетулер нәтижесінде келісім-шарт түбегейлі өзгеруі мүмкін [5].

Осы себептерден кейбір елдерде ұзақ мерзімді келісім-шарттарды құруға тыйым салынған.

Тағы бір мысал, баға және сапа сияқты шешуші факторлардың арасындағы қайшылықтардан әсерінен келісім-шарттардың тиімділігін арттыратын шарттарды қолдану қиынға түседі. Тауарлар, жұмыстар мен қызметтерге келгенде олардың сапасы мен бағасы арасындағы қайшылықтарды шешушің бір көзі ретінде баға мен сапаға қойылатын стандарттау талаптарын қою арқылы іріктеуге болады. Алайда, сатып алуларды өткізуде және іріктеуде әлеуетті өнім берушілерді сатып алуға қатысуға тарту үшін баға сияқты іріктеу факторын қолдану ең қолайлы болып табылады.

Сонымен қатар, мемлекет мұқтажы үшін тауарларды, жұмыстар мен қызметтерді сатып алуда халықаралық тәжірибесін талдау бізге Қазақстан сатып алу тетіктерін пайдалану үшін жақсарту бірқатар ұсынуға мүмкіндік берілуде. Жаңа көзқарастар айтарлықтай, Қазақстанда кәсіпкерлікті дамытуға барлық деңгейдегі бюджеттердің тиімділігін арттыруға, теріс ықтималдығын азайту үшін жаңа серпін беруге.

Міндеттері, функциялары және құрылымы сатып алу ұйымдастыру бойынша мемлекеттік ұйымның әсері айтарлықтай кең болуы мүмкін. Орталықсыздандырылған және тармақталған құрылымы бар мемлекеттік ұйымдарда, сатып алу қажеттілігі әр түрлі болуы айқын болып табылады. Бұл жағдайда, сатып алу процесі осылайша ұйымдастырылуы тиіс, әрбір аймақтық кеңселерді қамтамасыз ету және олардың тиімді қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін, сол уақытта, міндетті заң талаптарын орындай отырып.

Әрбір аймақтық кеңселерді қамтамасыз ету және олардың тиімді қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін сатып алу процесі міндетті түрде заң талаптарын орындай отырып ұйымдастырылуы тиіс. Алайда, органдарға құқықтарды табыстау әрекетінен шығыстардың

тиімділігі төмендеуі мүмкін. Тиісінше, осындай тәсілді іске асыру үшін бас ұйыммен өзара іс-қимыл механизмі жақсы ұйымдастырылуы тиіс [6].

Тиімді мемлекеттік сатып алу жүйесін қалыптастыру үшін қажетті және жеткілікті шарттары ретінде, біз ұсынатынымыз: тараптардың заңды терең білуі және ұстануы; нарықта өнім берушілер санының арасында бірде-біреуінің басым болмауы; ашық мемлекеттік сатып алуларға қатысу үшін жасанды (әкімшілік) кедергілердің болмауы; сатып алуда бағаға сезімтал заттардың сапалық айырмашылықтары; өнім берушілер арасындағы жігерлі бәсекелестік; шағын және орта бизнес субъектілернінің мемлекеттік кеңейген қажеттіліктеріне жауап бере алуы; өндірістік шығындарда баға мен пайда арасындағы ықтималдылық; инновацияларды еңгізу; ашық ақпараттық кеңістік. Жоғарыда айтылған электронды сатып алулар саласын одан әрі жетілдіруін, және тауарлар мен қызметтер сатып алу процедураларын жеңілдетуін қажет етеді.

Әдебиетер

1 Организация объединенных наций.- Нью-Йорк, 1995. – 112 б.
2 Мемлекеттік сатып алу туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2015 жылғы 4 желтоқсанындағы № 434-V ҚРЗ// http://goszakup.gov.kz.
3 Қазақстан Республикасының мемлекеттік сатып алулары веб-порталы// http://www.goszakup.gov.kz.
4 В.Калабин, И.Переверзев. С компьютером не «договоришься» // Эксперт Казахстан, - 2011. – 341 б.
5 Жанузаков Н.Т. Повышение прозрачности системы государственных закупок Республики Казахстан // Сборник научных трудов молодых ученых "Модернизационные процессы развития экономики" / Отв. ред. А.Е. Миллер. - Омск: Изд-во ОмГТУ, 2014. - 55-59 б.
6 Нестерович Н.В. Прокьюремент. Принципы организации закупки продукции для государственных нужд // Информационно-аналитический бюллетень «Конкурсные торги». 1998. - N 12.

References

1 Organizacija ob'edinennyh nacij.- N'ju-Jork, 1995. – 112 b.
2 Memlekettik satyp alu turaly Kazakstan Respublikasynyn Zany 2015 zhylgy 4 zheltoksanyndagy № 434-V KRZ// http://goszakup.gov.kz.
3 Kazakstan Respublikasynyn memlekettik satyp alulary veb-portaly// http://www.goszakup.gov.kz.
4 V.Kalabin, I.Pereverzev. S komp'juterom ne «dogovorish'sja» // Jekspert Kazahstan, - 2011. – 341 b.
5 Zhanuzakov N.T. Povyshenie prozrachnosti sistemy gosudarstvennyh zakupok Respubliki Kazahstan // Sbornik nauchnyh trudov molodyh uchenyh "Modernizacionnye processy razvitija jekonomiki" / Otv. red. A.E. Miller. - Omsk: Izd-vo OmGTU, 2014. - 55-59 b.
6 Nesterovich H.B. Prok'jurement. Principy organizacii zakupki produkcii dlja gosudarstvennyh nuzhd // Informacionno-analiticheskij bjulleten' «Konkursnye torgi». 1998. - N 12.

Турсункан Б.Б.

Проблемы правового регулирования отношений, связанных с государственными закупками в Республике Казахстан

Проблемы правового регулирования отношений, связанных с государственными закупками в Республике Казахстан на современном этапе развития экономических отношений являются наиболее актуальными и злободневными. Рынок государственных закупок составляет важнейший элемент социально-экономического развития страны, а сама система государственных закупок становится одним из основополагающих институтов государственного регулирования экономики, оказывающего существенное влияние на ее динамику и структуру. Исследование указанных проблем и выработка конкретных рекомендаций по улучшению законодательной регламентации процедуры проведения государственных закупок, повысит уровень прозрачности процесса, а также позволит снизить количество административных барьеров.

Ключевые слова: государственные закупки, веб-портал государственных закупок, договор о государственных закупках, поставщик, заказчики, шаг аукциона, потенциальный поставщик, аффилиированное лицо потенциального поставщика, стартовая цена однородные товары, работы, услуги, работы, конкурсное ценовое предложение.

Tursunkan B.B.

Problems of legal regulation of relations connected with state procurement in the Republic of Kazakhstan

Problems of legal regulation of relations related to state procurement in the Republic of Kazakhstan at the present stage of development of economic relations are the most relevant and topical. The market for state procurement are an important element of social and economic development of the country and the state procurement system is increasingly becoming one of the fundamental institutions of the state regulation of the economy, has a significant influence on dynamics and structure. The research of these problems and formulate concrete recommendations for improving the legislative regulation of state procurement procedures, increase the level of transparency of the process, and will reduce the number of administrative barriers.

Keywords: state procurements, web portal of public procurement, contract on public procurement, the supplier, customers, step of the auction, potential supplier, affiliated person of the potential supplier, starting price, homogeneous goods, works, services, work, competitive price offer.

Редакцияға 17.08.2017 қабылданды

УДК: **340.130.53:328.185(574)**

Айсин С.

Аналитический обзор Закона Республики Казахстан «О противодействии коррупции»

(Институт законодательства Республики Казахстан, Алматы, Казахстан)

Автор настоящей статьи раскрывает проблемные вопросы Закона Республики Казахстан «О противодействии коррупции», также дает характеристику коррупционным преступлениям. Автор также указывает на необходимость скорейшего проведения мер предупредительного характера для борьбы с коррупцией и перечисляет краткий перечень необходимых мероприятий.

Ключевые слова: коррупция, коррупционные преступления, противодействие, предупредительные меры.

В процессе анализа Закона Республики Казахстан «О противодействии коррупции» от 18 ноября 2015 года № 410-V ЗРК (далее - Закон) и научной литературы посвященной антикоррупционной политике выявлены следующие коллизии правового регулирования с нормами действующего законодательства и норм, не задействованных в полной мере:

I. Согласно ст. 11 Закона на служащих возложена обязанность представления сведений о доходах, об имуществе и обязательствах имущественного характера. Указанная мера уже предусмотрена в ст. 16 Закона «О государственной службе Республики Казахстан», но свою эффективность доказать не смогла. По мнению некоторых экспертов повторное закрепление Закона она не поможет выявить нелегальные доходы служащего, изобличить его в совершении коррупционного правонарушения. Декларация о доходах и имуществе формально содержит указание на то денежное содержание, которое выплачивается служащему, а также на имущество, которое находится в собственности у служащего и членов его семьи.

Справочно: *по данным Международного валютного фонда, из-за коррупции мировой ВВП ежегодно теряет около 2%, что эквивалентно 1,5-2 триллионам долларов США.[1] Если провести аналогичные расчеты на примере Казахстана, то ежегодные потенциальные потери составляют около 3,8 млрд долларов США.*

При расчетах использовался метод экстраполяции с применением показателей ВВП и среднегодового курса доллара к тенге за 2015 год.[2]

КОРРУПЦИЯ И БЛАГОСОСТОЯНИЕ ГРАЖДАН

Таблица 1

Показатели	2011	2012	2013	2014	2015
ВВП на душу населения, млн тенге	1,7	1,85	2,11	2,29	2,33
Величина прожиточного минимума, тенге	16 072	16 815	17 789	19 068	19 647
Среднедушевые доходы населения, тенге	45 918	51 860	56 453	62 271	67 321
Коэффициент Джини	0,290	0,284	0,276	0,278	0,278
ИВК	_	28	26	29	28

ПОЛОЖЕНИЕ КАЗАХСТАНА В ОТДЕЛЬНЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ РЕЙТИНГАХ, 2016 ГОД

Таблица 3

Рейтинг, организация	Рейтинг/Баллы Казахстана	Общее количество стран
Незаконные платежи и взятки Глобального индекса конкурентоспособности ВСЕМИРНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ФОРУМА	61 место в 2016 г. (64 место в 2015 г.)	138
«Рейтинг легкости ведения бизнеса», ВСЕМИРНЫЙ БАНК	35 место в 2016 г. (41 место в 2015 году)	190
«Индекс развития электронного правительства», ОРГАНИЗАЦИЯ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ	28 место в 2014 г. (38 место в 2012 г.)	193
«Индекс восприятия коррупции», ТРАНСПАРЕНСИ ИНТЕРНЭШНЛ	29 баллов в 2016 г. (28 баллов в 2015 г.)	176
«Индикаторы качества государственного управления», ВСЕМИРНЫЙ БАНК	24,5 балла в 2015 г. (19,4 балла в 2013 г.)	212
«Страны переходного периода», ФРИДОМ ХАУС	6,50 балла в 2016 г. (6,50 балла в 2015 г.)	29

II. Законом предусмотрена обязанность государственных служащих информировать о коррупционных правонарушениях руководство государственного органа либо организации, сотрудником которой он является, либо уполномоченный орган по противодействию коррупции (ст. 24 Закона). Данное нормативное положение вводит новый для современного казахстанского законодательства институт доносительства о совершении преступления и правонарушения. Указанный институт в целом, видимо не нарушает принципов демократического государства, но может использоваться и в противодействии коррупции. Однако соответствующие нормы скомпрометировали себя в советский период, и в настоящее время общественное мнение вряд ли поддержит их широкое применение. Полагаем, в силу сложившейся традиции государство все еще воспринимается не как институт, подконтрольный гражданскому обществу, а как механизм принуждения и подавления.

Источник: информация Национального бюро по противодействию коррупции.

В 2012 году в рамках реализации положений, предусмотренных статьей 7 Закона РК «О борьбе с коррупцией», утверждены Правила поощрения лиц, сообщивших о факте

Таблица 1 – Статистика поощрения лиц, сообщивших о факте коррупционного правонарушения или иным образом оказывающих содействие в борьбе с коррупцией

	Количество лиц, которые были поощрены	Сумма поощрения
2014 г.	171	19,7 млн. тенге
2015 г.	7	870 тыс. тенге
2016 г.	167	21,5 млн. тенге

коррупционного правонарушения или иным образом оказывающих содействие в борьбе с коррупцией. В 2012-2015 годах было поощрено 343 лица на общую сумму 40,7 млн. тенге.

Согласно пункту 2 Правил Поощрение в виде единовременного денежного вознаграждения устанавливается в следующих размерах:

1) по административным делам о коррупционных правонарушениях – 30 месячных расчетных показателей (далее – МРП);

2) по уголовным делам о коррупционных преступлениях небольшой тяжести – 40 МРП;

3) по уголовным делам о коррупционных преступлениях средней тяжести – 50 МРП;

4) по уголовным делам о тяжких коррупционных преступлениях – 70 МРП;

5) по уголовным делам об особо тяжких коррупционных преступлениях – 100 МРП.

В случаях, предусмотренных пунктом 9 Правил, могут устанавливаться поощрения в виде награждения грамотой или объявления благодарности.

III. Законом регулируются отношения при возникновении конфликта интересов на государственной службе (статьи1 и 15 Закона). Порядок разрешения указанного конфликта закреплен, в частности, в ст. 51 Закона «О государственной службе Республики Казахстан». Отсутствие практики применения соответствующих норм свидетельствует об их неэффективности; нет примеров, когда данные нормы предотвращали бы проявления коррупции. Действующие в органах власти уполномоченные по этике работают «для галочки».

Справочно: *анализ результатов опросов по итогам профилактических антикоррупционных мероприятий, проведенных территориальными департаментами Агентства Республики Казахстан по делам государственной службы и противодействия коррупции в 2016 году показал, что по частоте сталкивания респондентов с проявлениями коррупции ситуация с первым и вторым кварталом остается без изменения, 38,9% и 49,1% респондентов* ***никогда не сталкивались с коррупцией****, в третьем квартале эти данные составили 44,1% (в четвертом – 44,9%).* ***Крайне редко сталкивались с коррупций*** *в первом квартале - 25,2%, во втором- 32,6%, в третьем- 29,3%, и в четвертом квартале –26,7% респондентов.[3]*

При этом в среднем за четыре квартала т.г. 21,4% респондентов указали, что ***сталкивались с коррупцией время от времени,*** *наиболее* ***часто сталкиваются с коррупции*** *в среднем за год - 5,2% респондентов.*

IV. В составляющих антикоррупционного законодательства акценты практически не расставлены. Так, собственно пресечение коррупции не сосредоточено на том или ином главном направлении. Получается, что правоохранительные органы и иные субъекты противодействия коррупции должны реагировать на любое ее проявление, что есть попытка «объять необъятное».[4]

Поэтому представляется необходимым четко закрепить на уровне закона цель противодействия коррупции как минимизацию коррупционных проявлений, а указным правом вводить качественные границы коррупции, с которой должны бороться правоохранительные органы (чтобы не тратить силы на мздоимцев, «зарабатывающих» по несколько тысяч тенге), и обозначать те сферы общественной жизни, противодействие коррупции в которых является в этом году (сезоне, пятилетке и т.п.) приоритетным. Такая система позволит, во-первых, быстро адаптировать правоохранительную систему к изменению обстановки, во-вторых, устранить ее реагирование на «низовую» коррупцию, и, в-третьих, избежать распыления сил и средств противодействия коррупции.

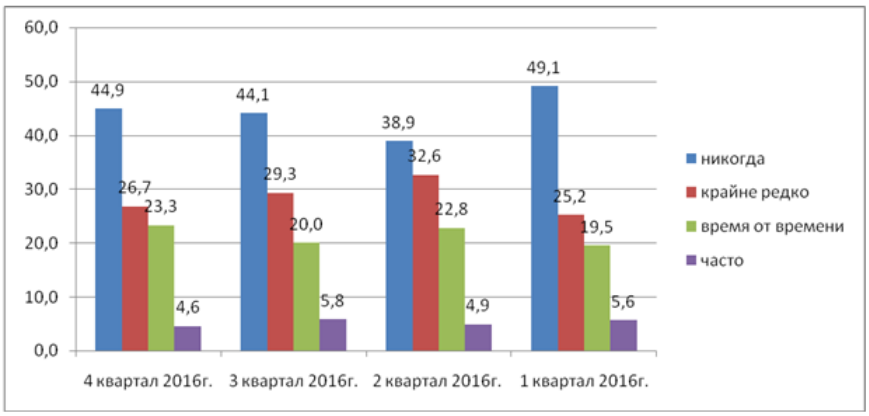

Рисунок 1 – Частота сталкивания респондентов с проявлениями коррупции: первый/второй/третий/четвертый квартал 2016г.,(%)

Справочно: *на сегодняшний день, по данным Комитета по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры, в 2016 году количество лиц, осужденных за коррупционные преступления, составило 910 человек, из них служащие центральных государственных органов – 520, местных исполнительных органов – 238, иные – 152.[2]*

В 2016 году в центральных государственных органах за совершение коррупционных преступлений осуждено 520 лиц, большинство из которых сотрудники министерств внутренних дел – 309 и финансов – 58.

В разрезе структурных подразделений МВД наибольшее количество осужденных приходится на сотрудников административной полиции и уголовно-исполнительной системы.

В региональном аспекте лидируют сотрудники органов внутренних дел города Астаны, Карагандинской и Жамбылской областей.

При этом наименьший уровень распространения коррупции отмечен в органах внутренних дел Кызылординской, Мангистауской и Павлодарской областей.

В местных исполнительных органах удалось снизить уровень распространения коррупционных проявлений в сферах культуры, здравоохранения, социальной защиты, финансов, предпринимательства.

Наиболее позитивные изменения отмечены в управлениях социальной защиты, ЖКХ и предпринимательства.

Всего за 2016 год за совершение коррупционных преступлений осуждено 238 государственных служащих местных исполнительных органов, из которых более половины работники организаций образования (82) и аппаратов акимов (50).

В сфере деятельности организаций образования больше всего коррупции подвержены служащие дошкольных учреждений.

Согласно данным правовой статистики наименьшее количество коррупционных преступлений совершены в учреждениях образования г.Астаны, Жамбылской и Акмолинской областей, а наибольшее – в Актюбинской (9), Карагандинской (7), Кызылординской (7) и Южно-Казахстанской (7) областях.

Среди привлеченных к уголовной ответственности служащих аппаратов акимов почти половина приходится непосредственно на акимов всех уровней (21 из 50).

V. В самом Законе «О противодействии коррупции» нет единого подхода, как к запрету или как к ограничению, для государственных служащих к осуществлению предпринимательской деятельности и/или участию в управлении хозяйствующими субъектами независимо от их организационно-правовых форм.

Еще одна проблема, связанная с вышеизложенной – как понимать предпринимательскую деятельность. Понятие предпринимательской деятельности дано в ст. 2 Предпринимательского кодекса РК и соотношение с иной экономической деятельностью не проводится. При этом

предпринимательская деятельность может быть индивидуальной и коллективной, посредством участия в коммерческих организациях.

В связи с этим следует отметить два проблемных аспекта:

- как соотносить запрет на занятие публичными лицами предпринимательской деятельностью и участие в корпоративных коммерческих организациях;

- считается ли предпринимательской деятельность по регулярной сдаче в аренду имущества гражданина. На этот вопрос ответ не был найден еще в при решении проблемы со взиманием налогов от указанной деятельности, когда налоговые органы считали необходимой регистрацию граждан, сдающих имущество в наем, в качестве предпринимателей. Проблема со взиманием налогов была решена посредством введения специальных налоговых режимов, в частности упрощенной системы, которая сделала целесообразной регистрацию граждан в качестве ИП с экономической точки зрения. Однако с юридической точки зрения вопрос остался открытым и является весьма актуальным для государственных и муниципальных служащих.[5]

Справочно: *по мнению 31,6% и 30,5%, 34,1%, 27,1% опрошенных за четыре квартала т.г.* ***коррупция в стране сокращается****.* ***Прежнее состояние уровня коррупции*** *в стране отмечают 24,2% респондентов в первом квартале, 27% – во втором, 26,9% – в третьем квартале и в четвертом квартале т.г. их количество составило 25,1%. При этом примерно на одном уровне остается* ***увеличение коррупции в стране*** *(в среднем за четыре квартала т.г.– 22,9 %).[6]*

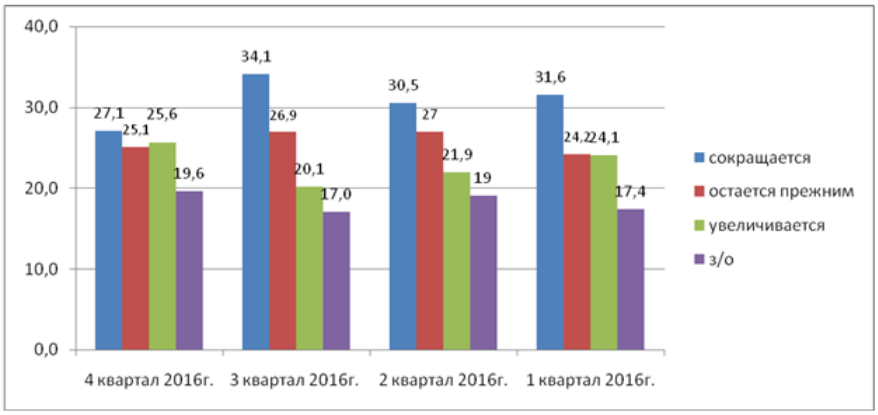

Рисунок 2 – Уровень коррупции в стране: первый/второй/третий/четвертый квартал 2016г.,(%)

VI. При устранении последствий коллизии норм Уголовного кодекса РК и Закона РК «О противодействии коррупции» в части единообразной идентификации понятия «должностное лицо» необходимо иметь ввиду следующее. Последствия устранения искусственного противоречия породит «эффект домино», то есть привлечения к уголовной ответственности субъектов квазигосударственного сектора приведёт к постановке вопроса о расширении перечня коррупционных преступлений, регламентированного в п.29) статьи 3 Уголовного кодекса Республики Казахстан.[7] По мнению проф. Канатова А., такое расширение возможно за счёт уголовных правонарушений против интересов службы в коммерческих и иных организациях (Глава 9 особенной части УК РК). В частности, в статьях 250 «Злоупотребление полномочиями», 253 «Коммерческий подкуп», 254 «Недобросовестное отношение к обязанностям» субъектом уголовного правонарушения выступает лицо, выполняющее управленческие функции в коммерческой или иной организации. Согласно п.19) статьи 3 Уголовного кодекса лицо, выполняющее управленческие функции в коммерческой или иной организации это лицо, постоянно, временно либо по специальному полномочию выполняющее организационно-распорядительные или административно-хозяйственные обязанности в организации, не являющейся государственным органом, органом местного самоуправления либо организацией, доля государства в которой составляет более пятидесяти процентов.

Рекомендуется устранить возможные коллизии в действующем антикоррупционном законодательстве.

Справочно: *по сферам подверженным коррупции почти половина опрошенных указали* ***сферу правоохранительных органов и судебную систему*** *(в первом квартале т.г. – 42,4% опрошенных, во втором квартале - 45,4%, в третьем – 43,6% и в четвертом квартале их количество составило 47,8%).[3]*

На втором месте из наиболее подверженных сфер коррупции респонденты указали социальную сферу (образование и здравоохранение), в первом квартале т.г. эту категорию отметили - 19,9%, во втором квартале – 12,6%, в третьем – 14,6% и в четвертом – 13,3% респондентов.

Высокую подверженность к коррупции местных и центральных государственных органов в среднем за четыре квартала т.г. отметили 6,9% респондентов.

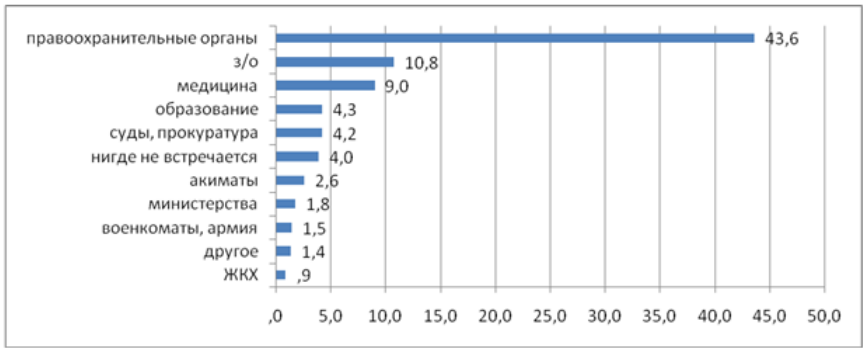

Рисунок 3 – Сферы подверженные коррупции: четвертый квартал 2016г.,(%)

VII. Закон «О противодействии коррупции» содержит в себе нормы, имеющие декларативный характер. К примеру, статья 16 «Меры противодействия коррупции в сфере предпринимательства» гласит:[7]

«1. Субъекты предпринимательства при осуществлении своей деятельности принимают меры по предупреждению коррупции, в том числе по минимизации причин и условий, способствующих совершению коррупционных правонарушений, путем:

1) установления организационно-правовых механизмов, обеспечивающих подотчетность, подконтрольность и прозрачность процедур принятия решений;

2) соблюдения принципов добросовестной конкуренции;

3) предотвращения конфликта интересов;

4) принятия и соблюдения норм деловой этики;

5) принятия мер по формированию антикоррупционной культуры;

6) взаимодействия с государственными органами и иными организациями по вопросам предупреждения коррупции.

2. Стандарты по предупреждению коррупции для субъектов предпринимательства могут разрабатываться и приниматься объединениями (ассоциациями, союзами) субъектов предпринимательства».

Между тем, с точки зрения полноты использования юридической техники в формировании нормативного положения, содержание данной статьи носит (в большей степени) криминологический оттенок, то есть может быть использована только с позиции превенции.

В связи с этим в действующем Законе «О противодействии коррупции» нормы, имеющие декларативный характер, предлагается исключить.

VIII. Следует отметить, что в ходе либерализации внешнеэкономической деятельности были существенно расширены права предприятий различных форм собственности и сняты многие из ранее существовавших ограничений. Представители зарубежной и отечественной организованной преступности пытаются установить контроль за проведением экспортно-импортной операций. Хотелось бы привести следующий пример.[8]

Крупные преступные сообщества с участием коррумпированных должностных лиц разработали высокоэффективные механизмы «перекачки» в свои карманы государственных безвозвратных и безналоговых кредитов, а также гуманитарной помощи.[9]

На практике осуществляется поиск граждан, которые могут быть использованы при проведении акций экономического шпионажа: поставках некачественного, морально устаревшего оборудования; стимулировании ввоза стратегических видов сырья; препятствовании выходу предприятия на мировой рынок; попытках разместить на территории страны экологически опасные производства и отходы; подкупе чиновничьего аппарата на каналах внешнеэкономических связей и др.

Следовательно, одним из важнейших факторов политического и экономического характера, напрямую затрагивающих интересы государства и общества, создающих реальную угрозу их безопасности, является коррупция.[10]

В Казахстане пораженными коррупционными правонарушениями, по мнению практикующих специалистов, являются сферы инвестирования, использования бюджетных средств, государственных и негосударственных пенсионных фондов, приватизации, государственных материальных ресурсов, объекты нефтеперерабатывающей промышленности, зерновой комплекс, кредитно-финансовая и банковская сферы.

Результаты экспертного опроса, проведенного группой VIProblem, показали, что наиболее отчетливо феномены коррупции в Казахстане проявились в процессе выделения кредитов отечественным компаниям – 65%; передачи предприятий под иностранное управление – 5,5%; массовой приватизации – 50%; малой приватизации – 50%; формирование правящих элит на республиканском и местном уровне – 34%; разрешительных процедур в малом бизнесе – 17%.[11]

Считаем необходимым обратить внимание на то, что и само юридическое лицо тоже может осуществлять подкуп, а также предоставлять им противоправно имущественные блага и преимущества, за которые предусмотрена уголовная ответственность. Например, Корпорацию Hyundai обвиняют в том, что она создала тайный фонд для подкупа правительственный чиновников, политиков и банкиров. В феврале 2006 года другая южнокорейская фирма, Samsung, также оказалась замешанной в коррупционных скандалах.[12]

Источник: исследование Национальной палаты предпринимателей «Атамекен».

Рисунок 4 – Факторы, которые подталкивают предпринимателей использовать коррупционные схемы

Статьей 678 Административного кодекса предусматривается ответственность за предоставление юридическими лицами уполномоченным на выполнение государственных функций или лицам, приравненным к ним, незаконного материального вознаграждения, подарков, льгот либо услуг, если в содеянном не содержится признаков уголовно наказуемого деяния.

Иностранные инвесторы справедливо сетуют на коррупцию, препятствующую нормальному экономическому сотрудничеству. Многие иностранные бизнесмены убеждены в том, что коррупция входит в число главных препятствий для нормального развития

предпринимательства в Казахстане. В то же время многие представители иностранных компаний не брезгуют взятками для получения преимуществ в конкуренции. Более того, налоговое законодательство многих зарубежных стран поощряет такое поведение. Исключением служат законы США, напрямую запрещающие своим бизнесменам использование взяток на территории других стран. Таким образом, можно утверждать, что иностранный бизнес вносит свой весомый вклад в рост коррупции в нашей стране.

Одним из самых отрицательных последствий коррупции является удар по международному имиджу государства. Примером этого может служить объявление США о применении к Казахстану Акта об иностранной коррупционной деятельности от 1977 года. Данный закон был принят для того, чтобы предотвратить дачу взяток или совершение иных форм коррупции американскими компаниями за рубежом. По данному закону дача взятки даже за границей является преступлением. Сам факт публичного объявления применения к республике норм данного документа наносит непоправимый вред международному имиджу и инвестиционной привлекательности Казахстана.[13]

Взяточничество вынуждает фирмы «уходить в подполье» (за пределы формального сектора), урезает возможности государства получать средства в казну и ведет к всё повышающимся налоговым ставкам, которые налагаются на все меньшее число налогоплательщиков. Это, в свою очередь, уменьшает способности государства обеспечивать наиболее существенные государственные услуги, включая правление закона. В результате может появиться порочный круг все возрастающей коррупции и подпольной экономической деятельности.[14]

На основании изложенного, предлагается предусмотреть в Уголовном кодексе РК и Законе «О противодействии коррупции» уголовную ответственность юридических лиц.

Справочно: *в 2016 году Исследовательским институтом «Общественное мнение»[2] в Казахстане проведено социологическое исследование, которое определило уровень антикоррупционной культуры и нетерпимости населения к коррупции.[2]*

Результаты социологического исследования по сравнению с 2015 годом показали положительную тенденцию.

Доля граждан, выразивших доверие к антикоррупционной политике государства, возросла на 18% (с 55,5% до 73,4%).

Внести личный вклад в снижение коррупции готовы 53% граждан, что на 9,5% выше показателя предыдущего периода.

В разрезе регионов наибольшую готовность оказать поддержку в вопросах борьбы с коррупцией высказали жители Павлодарской, Кызылординской и Северо-Казахстанской областей.

В наименьшей степени - население Западно-Казахстанской, Карагандинской, Акмолинской областей и г. Алматы.

При этом респонденты отметили, что положительно относятся к лицам, сообщающим о фактах коррупции, характеризуя их как законопослушных (41,5%) и честных (30%) граждан.

В региональном разрезе жители Атырауской, Жамбылской, Мангистауской областей и г. Астаны отметили, что в случае столкновения с коррупцией сообщат об этом в Антикоррупционную службу.

Также более половины граждан считают эффективной мерой практику материального поощрения лиц, сообщающих о фактах коррупции.

Однако 98% опрошенных индивидуальных предпринимателей Атырауской области считают таких лиц предателями.

Между тем население Карагандинской, Мангистауской, Кызылординской, Костанайской и Южно-Казахстанской областей отметили недостаточную информированность о механизмах поощрения за сообщения о фактах коррупции.

Из числа опрошенных 60% отметили недопустимость коррупции в любых ее проявлениях, что свидетельствует о формировании у населения нетерпимости к этому негативному явлению.

Больше половины респондентов (53%) воспринимают государственную службу как деятельность, направленную на оказание государственных услуг и удовлетворение потребностей общества.

Четверть опрошенных указали на уменьшение уровня коррупции в государственных органах.

При этом самый высокий уровень доверия населения проявляется к Верховному Суду, Комитету национальной безопасности, Национальному банку и Министерству обороны.

На местном уровне больше всего доверяют управлениям по развитию языков, архивов и документации, по делам религии и по вопросам молодежной политики.

Следует отметить, что результаты соцопроса совпадают с данными органов правовой статистики о коррумпированности работников министерств внутренних дел и финансов.

Одной из задач исследования было определение степени вовлеченности населения в коррупционные действия. По итогам опроса 62% отметили, что не сталкивались с необходимостью давать взятки.

Большинство опрошенных считают эффективными инструментами информационной кампании создание специальных рубрик в СМИ, а также выпуск и размещение баннеров на антикоррупционную тематику.

Результативность этой работы отметили 44 % респондентов. Основным источником получения информации является телевидение.

В рейтинге информационной открытости, с точки зрения полноты информации, высокие оценки получили министерства культуры и спорта, информации и коммуникаций, а также Национальное бюро по противодействию коррупции.

Как видно из вышеуказанных недостатков Закон изобилует манифестациями, не характерные для закона. Закон перенасыщен правильными словами, декларативными нормами, в которых не прописаны механизмы реализации замыслов. Декларируется несколько мер профилактического характера, например, формирование нетерпимости к коррупционному поведению и др. Такие меры уместны для концепции, а не закона, как они будут реализованы, не указано.

Закон во многом является рамочным, содержит небольшое количество мер практической направленности. Но и эти примеры представляются совершенно неэффективными, не имеют необходимого потенциала для решения поставленных задач.

Рекомендации по совершенствованию норм Закона

I. Законодательство бывшего Советского Союза не знало и не содержало такого понятия, как «коррупция»: впервые на государственном уровне существование коррупции и ее связь с организованной преступностью были признаны в постановлении Съезда народных депутатов СССР «Об усилении борьбы с организованной преступностью» от 2 декабря 1989 года. В это время, в период перехода к демократическому обществу и коренным изменениям в сфере экономики, возникла необходимость тщательного анализа причин и условий, связанных с существованием коррупции, глубокого понимания самого термина «коррупция» и возможных последствий этого антисоциального явления.[15]

Термин «коррупция» не является термином юридическим, поэтому его правовое определение вызывает некоторые трудности. Исследователями уголовного права, криминологии, социологии и других наук понятие «коррупция» трактуется по-разному, выдвигается множество определений. Так, например, наиболее целесообразным, на наш взгляд, является определение А.И. Долговой, которая определяет коррупцию как «. . . социальное явление, характеризующееся подкупом, продажностью государственных или иных служащих, и на этой основе корыстным использованием или в личных либо в узко групповых корпоративных интересах официальных служебных полномочий, связанных с этим авторитета и возможностей».[16] Аналогично определяет коррупцию Н.Ф. Кузнецова, которая считает, что коррупция сводится к социально негативному явлению, выражающемуся в подкупе одних лиц другими.[16]

Законодательством Казахстана под коррупцией понимается незаконное использование лицами, занимающими ответственную государственную должность, лицами,

уполномоченными на выполнение государственных функций, лицами, приравненными к лицам, уполномоченным на выполнение государственных функций, должностными лицами своих должностных (служебных) полномочий и связанных с ними возможностей в целях получения или извлечения лично или через посредников имущественных (неимущественных) благ и преимуществ для себя либо третьих лиц, а равно подкуп данных лиц путем предоставления благ и преимуществ (ст. 1 Закона РК «О противодействии коррупции»). [10]

ООН определят коррупцию как «взяточничество и любое другое поведение лиц, которым поручено выполнение определенных обязанностей в государственном или частном секторе и которое ведет к нарушению обязанностей, возложенных на них по статусу государственного должностного лица, частного сотрудника, независимого агента, или иного рода отношений, и имеет целью получения любых незаконных выгод для себя и других». В соответствии с данными определениями в понятие «коррупция» включаются:

- кража, хищение, присвоение государственной собственности должностными лицами;
- злоупотребление служебным положением для получения неоправданных личных выгод (льгот, преимуществ) в результате неофициального использования официального статуса;
- конфликт интересов между общественным долгом и личной корыстью.[17]

Из приведенных определений становится очевидным, что понятие «коррупция» не сводится только лишь к взяточничеству.

Справочно: *по результатам 2016 года в целом по республике зарегистрировано 2807 коррупционных преступлений, из них более трети приходится на факты взяточничества (1031 или 37%), 22% составляют хищения (605), 20% - злоупотребления должностными полномочиями (558), 17% - служебный подлог (481).[2]*

Основная часть зарегистрированных фактов коррупции (2229, или 79,4%) пресечена силами Национального бюро по противодействию коррупции (Антикоррупционной службой).

Всего за 2016 год Антикоррупционной службой к уголовной ответственности привлечены 1129 должностных лиц, в их числе 18 руководителей республиканского значения, 59 областного, 134 городского и районного уровней.

В отношении большинства из них вынесены приговоры судов (643), по другим расследование продолжается.

Большой общественный резонанс вызвало пресечение деятельности преступной группы в составе экс-премьер-министра республики Ахметова, экс-акима Карагандинской области Абдишева, экс-акима г. Караганды Смагулова, а также других должностных лиц акимата

и квазигосударственного сектора (всего 21 человек), похитивших государственные средства в размере 2 млрд тенге.

Не менее резонансным стало также разоблачение преступной деятельности, связанной с хищениями 10,4 млрд тенге бюджетных средств в «Астана ЭКСПО-2017». К уголовной ответственности привлечен ряд руководителей Правления Национальной компании во главе с ее председателем Ермегияевым.

В Костанайской области раскрыта преступная схема акима города Костанай Ахметжанова и двух его заместителей Калиева и Аракелян, которые на системной основе получали взятки за положительные итоги в проведении государственных закупок.

Особое внимание уделяется вопросам целевого использования бюджетных средств и средств Национального фонда, выделенных на реализацию государственных и правительственных программ.

В целях недопущения фактов хищений все реализуемые проекты сопровождаются антикоррупционным ведомством. В результате принятых мер в этом направлении, установлены и пресечены незаконные действия 143 должностных лиц, из них уже осуждено 74.

В отдельный приоритет выделена защита малого и среднего бизнеса. За неправомерное вмешательство в их деятельность к уголовной ответственности привлечены 142 должностных лица государственных органов, из них осуждены – 115.

Как правило, коррупция здесь связана с проведением проверочных мероприятий и выдачей разрешительных документов.

За 2016 год Антикоррупционной службой пресечена деятельность 7 организованных преступных групп с участием должностных лиц в г. Алматы, Актюбинской, Акмолинской, Жамбылской, Карагандинской, Северо-Казахстанской и Южно-Казахстанской областях.

Итогом этой работы является внесение в государственные органы и организации представлений по устранению причин и условий, способствующих совершению коррупционных преступлений.

За прошлый год внесено 1616 соответствующих представлений. Их наибольшее количество приходится на органы внутренних дел – 594, акиматы – 575, комитет государственных доходов – 106, органы юстиции – 61.

С. Буркитбаев в своей статье «Коррупция - это предмет болтовни за бешбармаком, всеобщая мечта или национальная идея? Жемкорлык и агайыншылык» освещает свое видение.

Своим[18] происхождением термин «коррупция» обязан греческому слову «грязь». В переводе с современного английского языка он означает «порча», «гниение», «разложение» и «разврат». Но в юридической сфере слово «коррупция» сейчас обозначает одно из разновидностей преступления, так или иначе связанного с использованием служебного положения. На самом деле оно в этом смысле давно приобрело значение интернационального термина, поскольку на самых разных языках используется практически в неизменном виде. Так сказать, коррупция - она и в Африке коррупция.

Но все же Казахстан здесь стоит особняком. На государственном языке нашей страны «коррупция» дана в форме слова «жемкорлык». Тут: «жем» - это «корм», а «корлык» - это в данном случае «предрасположенность». В прямом смысле существительное «жемкорлык» и связанное с ним прилагательное «жемкор» имеют отношение к домашним животным. «Жемкор мал» означает «ненасытная скотина», а «малга тан жемкорлык» - «свойственное скотине ненасытность». Так что «жемкорлык» и «жемкор» только в переносном смысле могут иметь отношение к человеку и человеческим качествам и являться синонимами слов «паракорлык» и «паракор», напрямую, то есть без всяких абстракций, обозначающих понятия «взяточничество» и «предрасположенный к взяткам» или «взяточник». Поэтому не совсем понятно то, почему же наши юристы решили обозначать «коррупцию» и «коррупционера» не как «паракорлык» и «паракор», а именно как «жемкор» и «жемкорлык».

Но, с другой стороны, та же коррупция куда более многогранное явление, чем просто взяточничество. Чтобы совершить коррупцию, не обязательно просто брать взятки или взятку. В широком понимании коррупция подразумевает использование служебного положения в личных целях. Так что она может иметь форму в виде не только получения, скажем, денежных взяток и ценных подарков, но и также обмена услугами, что подпадает под определения «патронаж» и «непотизм». В специфичных казахстанских условиях патронаж и, особенно, непотизм представляются куда более актуальными коррупционными явлениями, чем просто взяточничество - особенно спонтанное и эпизодическое. В нашем обществе чрезвычайно широкое хождение имеют явления, базирующееся на понятии «агайыншылык», что можно истолковать как «обязательства или отношения, проистекающие из факта родства кого-то с кем-то».

Хотя само слово «агайыншылык» в общественном сознании до сих пор практически никак не ассоциируется с чем-то отрицательным, действия на основе такого понятия зачастую подпадают под юридическое определение «коррупционные связи». По-русски все эти действия можно характеризовать как явления кумовства или, если говорить по науке, непотизма. То есть - служебного покровительства родственникам и своим людям.

Преступление	2014 год	2015 год	2016 год
Присвоение или растрата вверенного чужого имущества (п.2) ч.3 ст.189 УК РК)	14	16	57
Мошенничество (п.2) ч.3 ст.190 УК РК)	63	60	84
Легализация (отмывание) денег и (или)иного имущества, полученных преступным путем (п.1) ч.3 ст.218 УК РК)	Нет данных	Нет данных	2
Злоупотребление должностными полномочиями (ст.361 УК РК)	35	46	86
Превышение власти или должностных полномочий (п.3) ч.4 ст.362 УК РК)	17	6	22
Получение взятки (ст.366 УК РК)	107	250	376
Дача взятки (ст.367 УК РК)	44	35	59
Посредничество во взяточничестве (ст.368 УК РК)	1	7	24

Источник: данные, предоставленные Генеральной прокуратурой РК.

Рисунок 5 – Статистика конфискации в делах о коррупционных преступлениях за 2014-2016 гг. (кол-во дел)

Коррупционное преступление	2014		2015		2016	
	Арестовано	Конфисковано	Арестовано	Конфисковано	Арестовано	Конфисковано
Присвоение или растрата вверенного чужого имущества (п.2) ч.3 ст.189 УК РК)	28 522 000 тенге 77 600 евро	902 276 000 тенге 2 400 000 евро	68 539 686 тенге 187 000 евро	150 578 000 тенге 409 000 евро	2 105 308 808 тенге 5 737 000 евро	2 210 885 000 тенге 6 013 000 евро
Мошенничество (п.2) ч.3 ст.190 УК РК)	110 139 000 тенге 300 000 евро	180 213 000 тенге 490 000 евро	92 249 817 тенге 251 000 евро	171 360 000 тенге 466 000 евро	59 597 839 тенге 162 000 евро	135 075 000 тенге 367 000 евро
Легализация (отмывание) денег и (или) иного имущества, полученных преступным путем (п.1) ч.3 ст.218 УК РК)	0	Нет данных	0	Нет данных	0	Нет данных
Злоупотребление должностными полномочиями (ст.361)	32 294 000 тенге 88 000 евро	191 777 000 тенге 520 000 евро	3 951 950 023 тенге 10 763 000 евро	7 509 010 000 тенге 20 428 000 евро	906 174 610 тенге 2 469 000 евро	4 957 000 000 тенге 13 481 000 евро
Превышение власти или должностных полномочий (ст.362)	28 000 тенге 76 евро	2 719 000 тенге 7 300 евро	3 064 000 тенге 8 300 евро	3 792 000 тенге 10 300 евро	16 660 553 тенге 45 000 евро	20 660 000 тенге 56 000 евро
Получение взятки (ст.366)	2 379 447 000 тенге 6 481 000 евро	2 822 843 000 тенге 7 681 000 евро	287 255 588 тенге 782 000 евро	437 688 000 тенге 1 190 000 евро	168 656 005 тенге 459 000 евро	176 929 000 тенге 481 000 евро
Дача взятки (ст.367)	47 516 000 тенге 129 000 евро	55 020 000 тенге 150 000 евро	35 585 700 тенге 97 000 евро	68 170 000 тенге 185 000 евро	128 784 057 тенге 360 000 евро	129 327 000 тенге 352 000 евро
Посредничество во взяточничестве (ст.368)	0	Нет данных	2 425 500 тенге 6 600 евро	7 080 000 тенге 19 000 евро	0	1 502 000 тенге 4 000 евро

Источник: данные, предоставленные Генеральной прокуратурой РК. (Данные были предоставлены в тенге, указанный эквивалент в евро приблизительный).

Рисунок 6 – Статистика ареста и конфискации имущества по отдельным коррупционным преступлениям в 2014-2016 гг. (размер)

Такие явления у нас практически имеют массовый характер. В народе сложилось устойчивое поверье: как только в какой-нибудь район приходит новый аким, так сразу же вслед за ним акимат начинает заполняться его родственниками.

У нас считается, что человек при любых обстоятельствах должен оказывать помощь своим близким, ибо, если он откажется следовать такому неписаному правилу, это будет неприлично с точки зрения норм родственных отношений («бул агайыншылыкка жатпайды»). Поэтому лицо, занимающее такое служебное положение, которое ему предоставляет определенные «разрешительные» функции, рано или поздно, оказывается, вынуждено иметь дело с просьбами о той или иной помощи, поддержке со стороны состоящих с ним в родственных отношениях людей. В таких случаях отказать - значит, прослыть в своем семейно-родовом кругу черствым и бездушным («агайыншылыгы жок») человеком. А выполнить просьбу - значит, совершить действие, которое вполне может квалифицироваться как «кумовство» или «непотизм». А следовательно - как «коррупция».

Остается - что?.. Остается вообще не считать кумовство (непотизм) за коррупцию. Причем не только неформально, но и даже официально. То есть - по закону. Поэтому, видимо, юридическое определение «коррупции» на государственном языке Казахстана сужено до

пределов простого «взяточничества». А то, что по-русски понимается как «блат-сват», вроде бы никакого отношения к коррупции как таковой не имеет. Ибо «агайыншылык жасау» («поступать согласно этике родства») - это вам вовсе не «жемкорлык» («взяточничество»). И ничего, что при этом служебное положение также используется в личных целях (ибо ведь решение кем-нибудь проблем своих родственников - это его частный вопрос) того, кто его занимает.

У нас простой народ сталкивается с коррупцией очень часто. Но зачастую это есть коррупция не в чистом виде (то есть в том виде, как она называется и подразумевается в антикоррупционном законодательстве на государственном языке), а именно такие нарушения, которые являются производными от кумовства («агайыншылык») или простого «блат-свата».

Вот, к примеру, такая типичная ситуация. Человек, занимающий какую-то руководящую должность в бюджетной организации или, скажем, казенном предприятии, своих функциональных обязанностей не выполняет или выполняет с очевидными нарушениями, подпадающими под дисциплинарное, административное или даже уголовное наказание. Но вышестоящие лица закрывают на это глаза, так как тот является родственником-ставленником еще более вышестоящего начальника (районного или областного акима, а то еще какой-нибудь «шишки» из столицы). Они не рискуют связываться с таким «блатным» подчиненным. А если рискнут, сами могут своих лишиться должностей. Тут редко бывает так, чтобы тот большой начальник снизошел до понимания необходимости принятия в отношении своего родственника-нарушителя каких-то мер вплоть до соответствующего его деяниям наказания. От его начальственной реакции скорей пострадает не родственный (или не столь близкородственный) промежуточный руководитель, решившийся призвать к ответу “блатного” ставленника.

Такие ситуации - это самая общая картина в коридорах власти сегодняшнего Казахстана. И нет практически никакой борьбы против возникновения и сохранения этой ситуации. Государство практически не считает их за нарушения и никак собирается бороться с ними. Что, повторимся, весьма своеобразно отражено в законодательстве: везде в мире коррупция - это коррупция, то есть любой факт использования служебного положения в личных целях. А в Казахстане - это всего лишь «жемкорлык» («взяточничество»). Как будто коррупционного деяния нельзя совершить, не приняв взятку из рук в руки непосредственно от взяткодателя.

II. Учитывая, что в соответствии с Законом «О противодействии коррупции» под конфликтом интересов на государственной службе понимается противоречие между личными интересами лиц, занимающих ответственную государственную должность, лиц, уполномоченных на выполнение государственных функций, лиц, приравненных к ним, должностных лиц и их должностными полномочиями, при котором личные интересы указанных лиц могут привести к ненадлежащему исполнению ими своих должностных полномочий, очевидно, что использование правового термина «конфликт интересов» применительно к отношениям, возникающим между различными юридическими лицами, по меньшей мере, не вполне корректно.[19]

В Законе «О противодействии коррупции» конфликт интересов имеет явно внутриличностный характер, изначально определяется через понятие «личная заинтересованность» государственного служащего, которая влияет или может повлиять на надлежащее исполнение им должностных обязанностей.

Справочно: *уголовная практика свидетельствует о высокой коррумпированности системы образования. Это подтверждается и результатами социологических исследований, где каждый пятый гражданин республики сталкивается со взяточничеством и злоупотреблениями со стороны должностных лиц учреждений образования.*

Анализ показал, что здесь коррупционные риски связаны с процедурами аттестации учебных заведений, где размеры незаконных вознаграждений преподавателей составляют 20% от заработной платы.[2]

За подобные коррупционные действия привлечены к уголовной ответственности руководители областных департаментов по контролю в сфере образования в Актобе, Алматы и Шымкенте.

Наряду с этим, коррупционные предпосылки выявлены при освоении бюджетных средств, выделяемых на сферу просвещения.

В последние три года здесь пресечено более 700 коррупционных преступлений, их доля ежегодно достигает 17% зарегистрированных фактов коррупции.

Распространению правонарушений способствуют широкие финансово-хозяйственные и распорядительные полномочия должностных лиц.

В основном коррупциогенными являются принимаемые решения в сфере госзакупок и распределении денежных средств, кадровых вопросах, при начислении заработной платы «мертвым душам», выдаче поддельных аттестатов, сертификатов и дипломов.

Вместе с тем из общего количества коррупционных правонарушений в образовании более 50% приходится на дошкольные организации.

III. В подпункте 2) статьи 1 Закона РК «О противодействии коррупции» под должностным лицом понимается лицо, постоянно, временно или по специальному полномочию осуществляющее функции представителя власти либо выполняющее организационно-распорядительные или административно-хозяйственные функции в государственных органах, субъектах квазигосударственного сектора, органах местного самоуправления, а также в Вооруженных Силах, других войсках и воинских формированиях Республики Казахстан.[7]

В подпункте 26) статьи 3 Уголовного кодекса РК должностное лицо это лицо, постоянно, временно или по специальному полномочию осуществляющее функции представителя власти либо выполняющее организационно-распорядительные или административно-хозяйственные функции в государственных органах, органах местного самоуправления, а также в Вооруженных Силах Республики Казахстан, других войсках и воинских формированиях Республики Казахстан.

В пп.8) статьи 1 Закона РК «О государственной службе» должностное лицо – лицо, постоянно, временно или по специальному полномочию осуществляющее функции представителя власти либо выполняющее организационно-распорядительные или административно-хозяйственные функции в государственных органах.

В соответствии с п.3 статьи 1 Закона РК «Об административных процедурах» под должностными лицами в настоящем Законе понимаются лица, постоянно, временно или по специальному полномочию осуществляющие государственные функции (функции представителя власти) либо выполняющие организационно-распорядительные или административно-хозяйственные функции в государственных органах.

Как видно из понятия должностного лица, закреплённого в Уголовном кодексе Республики Казахстан, выпали субъекты квазигосударственного сектора, что не позволяет единообразно, как понимать, так и применять нормы антикоррупционного законодательства при привлечении субъекта квазигосударственного сектора к уголовной ответственности. Следовательно, анализируемая норма Закона «О противодействии коррупции» по отношению к субъектам квазигосударственного сектора носит превентивный (криминологический) характер, а не нормативный, не обязывающий.

В связи с этим органу-разработчику необходимо устранить искусственную коллизию в этой части и, параллельно, отождествить определение должностного лица, содержащееся в Законах Республики Казахстан «О государственной службе» и «Об административных процедурах» путем приведения в соответствие.

Справочно: *в Казахстане в 2016 году штрафы за коррупционные правонарушения применены в отношении 470 лиц, общая сумма штрафов составила порядка 2,5 млрд тенге.[2]*

По оконченным уголовным делам по коррупционным преступлениям в 2016 году установлен ущерб на сумму 22,1 млрд тенге, из которых возмещено 5,4 млрд тенге, или 24,4 %.

В обеспечение причиненного ущерба наложен арест на имущество на сумму 5,9 млрд тенге.

IV. На региональном уровне профилактика этических правонарушений возложена на советы по этике, которые образованы на базе упраздненных дисциплинарных советов.[2]

СВЕДЕНИЯ О НАЛОЖЕННЫХ ШТРАФАХ НА ДОЛЖНОСТНЫХ ЛИЦ В РАЗРЕЗЕ ГОСОРГАНОВ

Таблица 4

ГОСУДАРСТВЕННЫЕ ОРГАНЫ	ОБЩАЯ СУММА ШТРАФОВ, ТЫС. ТЕНГЕ
МИО (все подразделения акиматов)	484 004
АКИМЫ (всех уровней)	89 863
МИНИСТЕРСТВО ВНУТРЕННИХ ДЕЛ	128 9907
ВООРУЖЕННЫЕ СИЛЫ	108 552
МИНИСТЕРСТВО ФИНАНСОВ	266 595
МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ И СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ	43 944
МИНИСТЕРСТВО СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА	13 190
МИНИСТЕРСТВО ПО ИНВЕСТИЦИЯМ И РАЗВИТИЮ	64 455
МИНИСТЕРСТВО ЭНЕРГЕТИКИ	26 000
МИНИСТЕРСТВО ЮСТИЦИИ	53 742
ПРОКУРАТУРА	59 500
КНБ	8 164

Главная цель создания Советов по этике была в смещении приоритетов с рассмотрения дисциплинарных проступков служащих на обеспечение в госорганах высоких этических стандартов и профилактику нарушений этических правил.

В 2016 году ими проведено 158 заседаний, на которых рассмотрено 1002 вопроса.

ВОПРОСЫ, РАССМОТРЕННЫЕ НА ЗАСЕДАНИЯХ СОВЕТОВ ПО ЭТИКЕ

Советами по этике в рамках координации деятельности уполномоченных по этике и дисциплинарных комиссий государственных органов, а также в целях совершенствования форм и методов предупреждения коррупции выработано 622 предложения.

По рекомендациям Советов по этике привлечены к дисциплинарной ответственности 422 государственных служащих за нарушение норм служебной этики и совершение проступков, дискредитирующих госслужбу.

Следует отметить, что в сравнении с прошлым годом количество наказанных за нарушение норм служебной этики уменьшилось на 35 % (в 2015 году наказано за нарушение этики 354 госслужащих, а в 2016 - 232), что указывает на эффективность проводимой профилактической работы.

Однако некоторые этические нарушения, особенно вызывающие широкий общественный резонанс, наносят имиджу государственной службы существенный вред и фактически дискредитируют ее.

Так, в 2016 году на Советах по этике рассмотрено 62 факта нарушения Этического кодекса, которые можно квалифицировать как дискредитирующие госслужбу.

Из их числа наибольшее количество составляют факты допущения обоснованной критики со стороны общества, использование служебного автотранспорта в личных целях, грубость в обращении с гражданами и коллегами, управление автотранспортом в состоянии алкогольного опьянения, а также нахождение госслужащего в общественном месте в состоянии опьянения, оскорбляющем человеческое достоинство и общественную нравственность.

В связи с этим предлагается такие составы этических нарушений перевести в разряд проступков, дискредитирующих госслужбу, что значительно усилит ответственность за их нарушение и распространит действие негативных правовых последствий на виновное лицо (ограничение на продвижение по государственной службе, а в случае увольнения – запрет на повторное поступление).

В настоящее время граждане часто жалуются на низкий уровень этики госслужащих. Но дефицит доказательной базы в большинстве случаев не позволяет выявлять этические правонарушения.

Чиновник, наделенный административными полномочиями, чувствует превосходство над гражданами, нарушая служебную этику и зная об отсутствии доказательств, уверен в своей безнаказанности.

При этом наличие самой жалобы уже указывает на определенные сомнения в корректности поведения госслужащего.

В этой связи предлагается ввести принцип презумпции вины в случаях обвинения госслужащего за этическое нарушение. Введение этого института значительно уменьшит количество прямых контактов чиновников с гражданами, что в свою очередь снизит коррупционные риски.

Справочно: *согласно результатам исследования «Барометр коррупции в Казахстане», проведенного Transparency International, 47 процентов платящих взятки отдают их дорожным полицейским. Каждый третий опрошенный признался в том, что получал за мзду пособия по безработице. Чуть меньше количество тех, кто «давал на лапу» в судах, учреждениях соцобеспечения, детских садах.[20]*

При этом «барометр» показывает, что лишь 37 процентов населения считают коррупцию одной из главных проблем в стране. В этой цифре, возможно, и скрывается истинное отношение людей к мздоимству – то есть они, признавая существование такого явления, не считают это большой проблемой. Ведь именно возможность «решить» какой-нибудь вопрос путем подкупа заменяет все гражданские права, предусмотренные Конституцией. Поэтому наше общество не только терпит коррупцию, но и подсознательно желает ее сохранения. По крайней мере, на бытовом уровне.

Согласно данным вышеупомянутого «Барометра коррупции», 29 процентов казахстанцев платили взятки при получении госуслуг. За три года этот показатель снизился на пять процентных пунктов (в 2013-м было 34%).

В результате проведенного анализа Закона, можно сделать вывод, что на данном этапе развития казахстанского антикоррупционного законодательства пробелы правового противодействия коррупции существуют на трех уровнях, в частности: это пробелы в правовой квалификации и дифференциации коррупции и околокоррупционных деяний, это пробелы в специальных нормативно-правовых актах, которые регулируют деятельность правоохранительных органов по противодействию коррупции в режиме оперативно-розыскной деятельности, это пробелы в системном построении всего антикоррупционного законодательства. Существует также ряд противоречий между правами человека и гражданина, закрепленными в Конституции и правовой регулировкой осуществления правоохранительными органами правового противодействия коррупции. Без устранения существующих пробелов правового противодействия коррупции, создание и применение новых норм, деятельность правоохранительных органов будут малоэффективными.

Рекомендации по обеспечению единообразной правоприменительной практики

I. Проанализировав некоторые пробелы невозможности противодействия коррупционным деяниям в специальных нормативно-правовых актах, сейчас хотелось бы еще заметить общие черты пробелов всего массива антикоррупционного законодательства. Законодательство страны по противодействию коррупции оформлено по межотраслевому принципу. Его основу составляют Закон «О противодействии коррупции» и ряд Указов Президента РК, а вспомогательным механизмом есть, преимущественно, нормы различных отраслей права. Такая конструкция имеет ряд недостатков.

Во-первых, на уровне правоприменения межотраслевые институты «расфасовываются» по отраслям права, опасность такой системы заключается в том, что, например, условия, способствовавшие совершению акта коррупции придется рассматривать не в рамках уголовного судопроизводства, а в рамках совершенно иной отрасли права, например, административного, трудового, действия помощников (не претендующих на роль соучастников) – в формате третьей отрасли права – гражданского и т. д.[21]

Во-вторых, значительное количество норм антикоррупционного законодательства представлена именно подзаконными нормативно-правовыми актами, а не законами, чем отмечается их меньшая юридическая сила и значимость.

В-третьих, прослеживается противоречие между Конституцией и антикоррупционным законодательством. В частности, Конституция запрещает свидетельствовать человеку против самого себя, а именно на этом построены основы антикоррупционного законодательства, если по отношению к лицам совершаются похожие на коррупцию деяния, на семью госслужащего наложен долг сообщать о своих доходах, хотя они в праве от этого отказаться и т. д.

Статистика*[22]*

Антикоррупционной службой, т.е. Национальным бюро по противодействию коррупции, в 2014 году зарегистрировано коррупционных преступлении: в органах внутренних дел– 177 налоговой службы – 34, таможни – 32, министерства образования-19, здравоохранения – 1.

В 2015 году в органах внутренних дел-196, таможни – 72, налоговой службы – 10, министерства образования зарегистрировано 6, здравоохранения – 5.

В 2016 году в органах внутренних дел – 213, здравоохранения – 12, налоговой службы – 9, таможни – 6, сфере образования зарегистрировано 4.

Количество высокопоставленных должностных лиц, осужденных за получение взятки, злоупотребление полномочиями, отмывание денег, приведено ниже в таблице.

II. В действующем законодательстве Республики Казахстан в целом, как и непосредственно в Законе «О противодействии коррупции», до сих пор не выработан единый стройный подход к определению понятия «коррупционное правонарушение» и его квалифицирующих признаков. Отсутствие единого категориально-понятийного аппарата влечет невозможность установления четких пределов его правового регулирования, в результате чего все усилия по противодействию коррупции в большей степени приобретают «лоскутный», а не системный характер. На законодательном уровне не отражены соотношение и связь данного понятия с понятиями «коррупционное преступление», «коррупционный проступок» и «причины и условия, способствующие совершению коррупционных правонарушений».

	2014				2015				2016			
	зарегистрировано	направлено суд	прекращено по не реабилитирующим основаниям	Вынесено обвинительный приговор суда	зарегистрировано	направлено суд	прекращено по не реабилитирующим основаниям	Вынесено обвинительный приговор суда	зарегистрировано	направлено суд	прекращено по не реабилитирующим основаниям	Вынесено обвинительный приговор суда
Дача взятки	162	143	11	115	232	134	71	81	260	147	31	104
Получение взятки	244	202	1	222	501	366	3	279	657	514	1	391
Злоупотребление полномочиями	284	215	81	243	631	260	98	141	487	248	50	138
Превышение власти или должностных полномочий	22	16	0	32	7	12	0	10	16	8	0	25
Посредничество во взяточничестве	20	10	5	15	59	36	14	25	41	32	9	36
Присвоение или растрата имущества	22	16	0	154	7	12	0	78	16	8	0	81
Коммерческий подкуп	-	-	-	2	7	-	-	1	4	3	-	5
Отмывание денег	96	113	13	11	54	22	-	4	64	56	1	1

Источник: информация Генеральной прокуратуры РК.

Рисунок 7 – Статистика уголовного преследования коррупционных преступлений

	2014	2015	2016
Министры, другие руководители органов исполнительно власти	1	1	0
Заместители министров, заместители других руководителей органов исполнительно власти	-	1	-
Члены парламента	0	0	0
Судьи	4	1	0
Прокуроры	0	0	1
Акимы	45	33	19

Источник: ответы властей Казахстана на мониторинговый вопросник.

Рисунок 8 – Статистика привлечения к ответственности высокопоставленных должностных лиц в 2014-2016 гг.

Основным и единственным существующим критерием дифференциации коррупционных правонарушений законодатель определяет вид ответственности, установленной за их совершение (ст. 2 Закона), что бесспорно отвечает как канонам и принципам правовой доктрины, так и положениям международных норм. Соответственно, основываясь на видах юридической ответственности, установленных за совершение такого девиантного поступка, как коррупционное деяние, являющегося противоправным, выделяются четыре вида коррупционных правонарушений: административные проступки, преступления, гражданско-правовые деликты и дисциплинарные проступки. «Правонарушение», являясь общим понятием, представляет собой виновное противоправное деяние (действие и (или) бездействие) лица, причиняющее вред личности, обществу и государству, за которое наступает юридическая ответственность. В зависимости от степени общественной опасности и социальной вредности правонарушения делятся на преступления и проступки. Соответственно, с точки зрения соблюдения чистоты юридической терминологии полагаем целесообразным законодателю оперировать либо понятием «коррупционное деяние», либо «коррупционное правонарушение», определяемое как противоправное деяние, обладающее признаками коррупции, за которое нормативным правовым актом установлена гражданско-правовая, дисциплинарная, административная или уголовная ответственность. Тождественная позиция отражена в ст. 8 Модельного закона «Основы законодательства об антикоррупционной

политике», принятого 15 ноября 2003 г. на XXII пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи СНГ.[23]

Предусмотренная законодателем понятийная неопределенность и двусмысленность правовой конструкции не только негативно сказывается на правоприменительной практике, позволяющей формироваться на злоупотреблениях и усмотрении, неправомерных решениях судов и должностных лиц, но и идет вразрез как с принципом согласованности с системой действующего правового регулирования, так и с принципом формальной определенности закона, предполагающим точность и ясность законодательных предписаний, выступающим в качестве необходимой гарантии обеспечения верховенства права. Сложившаяся нормативная неоднозначность подлежит устранению.

Иными словами, понятие «причины и условия, способствующие совершению коррупционных правонарушений», не позволяющее сделать однозначный вывод о своем содержании, должно быть либо исключено из законодательства, либо надлежащим образом раскрыто и пояснено.

Попытки определения перечня коррупционных правонарушений (преступлений) неоднократно предпринимались в международных нормативных актах, что еще раз подтверждает отсутствие единого подхода к уяснению смысла и содержания понятия «коррупция».

Состав коррупционного преступления	Лишение свободы			Средний срок лишения свободы			Ограничение свободы			Штраф			Исправительные работы			Условно		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Присвоение или растрата вверенного чужого имущества	16	14	19	5	6	5	-	6	23	-	2	7	-	-	-	134	54	16
Мошенничество	71	51	63	4	4	3	-	5	13	-	10	12	-	-	-	79	29	6
Легализация денежных средств или иного имущества, приобретенного незаконным путем	-	-	2	-	-	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Злоупотребление должностными полномочиями	49	29	24	5	6	5	36	25	37	51	53	56	-	-	1	65	25	10
Превышение власти или должностных полномочий	23	8	20	6	5	6	-	-	2	-	-	1	-	-	-	9	2	2
Получение взятки	112	71	86	6	6	5	27	3	7	28	194	297 средний размер – 5,8 млн.тенге	-	-	-	50	1	-
Дача взятки	51	17	-	8	4	-	32	7	-	12	47	63 средний размер – 5,4 млн. тенге	-	-	-	17	7	-
Посредничество во взяточничестве	4	5	-	3	2	-	8	1	-	2	17	22 средний размер – 5,4 млн. тенге	-	-	-	1	2	-

Рисунок 9 – Статистика применения санкций за уголовные коррупционные правонарушения[22]

III. Воронцов С.А. отмечает: для того, чтобы правовой механизм противодействия коррупции был в основном сформирован, для того, чтобы он работал продуктивно, необходимо посредством анализа реализованных уголовных дел коррупционной направленности сформулировать *индикаторы коррупционной деятельностии,* ориентируясь на которые государство и граждане смогут развернуть системное противодействие коррупции. В частности, к подобным индикаторам можно отнести следующие действия (бездействие) чиновников:[24]

1. Получение в связи с исполнением должностных обязанностей вознаграждения от физических и юридических лиц (подарки, денежное вознаграждение, ссуды, услуги, оплата развлечений, отдыха, транспортных расходов и иные вознаграждения).
2. Внесение денег на счет взяткополучателя (возможно, открытый взяткодателем).
3. Передача взяткополучателю расчетной (дебетовой) карты на сумму взятки.
4. Вручение взятки под видом гражданско-правовой сделки: дарение, взаймы, купля-продажа ценных вещей за бесценок, неравноценный обмен вещей, прием вкладов под высокие проценты, отпуск товаров по льготным (старым) ценам, иные сделки.
5. Пересылка предмета взятки по почте лично взяткополучателю или его доверенному лицу.

6. Заключение фиктивных трудовых соглашений и выплата взяткополучателю или его родным и знакомым (а также доверенным лицам) вознаграждения за якобы выполненную работу, работу по совместительству и т.д.

7. Незаконная выплата премий.

8. Выплата завышенных гонораров за лекции и консультации.

9. Выполнение для взяткополучателя безвозмездно или за явно низкую цену каких-либо работ хозяйственного назначения (ремонт квартиры, машины, изготовление мебели, пошив одежды и пр.).

10. Оказание материальной помощи.

11. Предоставление санаторных или туристических путевок бесплатно или со значительной скидкой.

12. Погашение несуществующего долга и выплата соответствующих сумм или «прощение» действительного долга.

13. Использование должностным лицом «своих» коммерческих структур - перепоручение им функций, относящихся к его компетенции. В подобных случаях чиновник однозначно дает понять обратившемуся к нему посетителю,что положительное решение вопроса возможно только после аудиторской проверки, консультаций, юридической оценки, проработки документов и тому подобных согласований с конкретной «фирмой». После оплаты «услуг» фирмы заинтересованным лицом чиновник получает причитающееся ему вознаграждение в той или иной форме уже непосредственно от «фирмы».

14. Неполный вывоз взяткодателем оплаченной продукции.

15. Издание книг неоправданно высоким тиражом и выплата неоправданно высокого авторского вознаграждения.

16. Передача взятки под видом выигрыша в карты, бильярд и другие игры, в том числе лотерею, под видом выигранного пари.

17. Угощение должностного лица в ресторане.

18. Организация специальных аукционов для должностных лиц с целью приобретения ими автомашин, антиквариата и других ценностей по минимальным ценам.

19. Оплата обучения детей и родственников должностного лица, содержание в элитных детских учреждениях.

20. Передача акций родственникам или доверенным лицам взяткополучателя.

21. Использование в целях, не связанных с исполнением должностных обязанностей, средств материально-технического и иного обеспечения, другого государственного имущества, а также передача их другим лицам.

22. Разглашение или использование в целях, не связанных со службой, сведений, отнесенных в соответствии с законом к сведениям конфиденциального характера, или служебной информации, ставшей известной в связи с исполнением должностных обязанностей.

IV. Понятие коррупции, отраженное в ст. 1 Закона «О противодействии коррупции», свидетельствуют об ограниченности его применении, что обусловлено следующим.[25]

Для констатации факта коррупции необходимо, чтобы коррупционер «торговал» тем должностным положением, которым он легально обладает. Если он использует должностное положение соседа по кабинету или некого другого сослуживца, опираясь на авторитет занимаемой должности или близкое знакомство, коррупции в его действиях нет. Важно отметить, что при разбирательствах по факту вероятной коррупции всегда необходимо найти акты (нормативные, корпоративные, индивидуальные или иные), устанавливающие:

- круг должностных полномочий лица;

- факт назначения его на должность с указанным выше кругом полномочий, а если исполнял полномочия другого лица, - факт передачи полномочий и легитимность передачи.

В практике деятельности правоохранительных органов установление этих двух обстоятельств нередко вызывает проблемы. Как правило, они порождены серьезным перераспределением полномочий внутри организации. В некоторых случаях передача полномочий, например, от руководителя организации на уровень начальника отдела, не противоречит законодательству, но не находит надлежащего оформления. Так, во

всевозможных внутренних регламентах государственных органов и учреждений часто обнаруживается правило об исполнении заместителем полномочий руководителя органа в его отсутствие. Однако учет убытия и прибытия руководителя не ведется, что объективно препятствует установлению факта, имел ли заместитель право реализовывать полномочия начальника в тот или иной момент времени. Если окажется, что права такого он не имел, нет коррупции*. Более критичны случаи, когда руководитель передает те полномочия, которые он ни при каких условиях не может передать конкретному подчиненному. Например, руководитель передает обычному клерку то или иное право, которым он наделен в соответствии с законом. Здесь уже не важно, был ли оформлен акт передачи полномочий. Действия обоих незаконны, но коррупции в их действиях нет.

V. Агентством по делам государственной службы и противодействию коррупции Республики Казахстан предлагается принятие следующего комплекса законодательных и организационных мер.[2]

Законодательные:

1. Законодательно закрепить персональную дисциплинарную ответственность непосредственных руководителей за совершение подчиненными коррупционных правонарушений, должностных лиц квазигосударственного сектора за оказание неправомерного предпочтения или явного воспрепятствования в реализации прав граждан и предпринимателей.

2. Ввести обязательность исполнения заключений об устранении причин и условий, способствующих совершению коррупции, выявленных в результате анализа коррупционных рисков.

3. Восстановить институт обязательной антикоррупционной экспертизы проектов нормативных правовых актов.

4. Разработать и принять Закон «О закупках», регламентирующий закупки в квазигосударственном секторе.

5. Внести изменения в Закон «О государственных закупках», распространив его нормы на приобретение товаров в рамках гарантированного объема бесплатной медицинской помощи.

6. Законодательно урегулировать институт лоббизма.

7. Распространить определение «государственная услуга» на ряд общественно значимых функций государственных органов (охрана общественного порядка, ремонт дорог, подача электроэнергии, водоснабжение и т.д.).

8. Наделить Агентство полномочиями по формированию государственной политики в сфере оказания государственных услуг.

9. Рассмотреть возможность введения принципа дерегулирования (введение одного нового требования влечет исключение двух действующих).

10. Перевести отдельные составы этических нарушений в разряд проступков, дискредитирующих государственную службу.

11. Рассмотреть возможность введения принципа презумпции вины в случаях обвинения госслужащего за этическое нарушение.

12. Отнести к субъектам коррупционных правонарушений отдельные категории работников квазигосударственного сектора (руководители структурных подразделений, бухгалтера, юристы и иные лица, связанные с закупками, реализацией госпрограмм и материально-финансовыми ресурсами).

13. Перевести отдельные составы уголовных преступлений, предусматривающих причинение ущерба в особо крупном размере, в перечень коррупционных преступлений.

14. Продолжить имплементацию норм Конвенции ООН против коррупции, рассмотрев возможность:

- криминализации обещания и предложения взятки;
- административной ответственности за незаконное обогащение;
- установления уголовной ответственности юридических лиц;
- разработки нормативного правового акта по возвращению и распоряжению активами и имуществом, вывезенных за границу преступным путем.

15. Рассмотреть возможность усовершенствования процедуры снятия иммунитета от уголовного преследования за коррупционные преступления.

Организационные:

1. Улучшить социальное обеспечение государственных служащих (выделение жилья на льготных условиях или обязательной компенсации арендной платы, льготы для госслужащих пенсионного возраста, оздоровительные поощрения, обеспечение малолетних детей госслужащих детскими садами, организация тренингов личного роста).

2. Предусмотреть в составе расходов на содержание государственных органов подпрограмму «Представительские расходы».

3. Внедрить антикоррупционные ограничения во всех государственных органах и субъектах квазигосударственного сектора.

4. Установить обязательность регулярной ротации специалистов, занятых в сфере закупок и контрольно-надзорных органов, предусмотрев заключение с ними специальных договоров о неподкупности.

5. Ввести в государственные общеобязательные стандарты образования для вузов обязательную дисциплину «Основы антикоррупционной культуры».

6. Рассмотреть возможность создания единого портала для обращений по всем видам правонарушений без идентификации заявителя, определив его администратором неправительственную организацию.

Таким образом, можно заключить, по сути Закон, не создает жизнеспособного инструментария противодействия коррупции. Этому свидетельствует характер замечаний к Закону, что указывает на необходимость его существенной переработки. Стоит отметить, что указанных недостатков можно было бы избежать, если бы Закон на стадии его разработки и принятия широко и критически обсуждался среди специалистов и в научных кругах. Искренне удивление вызывает тот факт, что отмеченные недостатки, будучи очевидными, крайне редко анализируются практиками и учеными, слабость Закона предпочитают не замечать.

Хотя научное сопровождение законопроектных работ в праве приобрело образ недостижимого идеала, тем не менее, следуя принципу «юридическая наука начинается там, где говорит законодателю «нет» (М.Д. Шаргородский), полагаем, надо сказать «нет» действующей редакции Закона и призвать ответственных лиц к скорейшему устранению недостатков, допущенных при разработке нормативных основ противодействия коррупции.

Литература

1 https://ria.ru/economy/20160511/1431548242.html

2 Национальный доклад о противодействии коррупции. 2017 г. http://www.kyzmet.gov.kz/ru/pages/nacionalnyy-doklad-o-protivodeystvii-korrupcii

3 Анализ результатов опросов по итогам профилактических антикоррупционных мероприятий, проведенных территориальными департаментами Агентства Республики Казахстан по делам государственной службы и противодействия коррупции в 2016 году http://www.pa-academy.kz

4 Устинков А.В., Козилов Е.Н.Проблемы правового противодействия коррупции в России Журнал "Право и безопасность" Номер - 4 (33), 2009http://dpr.ru/pravo/pravo_29_19.htm

5 А. Тарасова Коллизии законодательства по борьбе с коррупцией: гражданско-правовой аспект. 06.05.2012https://zakon.ru/discussion/2012/5/6/

6 Анализ результатов опросов по итогам профилактических антикоррупционных мероприятий, проведенных территориальными департаментами Агентства Республики Казахстан по делам государственной службы и противодействия коррупции в 2016 году http://www.pa-academy.kz

7 А. Канатов, Е. Ахметов Справка по результатам мониторинга Закона Республики Казахстан от 18 ноября 2015 года № 410-V «О противодействии коррупции» Институт законодательства Республики Казахстан http://www.iz.adilet.gov.kz/ru

8 Мауленов Г.С. Коррупция как социальное явление и меры ее предупреждения: Учебное пособие / Под общ. ред. д-ра экон. наук А.С. Серикбаева. – Астана: Академия госслужбы при Президенте РК, 2005. – 96 с, с. 24

9 Нукенов М.О. Особенности характеристики коррупционной преступности в органах государственной власти // Научные труды Академии финансовой полиции. Выпуск 3. – Астана: Фолиант, 2002. – С. 266-268, с. 267

10 Айсин С. Юридическое лицо как субъект преступления: введение в теорию Международный Издательский Дом, LAP Lambert Academic Publishing – Германия, 2013 г., с. 293

11 Материалы международного семинара «Коррупция как один из признаков постоталитарных государств». Республика Казахстан. с. Окжетпес. 17-18 сентября 1998.
12 Коррупционный скандал // Свобода слова. 2006. 4 мая, с. 7
13 Нурпеисов Д.К. Международный имидж Казахстана и уровень коррупции // Вестник КазНУ. – 2002. – № 3 – С. 25-28, с. 25
14 Мауленов Г.С. Коррупция как социальное явление и меры ее предупреждения: Учебное пособие / Под общ. ред. д-ра экон. наук А.С. Серикбаева. – Астана: Академия госслужбы при Президенте РК, 2005. – 96 с, с. 14
15 Абаев М. Проблемные моменты в определении понятия «коррупция» и доказывании отдельных видов коррупционных преступлений // Мир закона. – 2004. – № 1. – С. 15-19.
16 Кузнецова Н.Ф. Коррупция в системе уголовных преступлений // Вестник МГУ, Серия «Право». – 1996. – № 1. – С. 21-27, с. 21
17 Лунеев В.В. Коррупция учетная и фактическая // Государство и право. – 1996. – № 8. – С. 79-81, с. 80
18 С. БУРКИТБАЕВ Коррупция - это предмет болтовни за бешбармаком, всеобщая мечта или национальная идея? Жемкорлык и агайыншылык https://www.zakon.kz/75021-korrupcija-jeto-predmet-boltovni-za.html
19 Землин А.И. Актуальные правовые аспекты противодействия коррупции при осуществлении закупок для государственных нужд // Актуальные проблемы экономики и права 2015. № 1. с.241
20 Борьба с коррупцией - главная стратегия страны13 мая 2014 https://www.zakon.kz/4623397-borba-s-korrupciejj-glavnaja-strategija.html
21 Коновалов В.А. О НЕКОТОРЫХ ПРОБЕЛАХ ПРАВОВОГО ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ В РОССИИ ВЕСТНИК ОГУ №11 (172)/ноябрь‘2014 с. 253
22 Отчет четвертого раунда мониторинга Стамбульского плана действий по борьбе с коррупцией, утвержденный на заседании Сети ОЭСР 13 сентября 2017 года в Париже.
23 Е. Ильинична Коррупционные правонарушения: проблемные вопросы юридической квалификации // Спектор, Уголовное Право И Криминология
24 Воронцов С.А. О совершенствовании мер по противодействию коррупции и антикоррупционному воспитанию государственных и муниципальных служащих // Правовые средства противодействию коррупции. Сборник материалов межрегиональной научно-практической конференции. М.:ООО «Перо», 2012
25 Устинков А.В., Козилов Е.Н.Проблемы правового противодействия коррупции в России Журнал "Право и безопасность" Номер - 4 (33), 2009http://dpr.ru/pravo/pravo_29_19.htm

References

1 https://ria.ru/economy/20160511/1431548242.html
2 Nacionalnii doklad o protivodeistvii korrypcii. 2017 g. http://www.kyzmet.gov.kz/ru/pages/nacionalnyy-doklad-o-protivodeystvii-korrupcii
3 Analiz rezyltatov oprosov po itogam profilakticheskih antikorrypcionnih meropriyatii, provedennih territorialnimi departamentami Agentstva Respybliki Kazahstan po delam gosydarstvennoi slyjbi i protivodeistviya korrypcii v 2016 gody http://www.pa-academy.kz
4 Ystinkov A.V., Kozilov E.N.Problemi pravovogo protivodeistviya korrypcii v Rossii Jyrnal "Pravo i bezopasnost" Nomer - 4 (33), 2009http://dpr.ru/pravo/pravo_29_19.htm
5 A. Tarasova Kollizii zakonodatelstva po borbe s korrypciei: grajdansko-pravovoi aspekt. 06.05.2012https://zakon.ru/discussion/2012/5/6/
6 Analiz rezyltatov oprosov po itogam profilakticheskih antikorrypcionnih meropriyatii, provedennih territorialnimi departamentami Agentstva Respybliki Kazahstan po delam gosydarstvennoi slyjbi i protivodeistviya korrypcii v 2016 gody http://www.pa-academy.kz
7 A. Kanatov, E. Ahmetov Cpravka po rezyltatam monitoringa Zakona Respybliki Kazahstan ot 18 noyabrya 2015 goda № 410-V «O protivodeistvii korrypcii» Instityt zakonodatelstva Respybliki Kazahstan http://www.iz.adilet.gov.kz/ru
8 Maylenov G.S. Korrypciya kak socialnoe yavlenie i meri ee predyprejdeniya: Ychebnoe posobie / Pod obsh. red. d-ra ekon. nayk A.S. Serikbaeva. – Astana: Akademiya gosslyjbi pri Prezidente RK, 2005. – 96 s, s. 24
9 Nykenov M.O. Osobennosti harakteristiki korrypcionnoi prestypnosti v organah gosydarstvennoi vlasti // Naychnie trydi Akademii finansovoi policii. Vipysk 3. – Astana: Foliant, 2002. – S. 266-268, s. 267
10 Aisin S. Uridicheskoe lico kak sybekt prestypleniya: vvedenie v teoriu Mejdynarodnii Izdatelskii Dom, LAP Lambert Academic Publishing – Germaniya, 2013 g., s. 293
11 Materiali mejdynarodnogo seminara «Korrypciya kak odin iz priznakov postotalitarnih gosydarstv». Respyblika Kazahstan. s. Okjetpes. 17-18 sentyabrya 1998.
12 Korrypcionnii skandal // Svoboda slova. 2006. 4 maya, s. 7
13 Nyrpeisov D.K. Mejdynarodnii imidj Kazahstana i yroven korrypcii // Vestnik KazNY. – 2002. – № 3 – S. 25-28, s. 25
14 Maylenov G.S. Korrypciya kak socialnoe yavlenie i meri ee predyprejdeniya: Ychebnoe posobie / Pod obsh. red. d-ra ekon. nayk A.S. Serikbaeva. – Astana: Akademiya gosslyjbi pri Prezidente RK, 2005. – 96 s, s. 14

15 Abaev M. Problemnie momenti v opredelenii ponyatiya «korrypciya» i dokazivanii otdelnih vidov korrypcionnih prestyplenii // Mir zakona. – 2004. – № 1. – S. 15-19.
16 Kyznecova N.F. Korrypciya v sisteme ygolovnih prestyplenii // Vestnik MGY, Seriya «Pravo». – 1996. – № 1. – S. 21-27, s. 21
17 Lyneev V.V. Korrypciya ychetnaya i fakticheskaya // Gosydarstvo i pravo. – 1996. – № 8. – S. 79-81, s. 80
18 S. BYRKITBAEV Korrypciya - eto predmet boltovni za beshbarmakom, vseobshaya mechta ili nacionalnaya ideya? Jemkorlik i agaiinshilik https://www.zakon.kz/75021-korrupcija-jeto-predmet-boltovni-za.html
19 Zemlin A.I. Aktyalnie pravovie aspekti protivodeistviya korrypcii pri osyshestvlenii zakypok dlya gosydarstvennih nyjd // Aktyalnie problemi ekonomiki i prava 2015. № 1. s.241
20 Borba s korrypciei - glavnaya strategiya strani13 maya 2014 https://www.zakon.kz/4623397-borba-s-korrupciejj-glavnaja-strategija.html
21 Konovalov V.A. O NEKOTORIH PROBELAH PRAVOVOGO PROTIVODEISTVIYa KORRYPCII V ROSSII VESTNIK OGY №11 (172)/noyabr‘2014 s. 253
22 Otchet chetvertogo raynda monitoringa Stambylskogo plana deistvii po borbe s korrypciei, ytverjdennii na zasedanii Seti OESR 13 sentyabrya 2017 goda v Parije.
23 E. Ilinichna Korrypcionnie pravonarysheniya: problemnie voprosi uridicheskoi kvalifikacii // Spektor, Ygolovnoe Pravo I Kriminologiya
24 Voroncov S.A. O sovershenstvovanii mer po protivodeistviu korrypcii i antikorrypcionnomy vospitaniu gosydarstvennih i mynicipalnih slyjashih // Pravovie sredstva protivodeistviu korrypcii. Sbornik materialov mejregionalnoi naychno-prakticheskoi konferencii. M.:OOO «Pero», 2012
25 Ystinkov A.V., Kozilov E.N.Problemi pravovogo protivodeistviya korrypcii v Rossii Jyrnal "Pravo i bezopasnost" Nomer - 4 (33), 2009http://dpr.ru/pravo/pravo_29_19.htm

Айсин С.

«Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасының Заңын талдамалық шолу

Осы мақаланың авторы «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы» Қазақстан Республикасының Заңының проблемалық мәселелерін ашып, сыбайлас жемқорлық қылмыстары туралы баяндайды. Автор сонымен бірге сыбайлас жемқорлықтың алдын алу шараларын мерзімінен бұрын орындау қажеттілігін және қажетті шаралардың қысқаша тізімін тізімдейді.

Түйін сөздер: сыбайлас жемқорлық, сыбайлас жемқорлық қылмыстары, қарсы іс-қимыл, алдын алу шаралары.

Aisin S.

Analytical review of the law of Republic of Kazakhstan "About combating corruption"

The author of present article reveals the mean problems in Law Republic of Kazakhstan «Corruption Couteraction», also gives characteristics of corruption crimes. The author also indicates the need for an early measures of preventive nature to fight corruption and lists a brief list of necessary actions.

Keywords: corruption, corruption crimes, couteraction, prevention measures.

Поступила в редакцию 17.10.2017

ӘОЖ: **349.6**

Жусипова Б.А., Акментаев А.Т.

Қазақстан Республикасында экологиялық зиянды өтеудің құқықтық негіздері

(Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлтық университеті, Астана, Қазақстан)

Мақалада қоршаған ортаға зиян келтіретін зиянды өтеудің проблемалық аспектілері және қоршаған ортаға келтірілген зиянды тұжырымдамасы талданады. Әдістерді пайдалану ақталған жоқ, себебі олар қазіргі экономикалық жағдайға сәйкес келмейді және қоршаған ортаға келтірілген залалды толығымен бағалауға мүмкіндік бермейді. Қорытындылар мен аталған нормативтік құқықтық актілерді ескере отырып, құқықтық реттеудегі ұсынымдар Қазақстан Республикасының заңнамасын жетілдіруді көздейді.

Түйін сөздер: экология, зиян, қоршаған орта.

Қазіргі жаһанданудың заманауи шарттарында экологиялық қауіпті технологиялық процестер мен қоршаған ортаға айтарлықтай зиянды қалдықтардың лақтырылуымен қатар жүретін өндірістің белсенді темпімен байланысты әлемдік қоғам үшін адам денсаулығы мен қоршаған ортаға қауіпсіз қоршаған ортаның қолайлы жағдайын қамтамасыз ету мәселесі өзекті болуда.

Қазақстан Республикасы Адам өміріне қолайлы табиғи ортаны қалыптастырды және оны қорғауды міндеттеді. Қазақстан Республикасы Конституциясының 31-бабымен қоршаған ортаға зиян және адамның өміріне қандайда денсаулығына қауіп төнген жағдайларда лауазымды адамдардың деректерді жасырған жағдайда жауапкершілік туындайтындығы айқындалған[1]. Керісінше еліміздің табиғи байлықтарын орнықты экономикалық өсуге барынша тиімді тәсілдерді пайдалана отырып, табиғатты қорғау және ұтымды пайдалануда табиғи ресурстарды басқару механизмінің жаңа жүйесін енгізуді қажет етеді.

«Қазақстан Республикасы Президентінің«Қазақстан-2050» стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты халқына жолдауында XX1 ғасырдың он жаһандық сын-қатерінің бірі ретінде табиғи ресурстардың сарқылуы, жаһандық энергетикалық қауіпсіздік, судың тапшылығы мәселелерін көтеріп, табиғи ресурстарды басқарудың түбегейлі жаңа жүйесін енгізу қажет екендігіне ерекше назар аударды». [2].

Оның айғағы ретінде «Қ Р Президентінің 2013 жылғы 30 мамырдағы № 577 Жарлығымен ҚР-ның «жасыл экономикаға» көшуі жөніндегі тұжырымдамасы нақтыланған, «Қазақстан халқының жағдайы, өмір сүру сапасын арттыру және елдің әлемнің неғұрлым дамыған 30 елінің қатарына кіруі арқылы қоршаған ортаға түсетін жүктеме мен табиғи ресурстардың тозуын барынша азайта отырып, жаңа тұрпаттағы экономикаға көшу мақсатында терең жүйелі жаңартулар үшін негіз қалайды»[3].

«Қазақстанның әлемнің ең дамыған 30 мемлекетінің қатарына кіруі жөніндегі тұжырымдама жөніндегі» Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 17 қаңтардағы № 732 Жарлығына сәйкес, Халықтың денсаулығын жақсартуға байланысты үш басты міндеттер қойылды: 1) қолайлы қоршаған ортаны сақтау; 2) саламатты өмір салтын ынталандыру; 3) денсаулық сақтау жүйесін жетілдіру арқылы шешілетін болатындығын атап өтті.

Сондай ақ, қолайлы қоршаған ортаны сақтау мәселелесіне аса назар аударылып, «Елдің әрбір тұрғынына таза суға, ауаға және толымды биоресурстарға қолжетімділік қамтамасыз етілетін болады. Қоршаған ортаны қолайлы күйде ұстау және экологияға зиянды әсер етуді барынша азайту жөніндегі шаралар енгізіледі» делінген.Сонымен қатар «Басқару жүйесін және сот-құқық қорғау жүйесін жаңғырту мәселесіне құқықтық негізді жетілдіру және құқық қорғау органдарының қызметін оңтайландыру бойынша құқықтық тетіктерді енгізу және заңдылық пен құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету мәселелерінде төмен тұрған құрылымдардың рөлін күшейту бойынша шаралар қабылданады»делінген[4]

Елбасымыздың әр бір сөзінде, табиғи ресурстарымызды көзіміздің қарашығындай сақтауды, оның ел үшін, халықтың денсаулығы үшін маңыздылығының жоғары екендігін нақтылып нүктесін қойып берді «Халқымыз ғасырлар бойы туған жердің табиғатын көздің қарашығындай сақтап, оның байлығын үнемді, әрі орынды жұмсайтын теңдесі жоқ экологиялық өмір салтын ұстанып келді.[5]

Қоршаған ортаны қорғау мәселелерін қатысты оның ішінде қоршаған ортаға кері әсерін тигізіп, залал кетірген азаматтарға зиянның орнын толтыру тәсілдері жөнідегі және

экологиялық зиян ұғымының «салдар», «залал»- деген ұғымдардың ара- жігін ажыратып алу үшін біз эколог-заңгерлердің ғылыми зерттеулері мен берген тұжылымдарын зерттеу объектісі ретінде қолданып, олардың пікірлеріне ой салдық.

Профессор А.Е.Ереновтың пікірінше, қоршаған ортанны қорғаудық экономикалық механизміннің бірнеше құрамдас бөліктері бар екенің ашып көрсетті, табиғи ресурстарды пайдалану ақылы негізде, заң шығарушы орган жер қойнауы учаскелерін орман қорын және басқада табиғи ресурстарды түріндегі салықты жалдауды ақысын пайдаланғаны үшін және өзге де нысандары көзделген заңына байланысты табиғи ресурстарды пайдалануқұқығындағы төлем тәртібін реттейді[6,117б].

Академик Б.Ж. Әбдірайымның пікірінше, «қазіргі нарықтық экономикалық жағдайда қоршаған ортаны және табиғи ресурстарға жекелеген зиянды өтеу тәртібі мүліктік жауаптылық түрінде заңда көзделінген, табиғи ортаға теріс әсері үшін төлемақы, сондай ақ қоршаған ортаны қорғау және табиғатты пайдаланудағы құқықбұзушылық үшін жауапкершілік заңда көзделінген[7,58б].

Т. И Лысенконның ойынша, экологиялық құқық бұзушылық обектілері олар, ауа-райы мен табиғи экологиялық жүйелері де болуы мүмкін, табиғат пайдалану саласындағы басқарушылық қатынастар, меншік құқығы қатынастары мен басқа да табиғат ресурстарына құқықтары да табылуы мүмкін[8,224б].

Қазақстандық құқықтық ғылымында қоршаған ортаға келтірілген құқық бұзушылық үшін жауапкершіліктердің құқықтық реттелуі көптеген ғалымдардың еңбектерінде орын алып шешімдерін тапқан, дегенмен қазіргі кейбір заңнамалық актілерде мемлекеттік құқықтық тұжырымдамаларды іске асыру барысында қолданыстағы нормаларға өзгертулер енгізу қалыптасып отырғандықтан әлі де болса зерттеулерді талап етеді.

Е.А.Дюсеновтің пікірінше «құқықтық тұрғыда экологиялық зиян өлшем көрсеткіші тек қана қоршаған ортаға әсер етеді. Ал, Мемлекет аталған жағдайда рұқсат беру және бақылау функцияларын жүзеге асырады. Сондықтан арнайы табиғатты пайдаланушы және жалпы субъектілердің дәрежесі міндеттері мен құқықтары бірдей емес, осыған байланысты табиғаты пайдаланушы арнайы субъектілерге жіктелген жауапкершілік қарастырылған»[9]

Қоршаған ортаның жай күйінің сапасын сақтауға байланысты қоғамдық қатынастарды реттеу оның ішінде қоршаған ортаға келтірілен зиянның мөлшерін анықтау үшін аранайы заң нормаларында бекітілген әдістемелер арқылы анықтай отырып, келтірілген зиянның қоршаған ортаға тигізген жағымсыз әсерін қарастырады. Ол үшін экологиялық құқық бұзушылық объектісін анықтап алу қажет.

Профессор М.М.Бринчуктің ойынша, «құқық нормаларымен қорғалатын және реттелінетін оның қоршаған ортаға қатысты қоғамдық қатынастарды экологиялық құқықбұзушылықтың объектісі ретінде таниды».[10,69б].

Қазіргі халықаралық құқықта «harm», « damage», «pollution» ұғымдары біруақытта қолданылған.

Профессор A.Bayle «трансшекаралық зиянның пайда болуын сақтап қалуды міндеттейді, адамдарға мүліктерге сөзсіз зиян келтіретіндігін «Адам құқықтары» жөніндегі нормаларда қарастырған. Қандай мөлшерде қоршаған ортаға келтіріген зиянды сақтап қалу және табиғи ортаны өте қиын сұрақ нақтыланған»[11].

Мұнаймен ластанудан келтірген зияны үшін азаматтық жауапкершілік жөніндегі 1969 жыл Халықаралық Конвенцияда «азаматтық құқықтық жауапкершілік экологиялық залал белгіленген қызығушылық ретінде қарастырылады, халықаралық міндеттемелік құқық та көзделінген». Халықаралық Конвенциялардан мынандай қорытынды шығаруға болады «harm»зиян, « damage» залал және «pollution ластау ұғымы азаматтық құқықтық жауапкершілік режимді қолдануда пайдаланады. Залалдың салдарын материалдық шығын түрінде дәлелдеу қажеттілігі туындағанда қолданылады. Мемлекеттердің халықаралық құқықтық жауапкершілікті қарастырғанда БҰҰ-ның халықаралық құқық комиссиясы азаматтық құқықтық ережелерінде «harm», зиян ұғымын кеңінен қолданды[12].

Осы тұрғыда Г.А.Мисник«азаматтық жауапкершіліктің қағидаларын үшке бөліп қарастырады: кінә негізінде ,тәуекел негізінде, мақсатқа сәйкес негізінде. Бұл жерден

мақсатқа жету принципін негізге ала отырып, этикалық моралдық көзқарас қалыптасады, кінәлі субъекті құқық бұзушылық орын алғанда жауапкершілікке жауап беретінін көрсетеді, яғни зиянды өтеуге міндетті азаматтық жауапкершілік туындайды»[13].

Құқық бұзушыны жауапкершілікке тарту үшін заңға қарсы әрекет пен зиянның арасындағы себептік байланысты анықтап алу қажет.

Соттар экологиялық сот ісін қарағанда себептік байланысты белгілеудің ерекшелігіне назар аударады, олар жасалған әрекетпен басталған зиянды зардаптардың арасында себептік байланыстарды анықтау кезінде мұндай зардаптар өзге факторлардан (жаратылыс-табиғат) туындауы ма, құқық бұзушылыққа қатыссыз басталғанба, сондай-ақ табиғат факторлар басталған зиянды салдардың сипаты мен көлеміне қандай дәрежеде әсер еткенің анықтайды. Мұндай жағдайларда экологиялық сараптама тағайындалады.

Экологиялық заңдарды бұзғаны салдан пайда болған зиянныңанықтамасын дұрыс немесе дұрыс еместігін анықтау үшін «экологиялық зиян» және « экологиялық зиянды өтеу» жөнінде ғалымдар арасында әртүрлі пікірлер бар екенің де айта кеткен жөн. Ол бұзушылық салдарынан келтірілген зиян» және «экологиялық зиян» ұғымдарының арақатынасын ашып көрсетті,құқықтық нормаларымен бекітілген және реттелген ұйымдастыру қызметі деген тұжырым берді»[14,15б].

Құқықтық теорияда нақты және әлеуметтік зиян деп ажыратылады, зиянның әлеуметтік түрін (табиғат, қоршаған орта объектісі), қоршаған ортаны қорғау саласындағы құқықтық нормаларымен реттелінетін және қорғалатын қоғамдық қатынастар деп аталады, зиян нақты түрі (адам) оның яғни, зиян келтіруі. Жекелеген жағдайларда құқықтық нормаларымен бірге құқықтардың субъективтік жағы бұзылады, құқық бұзушылық түрі заттар және мүліктік емес игіліктері төмендетіледі.

Беларусь ғалымы Т. П. Водопьянованың ойынша, «Кез келген ластануы табиғи ортаға туындайды (атмосфералық ауаға ластаушы заттар рұқсат етілген немесе уақытша шығарындыларының нормативіненасқан), осылайша, «зиян», неғұрлым жалпы және әмбебап және мазмұнды, сондай-ақ моральдық зиянды аппараты ұғым залал ретінде қамтуы мүмкін» [15,59б].

А.С Стамқұловтың пікірінше, «Экологиялық зиянның заңдық анықтамасына салдардың қалай қорғалатын игіліктер мен құқықтары субъектілері мен объектілеріне келетінін ашып көрсетті. Осы талап арқылы материалдық және басқада заңдық жауапкершіліктер анықталады» [16,370б].

Ж.А Битабарованың ойынша, «экологиялық зиянды өтеудің ұғымына синоним ретінде табиғи ортаға қоршаған ортаны ластау және табиғи ресурстарды белгіленген нормативтерден артық алу, қоршаған ортаға жағымсыз ықпалын тигізетін, табиғи ресурстардың сарқылуын немесе тірі организмдердің қырылуы деп қарастырады» [17,194б].

«Қоршаған ортаға келтірілген зиянды экономикалық бағалауды табиғи ортаны саласындағы лауазымды тұлғалар мемлекеттік экологиялық бақылауды жүзеге асыру барысында экологиялық заңнаманы бұзушылықтарды анықтаған кезде бір ай мерзімді белгілейді, ластаудан келтірілген залалды экономикалық бағалау тікелей және жанама әдіспен жүзеге асырады»[18].

Демек аталған мсанын есептеуң бекітілген аранайы мемлекеттік өкілетті органдардың кесімді бағасымен жүргізіледі. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 22 сәуірдегі № 252, "Табиғи ортаға келтірілен залалды қаржылық бағалау ережесін бекіту жөніндегі қаулысында белгіленген"[19].

«ҚРЭК 109- бабына сәйкес, «Залалды экономикалық бағалаудың тура әдісі неғұрлым тиімді инженерлік, ұйымдық-техникалық және технологиялық іс-шаралар арқылы қоршаған ортаны қалпына келтіруге, жұтаңдаған табиғи ресурстардың орнын толтыруға, тірі организмдерді сауықтыруға қажетті нақты шығындарды анықтауда тәуелсіз сарапшыларды (экологиялық аудиторлар, жобалау, инженерлік және ғылыми ұйымдардың мамандары) қатыса алады.» [20].

Жанама әдіс бұл, айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде белгіленеді, экологиялық қауіптілік пен экологиялық тәуекел деңгейлеріне негізделеді.

«Залалды экономикалық бағалаудың тура әдісін қолдану мүмкін болмайтын жағдайларда атмосфералық ауаны стационарлық көздерден және газды алау етіп жаққаннан болған шығарындылармен і-лік ингредиент бойынша белгіленген нормативтерден тыс ластаудан келтірілген залалды экономикалық бағалау жанама әдіспен мынадай формула бойынша айқындалады»[21].

Сонымен біз экологиялық зиянды өтеудің құқықтық мәселелерін зерттеу барысында экологиялық заңнамаларында орын алған кемшіліктерді сипаттай отырып, мынандай қортындыға келдік:

ҚР Экологиялық Кодексінде «Қоршаған ортаға нұсқан» түсінігін келесі себептерге байланысты «қоршаған ортаға залал» түсінігімен ауыстыру керек: біріншіден, заң шығарушы «нұсқан» түсінігін тар азаматтық –құқықтық контекстте пайдаланады (ҚР ЭК 322 бабы). Әдетте, нұсқан дегеніміз экономикалық категория және көп жағдайда залалдың ақшалай құнын білдіреді, алайда экологиялық залал барлық жағдайда ақшалай эквивалентте бағалана алмайды;

екіншіден, залал кең ұғымын пайдалану келтірілген залал (зиян) және алды-алынған, яғни потенциалды экологиялық залалды қамтуға мүмкіндік береді. Экологиялық залалдың спецификасына байланысты біз бірден салдарын көре алмаймыз, сол себепте экологиялық құқықта «потенциалды экологиялық залал» түсінігін пайдаланамыз. Осыдан басқа, азаматтық заңнаманың өзінде залал келтіргені үшін міндеттеме кең түсінігі қолданылады (ҚР АК 17-тарауы).

үшіншіден, экологиялық құқық теориясында және доктринасында «қоршаған ортаға келтірілген зиян» кең түсінігі қолданылады, ол, әдетте, заңды және экономикалық санаттарды пайдалануға мүмкіндік ететін құқықтық және экономикалық мазмұнға ие.

төртіншіден, бізбен жүргізілген сараптама бойынша тәжірибеде түрлі мағынада талқыланатын заңшығарушының қолданыстағы анықтамасының аяқталмағандығын дәлелдейді.

Демек, Қоршаған ортаға келтірілген зиян дегеніміз – қоршаған ортаның негативті өзгерісіне, табиғи рестурстардың деградациясы мен таусылуына, экологиялық жүйенің бұзылуына, тірі организмдердің өлуіне, және де қоршаған орта сапасына өзге кері әсерлерге алып келген немесе келешекте алып келетін қоршаған ортаны ластау немесе табиғи ресурстарды бекітілген нормадан тыс пайдалану болып табылады.

Әдебиетер

1 ҚР-ның Конституциясы. (10.03.2017 өзгертулер мен толықтырулар енгізілген)// http://adilet.zan.kz

2 ҚР-ның Президентінің«Қазақстан-2050» стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына жолдауы.// http://adilet.zan.kz

3 Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 30 мамырдағы № 577 Жарлығына сәйкес ҚР-ның «жасыл экономикаға» көшуі жөніндегі тұжырымдамасы.//http://adilet.zan.kz

4 Қазақстанның әлемнің ең дамыған 30 мемлекетінің қатарына кіруі жөніндегі тұжырымдама жөніндегі Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 17 қаңтардағы № 732 Жарлығы.//http://adilet.zan.kz

5 ҚР Тұңғыш Президенті - Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты // http://www.inform.kz/kz/elbasy-makalasy-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru_a3016293

6 Еренов А.Е., Мухитдинов Н.Б., Ильяшенко Л.В. Правовое обеспечение рационального природопользования. – Алма-ата, 1985. – С. 117.

7 Абдраимов Б.Ж., Жарылкасын Е. Возмещение экологического вреда по законодательству Республики Казахстан. – Алматы: ЮРИСТ, 2001. – С. 58.

8 Лысенко Т. И. Экологический вред:проблемы трактовки, оценки и возмещения по российскому законодательству// Марийский юридический вестник.- 2013-224с

9 Дюсенов Е.А.Юридическая ответственность за экологические правонарушения: автореферат дис...канд. юрид. наук: 12.00.06 /- Астана, 2010.- 20 с.

10 Бринчук М.М. Экологическое право: Учебник.- Эксмо; Москва; 2010-108с

11 A.Boyle «Liability for Injurious Consequences of Acts Not Prohibited by International Law» J.Crawford, A.Pellet & Others (eds) “ The Law of International Responsibility”, Cambridge,2009

12 Мұнаймен ластанудан келтірген зияны үшін азаматтық жауапкершілік жөніндегі 1969 жыл Халықаралық Конвенция, Венская Конвенция о гражданской ответсвенности за ядерный ущерб (Вена,21 мая 1963г.//http://adilet.zan.kz

13 Мисник Г.А. Возмещение экологического вреда в российском праве.-Автореф.дис.к.ю.н. – М., 2008.

14 Әбдірайымов. Б.Ж. Экологиялық зиян:сипаттамасы, денсаулыққа әсері, сот арқылы өтелуі.Алматы.-Алматы: ЮРИСТ,2001.-15б.
15 Водопьянова Т.П. О возмещении вреда, причиненного окружающей среде №7. Экономика и управление,2012-
16 Стамқұлов Ә.С.ҚР-ның экологиялық құқығы; Оқу құралы. 1бөлім.Тараз.:Тараз университеті,.2003.-400б.
17 Битабарова Ж.А. Проблемы совершенствования законодательства о возмещении экологического вреда в Казахстане.// Проблемы правового обеспечения экологической безопасности в Республике Казахстане:Мат. межд.науч.практ.конф.,посвящ.50лет.д.ю.н.проф.Д.Л.Байдильдинова,16 апреля 2010.-456с.-194с
18 ҚР-ның азаматтық кодексі (ерекше бөлім) ҚР-ның 1999 жылғы 1 шілдедегі N 409 Кодексі.
19 Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 22 сәуірдегі № 252, "Табиғи ортаға келтірілен залалды қаржылық бағалау ережесін бекіту жөніндегі" Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 27 маусымдағы № 535 қаулысына өзгерістер мен толықтыру енгізу жөніндегі»қаулысы
20 ҚР-ның Экологиялық кодексі.(05.04.2017)//http://adilet.zan.kz
21 «Қоршаған ортаны ластаудан келтірілген залалды экономикалық бағалау ережесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 27 маусымдағы қаулысы.// http://adilet.zan.kz

References

1 KR-nin Konstityciyasi. (10.03.2017 ozgertyler men toliktirylar engizilgen)// http://adilet.zan.kz
2 KR-nin Prezidentinin«Kazakstan-2050» strategiyasi – kaliptaskan memlekettin jana sayasi bagiti» atti Kazakstan halkina joldayi.// http://adilet.zan.kz
3 Kazakstan Respyblikasi Prezidentinin 2013 jilgi 30 mamirdagi № 577 Jarligina saikes KR-nin «jasil ekonomikaga» koshyi jonindegi tujirimdamasi.//http://adilet.zan.kz
4 Kazakstannin alemnin en damigan 30 memleketinin katarina kiryi jonindegi tujirimdama jonindegi Kazakstan Respyblikasi Prezidentinin 2014 jilgi 17 kantardagi № 732 Jarligi.//http://adilet.zan.kz
5 KR Tungish Prezidenti - Elbasi Nursultan Nazarbaevtin «Bolashakka bagdar: ryhani jangiry» atti // http://www.inform.kz/kz/elbasy-makalasy-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru_a3016293
6 Erenov A.E., Myhitdinov N.B., Ilyashenko L.V. Pravovoe obespechenie racionalnogo prirodopolzovaniya. – Alma-ata, 1985. – S. 117.
7 Abdraimov B.J., Jarilkasin E. Vozmeshenie ekologicheskogo vreda po zakonodatelstvy Respybliki Kazahstan. – Almati: URIST, 2001. – C. 58.
8 Lisenko T. I. Ekologicheskii vred:problemi traktovki, ocenki i vozmesheniya po rossiiskomy zakonodatelstvy// Mariiskii uridicheskii vestnik.- 2013-224s
9 Dusenov E.A.Uridicheskaya otvetstvennost za ekologicheskie pravonarysheniya: avtoreferat dis...kand. urid. nayk: 12.00.06 /- Astana, 2010.- 20 s.
10 Brinchyk M.M. Ekologicheskoe pravo: Ychebnik.- Eksmo; Moskva; 2010-108c
11 A.Boyle «Liability for Injurious Consequences of Acts Not Prohibited by International Law» J.Crawford, A.Pellet & Others (eds) “ The Law of International Responsibility”, Cambridge,2009
12 Munaimen lastanydan keltirgen ziyani ushin azamattik jayapkershilik jonindegi 1969 jil Halikaralik Konvenciya, Venskaya Konvenciya o grajdanskoi otvetsvennosti za yadernii ysherb (Vena,21 maya 1963g.//http://adilet.zan.kz
13 Misnik G.A. Vozmeshenie ekologicheskogo vreda v rossiiskom prave.-Avtoref.dis.k.u.n. – M., 2008.
14 Abdiraiimov. B.J. Ekologiyalik ziyan:sipattamasi, densaylikka aseri, sot arkili otelyi.Almati.-Almati: URIST,2001.-15b.
15 Vodopyanova T.P. O vozmeshenii vreda, prichinennogo okryjaushei srede №7. Ekonomika i ypravlenie,2012-
16 Stamkulov A.S.KR-nin ekologiyalik kukigi; Oky kurali. 1bolim.Taraz.:Taraz yniversiteti,.2003.-400b.
17 Bitabarova J.A. Problemi sovershenstvovaniya zakonodatelstva o vozmeshenii ekologicheskogo vreda v Kazahstane.// Problemi pravovogo obespecheniya ekologicheskoi bezopasnosti v Respyblike Kazahstane:Mat. mejd.naych.prakt.konf.,posvyash.50let.d.u.n.prof.D.L.Baidildinova,16 aprelya 2010.-456s.-194s
18 KR-nin azamattik kodeksi (erekshe bolim) KR-nin 1999 jilgi 1 shildedegi N 409 Kodeksi.
19 Kazakstan Respyblikasi Ukimetinin 2015 jilgi 22 sayirdegi № 252, "Tabigi ortaga keltirilen zalaldi karjilik bagalay erejesin bekity jonindegi" Kazakstan Respyblikasi Ukimetinin 2007 jilgi 27 maysimdagi № 535 kaylisina ozgerister men toliktiry engizy jonindegi»kaylisi
20 KR-nin Ekologiyalik kodeksi.(05.04.2017)//http://adilet.zan.kz
21 «Korshagan ortani lastaydan keltirilgen zalaldi ekonomikalik bagalay erejesin bekity tyrali» Kazakstan Respyblikasi Ukimetinin 2007 jilgi 27 maysimdagi kaylisi.// http://adilet.zan.kz

Жусипова Б.А., Акментаев А.Т.

Правовые основы возмещения экологического вреда в Республики Казахстан

В статье анализируются понятие экологическое вреда и проблемные аспекты возмещения вреда, причиненного окружающей среде. Обращается внимание на то, что использование методик не является обоснованным, поскольку они не соответствуют существующим экономическим реалиям и не позволяют в полном объеме оценить причиненный вред окружающей среде. Исходя из выводов и с учетом уточненных нормативных правовых актов путем рекомендации в правовом регулировании предусмотрено совершенствования законодательства РК.

Ключевые слова: экология, вред, окружающая среда.

Zhusipova B.A., Akmentaev A.T.

The legal basis of compensation of environmental damages in the Republic of Kazakhstan

The article analyzes a concept of ecological harm and problematic aspects of the compensation of harm caused to the environment. It draws attention to the fact that the use of methods is not reasonable since they do not correspond to existing economic realities and do not allow to fully assess the harm caused to the environment, it is proposed to give priority to reparation on the basis of the calculation of the actual costs of restoring the environment of the Republic of Kazakhstan.

Keywords: ecology, harm, environment.

Редакцияга 17.10.2017 қабылданды

Положение о рукописях, представляемых в
Международном электронном научном журнале «Наука и Бизнес»

Представленные для опубликования материалы должны удовлетворять следующим требованиям:

1. Содержать результаты научных исследований по актуальным проблемам в области физики, математики, механики, информатики, социологии, медицины, химии, экологии, общественных наук и гуманитарных наук.

2. Размер статьи не должен превышать 12 страниц (от 4-ти страниц), включая таблицы, рисунки, аннотацию в начале статьи перед основным текстом (аннотация до 1/3стр. через 1 интервал, 14 пт), список литературы, напечатанных в редакторе Word, шрифтом Times New Roman 14 пт, с пробелом между строк 1 интервал, поля - верхнее и нижнее - 2 см, левое - 2 см, правое - 2 см. Количество рисунков не более пяти (для серий биологическая, физико - математическая, химическая - не более 10). Рисунки должны быть набраны в **CorelDraw**.

К статье прилагается:

- УДК (универсальная десятичная классификация);
- рецензия внешняя;
- рецензия внутренняя;
- к статье необходимо приложить аннотацию (не менее 1/4 стр.) на трех языках (на казахском, английском и на русском языках), ключевые слова, Ф.И.О. и название статьи на трех языках. Сведения об авторах (Ф.И.О., ученая степень, ученое звание, адрес, место работы, телефон, факс, e-mail). Далее посередине страницы прописными буквами инициалы и фамилии авторов, ниже также посередине заглавными буквами - название статьи; затем посередине строчными буквами; в круглых скобках - название организации (ий), в котором выполнена работа, и город. Электронный вариант статьи отправлять на **editor@gpa.kz**. Список литературы на языке статьи и транслитерация на латынском языке.
- ссылки на литературные источники даются цифрами в прямых скобках по мере упоминания [1]. Список литературы оформляется следующим образом:

ЛИТЕРАТУРА:

1 Темиров А.Л. Процессы протаивания грунта //Доклады НАН РК. 2007. -№1.- С. 16-19.

2 Жолболов Л. Ф. Теплообмен в дисперсных средах. -М.: Гостехиздат, 1994. - 444 с.

Библиографические записи на литературу казахско- и русскоязычного источника выполняются в транслитерации на латинице. С транслитерацией на латинице:

REFERENCES:

1 Temirov A.L. Processy protaivanija grunta// Doklady NAN RK. 2007. -№1.- S. 16-19.

2 Zholbolov L.F. Teploobmen v dispersnykh sredakh. -M.: Gostekhizdat, 1994.-444s.

Для транслитерации на латиницу используются предоставленные в Интернете сайт: для русскоязычного источника http://Translite.ru

Для качественного перевода аннотации на казахский, русский и английский языки следует обратиться к специалисту - переводчику.

Статья должна быть написана грамотным, научным, стилистичным и качественным языком.

В случае переработки статьи по просьбе редакционной коллегии журнала датой поступления считается дата получения редакцией окончательного варианта.

Если статья отклонена, редакция сохраняет за собой право не вести дискуссию по мотивам отклонения.

Статьи сдаются в редакцию в одном экземпляре(для рецензировании статьи)

Документы принимаются до 15 числа каждого месяца, редакция рассматривает статьи с 16 по 30 число, выход с печати 1 число месяца.

Электронная почта: editor@gpa.kz

Контактный телефон: +7-771-996-77-77

Издатель ТОО "Институт развития межрегионального партнерства"
Адрес редакции: Республика Казахстан, г.Астана, проспект Абылайхана 2 вп-1
контактный телефон/email: +7 7719967777 editor@gpa.kz
www.gpa.kz

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЭЛЕКТРОННЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «НАУКА И БИЗНЕС» №2 (2017)

подписано в публикацию на сайте 18.10.2017 год. Электронный формат 60*84/8

Главный редактор: Нурболатов Б.К.
Дизайн: Раев М.Ж.

СВИДЕТЕЛЬСТВО о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания №16178-Ж 11.10.2016 г.
Комитет государственного контроля в области связи, информатизации и средств массовой информации Министерства информации и коммуникаций Республики Казахстан

В электронном журнале опубликованы научные статьи на языке оригинала научных исследователей в авторской редакции. Ответственность за достоверность материалов и сведений несут авторы публикации. При использовании материалов научных исследований авторов данного сборника ссылка на авторов и издания являются обязательными.